

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-11

Prof. Dr. İsmail L. Çakan

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK
Prof. Dr. İsmail L. Çakan

Yayın Yönetmeni:
Selâhattin Arslan

Editör:
İsmail Fatih Ceylan

Tashih-Mizanpaj:
Orhan Güler

Kapak:
Muhammet Uzun

Üretim Sorumlusu:
Ali Osman Macit

Baskı Tarihi:
Ağustos-2003

Baskı-Cilt:
Nesil Matbaacılık A.Ş.
(0212) 654 22 04

ISBN: 975-6401-10-9

©

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basım Yayın**'a aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

NESİL YAYINLARI

Sanayi Cad. Bilge Sk. No: 2

34530, Yenibosna/İstanbul

Tel: (0.212) 551 32 25 pbx

Fax: (0.212) 551 26 59

Şube: Nuruosmaniye Cad. No: 10

Cağaloğlu/İstanbul

Tel: (0212) 520 70 72 - 513 70 88

Internet: www.nesil.com.tr
e-posta: nesil@nesilyayinlari.com

Prof. Dr. İsmail L. Çakan

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

 NESİL
YAYINLARI

Prof. Dr. İsmail Lutfi Çakan

1945 yılında Samsun-Ladik'in Küçükızıoğlu köyünde doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra hafızlığını ikmal etti. 1966'da Kayseri İmam Hatip Lisesini, 1970'te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirdi.

1977'ye kadar Diyanet İşleri Başkanlığı taşra teşkilâtında vaiz olarak çalıştı. 5 Aralık 1977'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne hadis asistanı tayin edildi. 1982 yılında Erzurum İslâmî İlimler Enstitüsüne sunduğu "Muhteliful-Hadis İlmi: Doğuşu Muhtevası ve Çözüm Yolları" adlı teziyle doktor oldu. 1987'de doçentliğe, 1993'te de profesörlüğe yükseldi. 1994-97 öğretim yıllarında Marmara Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü görevinde bulunan Çakan, hâlen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görevine devam etmektedir.

Bazı Eserleri:

Hakkı Tavsiye Metot ve Vasıtaları

Dinî Hitabet

Ashabının Dilinden Peygamberimiz

Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi (M. Solmaz'la birlikte)

Hadis Usulü

Hadis Edebiyatı

Ana Hatlarıyla Hadis

Hadislerle Gerçekler (3 cilt)

Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis

Müslüman Kimliği

Siyasetli Muhammed

Sırat-ı Müstakim ve Yolcuları

Riyazü's-salihin Tercüme ve Şerhi (8 cilt, M. Yaşar Kandemir ve Raşit Küçük'le birlikte)

Hurafeler ve Batıl İnanışlar

İyi Müslüman

İÇİNDEKİLER

Yeni Baskı İçin.....	7
Ön Söz	9
Giriş.....	11

Birinci Bölüm

DENGE

Dünya-Ahiret Dengesi.....	19
I. İslâm Dışı Hayat Görüşleri	20
A. Musevîliğin Görüşü	20
B. Hristiyanlığın Görüşü	23
C. Son Durum	25
II. İslâm'ın Hayat Görüşü	27

İkinci Bölüm

TUTUM

Dünya Hayatına Karşı Müslümanların Tutumu.....	47
I. Dünya Nimetlerinden Yararlanmakta Çekimserlik.....	49
A. Nimetlerin Şükrünü Yerine Getirememe Endişesi	50
B. Nefsi Azdıracağı, Takvaya Mâni Olacağı Kuşkusu	55
C. "Dünya Kâfirin, Ahiret Müminin." Yargısı	64
1. Müminin Ebedî Yurdu Cennet'in Vasıfları	66
2. Kâfire Vaat Olunan Cehennem'in Vasıfları	69
II. Dünya Sevgisi	73

Üçüncü Bölüm

GAYE

I. Hayatı Hakka Uydurmak ya da Müslümanca Yaşamak.....	81
A. Müslümanın Gerçek Durumu.....	83
B. Kişisel Hayatın Özellikleri.....	85
C. Günü İslâm ile Yaşamak.....	86
D. İslâm'ı Güzel Yaşamak.....	90
II. Hayatı Hakka Uydurmakta İki Yol.....	94
A. Tahkik Yolu.....	96
1. Tahkik Yolunun Eylem Bölümü Basamakları.....	96
a) Sorumluluk Duygusu (Proje).....	96
b) Doğruluk Dusturu (Uygulama).....	101
c) Korku ve Ümit İlkesi (Kontrol).....	107
2. Tahkik Yolunun Propaganda Yönü.....	113
a) İslâm'ı Anlatmak.....	114
b) Susmak.....	119
B. Hayatı Hakka Uydurmada Taklit Yolu:	
Sünnete Uymak.....	122
1. Sünnet Nedir?.....	123
2. Hayat Örneği.....	125
3. Sünnete Uymanın Yararları.....	126
4. Sünnete Uymamanın Acı Sonu.....	128

Dördüncü Bölüm

NETİCE

Mümin Cennet'tedir.....	137
-------------------------	-----

Beşinci Bölüm

EKLER: İKİ SÖYLEŞİ

I. Hayatı İslâm'la Değerlendirmek.....	145
II. Kaliteli Kulluk.....	157
Bibliyografya.....	173

YENİ BASKI İÇİN

1979 yılında birinci, 1988’de ikinci, 1992’de de üçüncü baskısını gerçekleştirdiğimiz Müslümanca Yaşamak, şimdi bir kez daha yayımlanmaktadır.

Aradan geçen zaman, Müslümanca yaşamak bakımından insanımızı yeni imkânlardan çok, yeni güçlüklerle karşılaştırmıştır. Bu alanda insanımıza yardımcı olabilmek için artık küçük ve mevzii değil, güçlü ve umumî teşebbüslere ihtiyaç bulunmaktadır. Kitle iletişim vasıtaları Müslümanlarca kullanılmak zorundadır. Aksi hâlde “çağdaşlık” ambalâjıyla sunulan Hristiyanî anlayış ve yaşayış modeli, Müslümanca yaşama irade ve teşebbüslerini büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Yani Müslümanca yaşamamanın bedeli gün geçtikçe büyümekte, önemi artmaktadır. Çünkü Müslümanca yaşamak, bir mana, bir bilgi, bir bilinç, bir itidal, bir isticrar, bir teslimiyet, bir bütünlük ve bir dengedir.

Hayatı hakka uydurmak amacı açısından müslüman sermayeye bu yeni görev ve yatırım sahasını hatırlatmak için yeniden gözden geçirip üçte bir oranında ilâvelerle bu baskıyı yaptık. Bu yeni baskıyı üstlenmiş bulunan Nesil Yayınlarına teşekkür ederim.

Bu arada “Müslümanca Yaşamak” adıyla bir ikinci eserin neşredilmiş olmasını da “İslâmî bir hayat arayış-

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

şının iyiden iyiye zihinlere takılmaya başlaması” olarak yorumluyor ve sevincimi ifâde ediyorum.

Başarı Allah’tandır.

İsmail L. ÇAKAN
İSTANBUL-2003

ÖN SÖZ

Hamd, Rabbü'l-Âlemin'e... Salâтусelâm, Hatemü'n-Nebiyin'e ve ashab-ı güzine...

Hayat karşısında yenik düşmüş bulunan Müslümanlar, büyük çoğunlukla, yenilgi nedenlerini, inançlarıyla kendi aralarındaki ilişkide arama cesaretini gösteremekte, gafil ya da hain tesellilere, tavsiyelere gönül vermekte, dışta düşman aramakta, böylece de yeniden derlenip toparlanma, öze dönme, hayata hükmetme imkân ve iktidarından uzaklaşmaktadırlar.

Bu olumsuz gelişme zihinlere, korkunç bir ümitsizlik duygusu, asrın gereğince yaşama arzusu, yalancı bir huzur ve lezzet kaygısı yerleştirmektedir. Dolayısıyla Müslümanlar, zaman zaman ihtiyar pehlivan, yorgun savaşçı ıstırabı, zaman zaman da "güçsüzlük" tesellisiyle—tüm zinde güç, imkân ve yeteneklerine rağmen—eriyip gitmekte, her gün biraz daha bitip tükenmektedirler.

"Hayat tekerleğinin dünya tümseğinde kalacağı" karnısı, giderek Müslümanları daha geniş ölçüde hâkimiyeti altına almakta, "maddecî" ve "dünyacı"lara oldukça büyük ve önemli bir hediye sunmaktadır.

Hayata, ihtiyacı kadar kıymet verenleri şimdi, sonlu dünya hayatının mutlak muhtaçları, geçici dünya zevk ve lezzetlerinin doymaz açları olarak görmekteyiz.

Ancak İslâm dünyasının—özellikle son yıllarda gözlemlenen—aksiyonunu çağa kabul ettirme girişimleri, beklenen uyanışın ümit verici ve küçümsenemez olumlu belirtileridir.

Hicret'in On Beşinci Asrında dışımızdaki olumsuz gelişmelerin imkânsızlaştırmaya çalıştığı "İslâmî hayat anlayışı ve topluma yansıtılması"nı hatırlatmak, bu bize ait hayat görüşünü, dünya-ahiret ahenk ve mutluluğunun yeniden gerçekleştirilmesi için günümüz şartlarında ve daha çok fert plânında nelerin yapılması gerektiğini araştırmak, bu kitabın yazılma gayesidir.

Kitap, kısa bir durum değerlendirmesi niteliğindeki Giriş'ten sonra, İslâm'a ait dünya-ahiret dengesini: Müslümanların geçmişte ve günümüzde bu dengeye sahip çıkmakta sergiledikleri tutumları, hayatı hakka uydurma gayesini ve müminin her şartta Cennet hayatı yaşama şansına sahip bulunduğu gerçeğini işleyen dört bölümden müteşekkildir. Bu baskıya özgü beşinci bölüm ise iki söyleşiyi ihtiva etmektedir. İlk üç bölüm, daha önce—bazı değişikliklerle—Diyanet Dergisinde de yayımlanmıştır. O günkü takdir ve teşvikler, makalelerin bu şekliyle kitaplaşmasında etkili olmuştur.

Tenkit ve teşvikleriyle yardımcı olan zevata teşekkürlerimi sunar, "Müslümanca yaşamak"ta Yüce Rabbinden tevfik ve hidayetini niyaz ederim.

İsmail L. ÇAKAN

İSTANBUL-1979

GİRİŞ

Kitaplardaki değil, hayattaki hâliyle Müslüman, “kendini yitirmiş bir değer”dir. En büyük hastalığı, “yalnız dünyaya razı olup yalnız onunla yetinmek, bozuk durumlardan elem duymamak ve bu hayata fazla rağbet etmek” şeklinde özetlenebilir. Çünkü “hiçbir fesat onu harekete geçirmiyor, hiçbir doğrudan ayrılma, İslâm’dan uzaklaşma olayı onu tiksindirmiyor, hiçbir kötülük onu heyecana getirmiyor, yiyecek ve giyecek meselesinden başka hiçbir şeye önem vermiyor.” Hatta ekonomik ve siyasal çıkarlarını dinî menfaat ve görevlerine tercih ediyor.

Bu derece kendisini yitirmiş günümüz Müslümanına, kendisine kendisinin lâzım olduğunu, kendini yine kendisinin bulması gerektiğini anlatmak, onu buna razı etmek pek güçleşmiştir. Zira uzun yıllardan beri Müslümanların kendilerini bulmak için giriştikleri birçok teşebbüs, acı birer tecrübe, anılması yürekler yakan birer hatıra olmaktan öteye gidememiştir. Bugün ise böylesi bir ümitsizlik birikimi nedeniyle yeni bir hamlenin gerekliliğine inanmak bile büyük bir cesaret işidir. Yani Müslümanlar artık kendilerinin yokluğuna alışmışlar, batılda yeni bir kişilik kazanmışlardır. Anormalleri normal görme ve karşılama anormalliği içindedirler.

Gerçekten birtakım zorlamalara maruz, birçok şeyi kabul ve icraya mecbur kalınmış olabilir. Ancak bu, her şeyin bittiği anlamına gelmekten çok uzaktır.

“İman gereklerinin yaşanabileceği bir zaman ve zeminin bulunamayacağı” peşin kanısına kapılmadıkça, çok şey yapma imkânı var demektir. Ancak bu olumsuz kanaat yerleşecek olursa lehteki bütün imkânlarla rağmen hiçbir olumlu gelişme sağlanamaz. Çünkü teşebbüs gücü kalmamış demektir.

Böylesine bir dipsiz ümitsizlik yerine zayıf da olsa bir ümit ışığı bulanabilirse o zaman “tarihte olanın teker-rürü mümkün” görünür, geçici görünümlere “devamlı, değişmez” hükmü verilmez, batıla hakkı olmayan sürekli iktidar olma şansı tanınmaz.

Silik ve yitik kişilerin meydana getirdiği toplumlarda her türlü yabancı ideoloji propaganda hakkına sahiptir.

* * *

Tarihte, hiçbir devirde İslâm, “misyon” teşkilâtına sahip olmamıştır. Ancak birtakım tarikat dâileri [misyonerleri] ve bunların tarikatleri adına ülkeler arası çalışmaları bilinmektedir.

Aslında İslâm’ın misyonere de ihtiyacı yoktur, misyon teşkilâtına da... Çünkü her Müslüman, gücü yettiğince İslâm esaslarını eksiksiz yaşamak ve sorumluluğu altındakilere yaşatmakla yükümlüdür. Müslüman canı pahasına da olsa “İslâm’ı yaşama” azm ve iradesini taşır. İslâm hayat düzeninin tanıtımı daha çok lisan-ı hâl ile [yaşanarak] fert fert yapılır.

Hemen belirtmeliyim ki bu satırların ifadeye koyduğu hususlar, tarihin belli dönemlerinde görülmüş ve bugün mazi olmuştur.

O günlerde söz Müslümanlar arası, yaşayış milletler arası propaganda aracı idi. Aksiyon [hareket], sözden etkili olduğu için ağırlık uygulamaya verilirdi.

Bugün bu anlayış ve uygulama da öteki davranış ve tutumlar gibi tersine çevrilmiştir. Bugünün Müslümanı, toplumun tahammülsüzlüğünden çok, kendi iç dünyasının etkisinde kalıyor; fakat suçu topluma yük-lüyor. Böyle olunca da "hanelerinde bin türlü teseyyüp bulunanlar," sözle dünyaya düzen vermeye kalkışıyor-lar.

Gariptir ki bu sözde düzencilere karşı gerçek düzenin savunuculuğunu yapmak isteyenler de geçmişten bir-iki kırık dökük örnek verebiliyorlar; ne kendi hayatla-rından ne de yakın bir dönemden yeterli, canlı bir örnek ve delil gösterme imkânı bulabiliyorlar.

Çağın aşırı maddeci ve peşinci insanları ise fikren bile, öyle uzak yıllara gitmeye tahammül edemiyor, ör-neklerin yaşanan hayattan verilmesini istiyorlar. Böyle-si istekler karşısında Müslümanların cidden şaşırıp kaldıkları, günlük hayattan taze ve tam bir örnek vere-memenin utancı içinde kıvrandıkları, inkârı mümkün olmayan acı bir gerçektir.

"Hayat dini İslâm"ın günlük hayattan mükemmel bir örneğe sahip olamaması, Müslümanlar için izahı ve tahammülü çok zor bir durumdur.

Hicret'in On Beşinci Asrını idrak eden Müslümanla-rın, konuyu yeniden enine boyuna düşünüp ilmî, fikrî ve sosyoekonomik faaliyetleri başlatması ve başlamış olanları desteklemesi kadar tabîî ne olabilir?

* * *

Hayat, Allah vergisidir. Hiçbir canlı ilâhî kaderi zorlayarak, bileği hakkına bu dünyada yaşama imkânını elde etmiş değildir. Hele Müslüman bir ülkede Müslüman bir anne babadan meydana gelişimiz yine tamamen bizim dışımızda olmuş, bu imtiyazlar bize lütfedilmiş, bağışlanmıştır. Bu lütufları, bağışlayanın istek ve emirleri uyarınca kullanmak, en azından insanî bir borç olmaktadır.

Günlük yaşantımıza—küçük de olsa—olumlu bir katkıda bulunan, yardımı dokunan ya da bize bir hediye sunan kişilere teşekkürü insanî bir görev kabul eden çağın idraki, kulun her şeyini borçlu olduğu Rabbine karşı teşekkür borcunu amel ve uygulama olarak ödemesini aynı derecede normal ve insanî bir hareket olarak değerlendirememektedir. Tam bir çelişki demek olan bu garip tutum, ne yazık ki günün Müslümanlarını da büyük ölçüde etkilemektedir.

Daha çok, ilkel insan kafasına yakışan bu anlayış ve doğurduğu çelişki, modern insanın hayat, dünya ve ahiret anlayış ve inanışını yansıtması bakımından dikkatle üzerinde durularak yok edilmesi gerekli önemli bir hedeftir. Çünkü Müslümanların serbestçe dinî yaşayışlarını sürdürebilmeleri, her şeyden önce bu anlayış sakatlıklarının ortadan kaldırılmasına bağlıdır.

Bunun için de başkalarının, dünya ve dünya hayatını mirasyedi kafasıyla değerlendirmesine bakmadan, onu bahşedenin direktifleri, uyarıları ve “âlemlere rahmet” son Peygamber’in sünneti uyarınca kullanmanın yollarını bulmak gerektir.

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

İşte bu noktada, İslâm'ın hayat görüşünün dünya-ahiret dengesinin bilinmesine büyük ölçüde ihtiyaç vardır.

D E N G E

“Allah’ın sana verdiği (maldan harcayıp) ahiret yurdunu ara; dünyadan nasibini de unutma!”

[el-Kasas 28/77]

DÜNYA-AHİRET DENGESİ

Kaynağı ilâhî olsun, insanî olsun, “din” diye bilinen hak ya da batıl inanç sistemleri, mutlaka bir dünya-ahiret, hayat-memat görüşü getirmişlerdir. Her din, kendisine inananları, getirdiği bu görüşe bağlı kalmaya, dünya ve ahireti “öğrettiği gibi” anlamaya, hayatı tanıttığı biçimde yaşamaya çağırmıştır.

“İnançsız insan olamayacağı” temel prensibi uyarınca, Hz. Âdem’den bu yana her insan kendi zamanındaki hayat görüşlerinden birini uygulamış, öteki hayata öylece gitmiştir; bundan sonra da bu böyle olacaktır.

Bu değişmez gerçeği dinler yelpazesi içinde son defa İslâmiyet değerlendirmiş, kendine özgü hayat görüşünü, dünya-ahiret anlayışını kesinlikle belirtmiştir; Müslümanları da kendi görüşünce yaşamakla görevlendirmiştir.

Aslında en mükemmel hayat görüşünün en mükâmil dine ait olması, aklî ve mantıkî bir kuraldır. Ancak biz, peşin ve kesin belirttiğimiz bu mantıkî zorunlulukla yetinmeyip delillerle bunu ispat etmeye çalışacağız.

Karşılaştırma imkânının doğması için önce ve özetle İslâm’dan önceki büyük dinlerin görüşlerinin genel bir

değerlendirmesini yapacak, sonra İslâm'ın görüşünü açıklamaya çalışacağız.

I. İSLÂM DIŞI HAYAT GÖRÜŞLERİ

İslâm dışı ve fakat bugün etkilerini tespit ettiğimiz dinlerin görüşlerini Musevîliğin Görüşü, Hristiyanlığın Görüşü diye iki ana bölüme ayırabiliriz:

A. Musevîliğin Görüşü

“Benim memleketim yalnız bu dünyadır.” cümlesi, bu görüşün en kısa ifadesidir. Bu görüş, materyalizmin de benimsediği ve günümüzde hemen bütün dünyayı etki ve egemenliği altına alan maddeci bir görüştür.

Hız. Musa'ya “Allah'ı bize apaçık göster”¹ teklifinde bulunan İsrailoğulları, tarihî maddeciliğin ilk temellerini atmışlardır. Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'ın bildirdiğine göre,² Samirî adındaki dökümcü Yahudi, Hız. Musa'nın Rabbinden emir almak üzere kırk günlüğüne Tur'a çıkışını fırsat bilerek, öteki Yahudilerden temin ettiği altınlardan ses çıkaran bir buzağı heykeli yapmış ve “İşte sizin de Musa'nın da tanrısı budur.”³ diye Yahudilere takdim etmiştir. Halkın büyük bir bölümü bu buzağı heykeline tapınmıştır.

¹ en-Nisa 4/153.

² Bkz. Tevrat, Çıkış, Bab: 32; Tâhâ 20/83-89.

³ Tâhâ 20/83-89; el-A'raf 7/148-151.

Bu olay, Yahudilerin maddeciliğini ve dünyaya bağlılıklarını göstermektedir. Tanrıyı bile madde olarak düşünmek, mana ve ahiret tanımazlığın açık delilidir. Yahudiler, Hz. Musa'nın uyarılarını zamanla unutarak bu eski düşüncelerine döndüler; büyük bir ihtimalle Tevrat'ı da bu yönde tahrif ettiler. Çünkü Kur'an-ı Kerim, onları şöyle tanımlamaktadır:

“And olsun ki onların hayata, Allah'a eş koşanlardan da daha düşkün olduklarını görürsün. Her biri ömrünün bin yıl olmasını ister. Oysa uzun ömürlü olması onu azaptan uzaklaştıramaz. Allah, onların yaptıklarını görür.”⁴

Dünya krallığının kendilerine ait, vaat olunmuş bir hak olduğunu savunan ve bıkmadan usanmadan bu yolda çalışan Yahudinin bu iddia ve gayreti de dünyaya bağlılığını gösteren bir başka delildir.

Bugün elde mevcut Tevrat'ta, Rabbin emirleri dinlenirse ülkeye bereket ve millete dirlik verileceği, aksi hâlde siyasî iktidar ve ülke bütünlüğünün kaldırılacağı, sürgün ve esaret başlayacağı bildirilmekte, uhrevî bir cezadan söz edilmemektedir.⁵

“Aşırı hayat görüşü” diye niteleyebileceğimiz bu telâkki sahiplerinin iki ana özelliği vardır:

* Mahsusata [duyu organlarıyla hissedilen şeylere] inanmak, bundan öte bir gerçek tanımamak.

* Dünya hayatına ve lezzetlerine razı olmak, uhrevî hayatı önemsememek.

⁴ el-Bakara 2/96.

⁵ Bk. Tevrat, Levililer, Bab: 26.

Bu tespitler göstermektedir ki Yahudilere ve materialistlere göre hayat, sadece dünya hayatıdır. Hayat, dünya ötesine uzanma şansına sahip değildir. Sonsuzluk kazanma imkânından mahrumdur. Böylece dünya, bizzat kendisi için başlangıç ve sonuçtur. Ölüm, insanı bu biricik hayat sahnesinden ayırdığı için istenmeyen korkunç bir sonudur.

Kur'an-ı Kerim, bu görüş sahiplerini şöyle tanımlamaktadır:

"O (hayat), bizim (şu) dünya hayatımızdan başkası değildir. Ölürüz, yaşarız. (Fakat) biz (tekrar) dirilecekler değiliz."⁶

"İnkâr edenlere, dünya hayatı güzel (süslü) görünür."⁷

Kur'an-ı Kerim'de bu görüş sahipleri hakkındaki ilâhî değer hükmü şöyle ifade edilmektedir:

"Hayır, onların bilgileri ahiret hakkında(ki bilgiye kadar uzanıp) erişememiştir. Hayır, onlar bundan şek ve şüphe içindedirler. Hayır, onlar bundan kördürler."⁸

"Artık kim haddi aşarak küfretmiş, dünya hayatını tercih eylemişse, işte muhakkak ki o alevli ateş, onun varacağı yerin tâ kendisidir!"⁹

⁶ el-Mûminun 23/37.

⁷ el-Bakara 2/212.

⁸ en-Neml 27/66.

⁹ en-Naziat 79/37-39.

B. Hristiyanlığın Görüşü

“Bu dünya benim memleketim değildir.” cümlesi, bu ikinci tefrit görüşün en özlü ifadesidir.

Bu görüş, Budizmin telkinleriyle başlamış, Hristiyanlık vasıtasıyla dünyaya yayılmıştır.

Öncekiler dünyaya taparcasına bağlanırken; bunlar, onu “angarya” telâkki etmektedirler. Orta Çağ, bu konuda ilgi çekici örneklerle doludur. Şöyle ki:

“Rahiplerin çoğu mağaralarda, susuz kuyularda, mezarlıklarda kalıyor ve ot yiyorlardı. Bedenî temizliği, ruh temizliğine aykırı buluyor ve uzuvlarını yıkamaktan çekiniyorlardı. Onların nazarında insanların en müttakîleri, taharetten en uzak olan, necaset ve kötülöklere en çok giren kimselerdi.¹⁰

Rahip Ethines der ki: “Rahip Antoni, ömrü boyunca ayaklarını yıkama günahını irtikap etmemiştir. Rahip Abraham’ın yüzüne ve ayağına elli yıldır su değmemiştir.”

Rahipler, kadınların gölgesinden bile kaçıyor, onlara yaklaşmayı ve onlarla münasebette bulunmayı günah sayıyorlardı. Kadınlara yollarda bile rastlamak, onlarla konuşmak, itikatlarınca, amellerini ve ruhî mücadelelerini mahvederdi.¹¹

¹⁰ Bu görüşün etkisiyledir ki Avrupa tuvaleti çok geç öğrenmiştir. Komodin “lâzımlık dolabı” olarak kullanılırdı (Bk. İslâm Medeniyeti Mecmuası sayı: 24, s. 8).

¹¹ Nedvî, Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?, s. 135-136.

Eldeki İncil'lerde, dünya hayatı için kaygı duyulmamasını, öteki âleme hazırlık yapılmasını ısrarla öğütleyen sözler bulunmaktadır. Meselâ:

"...Kendinize gökte hazineler biriktirin ki orada ne güve ne de pas yiyip bozar ve hırsızlar orada ne delerler, ne de çalarlar. Çünkü hazinen nerede ise yüreğin orada olacaktır."¹²

"Ne yiyeceksiniz yahut ne içeceksiniz diye hayatınız için, ne giyeceksiniz diye de bedeniniz için kaygı çekmeyin. Hayat yiyecekten ve beden giyecekten daha üstün değil midir? Göğün kuşlarına bakın; onlar ne ekerler, ne biçerler, ne de ambarlara toplarlar; ve semavî babanız onları besler. Siz onlardan daha değerli değil misiniz?"¹³

"Gündelik ekmeğimizi bize günlük ver."¹⁴

"Yıkanmamış ellerle yemek insanı kirletmez."¹⁵

İncil'lerde evlilik konusunda rahip ve rahibe hayatını teşvik eden sözler de vardır.¹⁶

"Ebedî hayatım olsun istiyorum; ne yapmamalıyım?" diyene Hz. İsa, yaptığı tasviyeler arasında "Git, neyin varsa sat ve fakirlere ver; göklerde hazinen olacaktır; ve gel, benim ardınca yürü."¹⁷ der.

¹² İncil, Matta, Bab: 6/20-21.

¹³ A.g.e., Bab: 6/25-27 vd.

¹⁴ A.g.e., Bab: 6/11.

¹⁵ A.g.e., Bab: 14/20.

¹⁶ A.g.e., Bab: 19/3-12.

¹⁷ A.g.e., Bab: 19/21.

“Devenin iğnenin deliğinden geçmesi, zengin adamın Allah’ın melekutuna girmesinden daha kolaydır.”¹⁸

Tevrat’ın aksine, İncil’lerde dünyevî cezadan bahsedilmemekte, daha çok ahirete ait cezalar hatırlatılmaktadır.

İncil, İsrailoğullarının Tevrat esaslarını aşırı bir maddeci zihniyetle uygulamaya koymalarını kınamak ve bu aşırılığı durdurmak istercesine ısrarla ahiretin düşünülmesini, dünyadan nerede ise vazgeçilmesini istemektedir.

C. Son Durum

Hristiyan dünyasının İslâm âlemiyle temasından sonra, Hristiyan milletler içinde başlayan uyanış; rahip ve kilise hegemonyasına son verme teşebbüsü başarıya ulaştıncâ, İslâm’ın yeterince tanıtılmaması nedeniyle Hristiyanlar, maddecilerin yolunu benimsediler. Bugün artık Hristiyanlar da materyalisttir. Hristiyanlara ait ikinci, tefrit hayat görüşünden artık eser ve örnek bulmak mümkün değildir.

Temelde birbirine aykırı olan bu iki görüş, Hristiyanların Yahudi hayat görüşünü benimsemesiyle bire inmiştir. Binaenaleyh bugün “Avrupa’daki insanların heyet-i umumiyesi—demokrat olsun, faşist olsun, kapitalist ya da sosyalist olsun, fikir veya iş adamı olsun—ancak ve ancak bir tek din bilmektedir ki o da maddî terakkiye ibadet edip hayatın birinci gayesinin insan

¹⁸ A.g.e., Bab: 19/24.

yaşayışını kolaylaştırmak olduğuna, daha kısa bir deyimle "mutlak hürriyet"e inanmaktır. Bu dinin kiliseleri (mabetleri) fabrikalar, sinema avluları, dans salonları ve elektrik santralleridir; onun kâhinleri (din adamları) bankerler, mühendisler, sinema yıldızları, ticaret ve sanat erbabı, havacılar ve uçuş kahramanlarıdır."¹⁹

Lüks, konfor ve insanların maddî rahatını temin vasıtalarının sür'atle gelişmesi, moda değişimleri, dünya bağlılığını pekiştiren ve bugünün Garblısı yani Hristiyanı tarafından gerçekleştirilen, öteki milletlerin de kabul ve tatbikini bir fazilet ya da hayat gerçeği sandıkları hususlardır.

"Artık bu asırda hüküm süren hayat görüşü, her zaman ve her meselede midenin tok, cebin dolu olmasıdır."²⁰ Bugün Hristiyan İngilizler, haftanın altı günü İngiltere Bankasına (Bank of England) tapınıyor, yedinci gününde de kiliseye gidiyorlar.²¹

Kur'an-ı Kerim'e göre "Ehl-i Kitap" olan Yahudi ve Hristiyanların, din ve hayat konusunda Müslümanlara etki ve zararları aynıdır. Her iki grup da Müslümanları kendi hayat düzenlerine uydurmak için çalışırlar. Nitekim Allah Teâlâ bu gerçeği Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara bildirmiştir:

¹⁹ Esed, Yolların Ayrılış Noktasında İslâm, s. 38.

²⁰ Nedvî, Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?, s. 147.

²¹ A.g.e., s. 147.

“Ey iman edenler!.. Eğer kendilerine kitap verilenlerden bir gruba boyun eğecek (uyacak) olursanız sizi imanınızdan sonra dönderip kâfir yaparlar.”²²

“Ne Yahudiler, ne Hristiyanlar—sen onların dinine uyuncaya kadar—asla senden hoşnut olmazlar.”²³

Allah Teâlâ, İslâm dışı hareket sahiplerine karşı takınılması gerekli tavrı da Hz. Peygamber’e hitaben şöyle bildirmiştir:

“(Habibim!..) Sen, Bizim zikrimize arka dönen, dünya hayatından başkasını arzu etmeyen kimselerden (inkârcı materyalistlerden) yüz çevir!”²⁴

Biz de bu emre uyarak bu İslâm dışı iki görüşü daha fazla bahse konu yapmaktan yüz çeviriyor ve İslâm’ın hayat görüşünün dünya-ahiret dengesinin anlatımına geçiyoruz.

II. İSLÂM’IN HAYAT GÖRÜŞÜ

Önceki iki görüşe hiçbir yönden benzememekle beraber, aynı usulü takip ederek İslâm’ın görüşünü de tek cümle ile ifade etmek istersek “Ahiret yurdunu ara; dünyadan nasibini de unutma!” mealindeki ayeti karşımızda buluruz.

Verdiği her emir, koyduğu her esas, belirttiği bütün görüşlerde, insan yaratılışına en uygun orta [itidal] yolu, öz gerçeği, tam doğruyu, en faydalıyı ve en isabetliyi

²² Âl-i İmran 3/100.

²³ el-Bakara 2/120.

²⁴ en-Necm 53/29.

bulmuş, göstermiş ve teklif etmiş olan İslâmiyet, hayat görüşü konusunda da bu ana ve değişmez özelliğinden ayrılmış değildir.

İslâmiyette, "Ahiret de dünya da Allah'ındır."²⁵ "Yeryüzünde ve göklerde bulunan her şey insan için ve onun faydalanmasına elverişli olarak yaratılmıştır."²⁶ "Allah'ın halifesi"²⁷ sıfatını haiz bulunan insan, Allah'ın mülkü olan dünyada intifa [faydalanma] hakkına²⁸ sahiptir. Gerçek malik ve sahip, Allah'tır. İnsan, bir çeşit temsilciliğini yaptığı Allah'ın emirleri dışına ve vekillik hakları üzerine çıkamaz. Yani Müslüman ne "Benim memleketim yalnız bu dünyadır." diyebilir, ne de "Bu dünya benim memleketim değildir." düşüncesine kapılabilir.

Kur'an-ı Kerim'de "dünya" kelimesi 115 defa,²⁹ "ahiret" kelimesi de ilâhî bir tevafuk ve denge belirtisi olarak 115 defa³⁰ geçmektedir.

"Hayat" kelimesi genellikle dünya ya da ahiret kelimeleriyle birlikte, nadiren de müstakil olarak Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır.³¹

"Yeryüzü" anlamına gelen "el-Ard" kelimesi de Kur'an-ı Kerim'de ayrıca 462 kez geçmektedir.³²

²⁵ Bk. en-Necm 53/25; el-Leyl 92/13.

²⁶ el-Mülk 67/15.

²⁷ el-Bakara 2/30.

²⁸ el-Bakara 2/36.

²⁹ Bk. el-Mu'cemü'l-müfehres li elfaz'l-Kur'ani'l-Kerim, s. 262-263.

³⁰ A.g.e., s. 21-22.

³¹ A.g.e., s. 224-225.

³² A.g.e., s. 26-32.

İslâm'ın ilâhî bir din olması dolayısıyla gerçek amacı, kendisine inananların iki dünya mutluluklarını temin etmektir. Bu temel gayenin doğal sonucu olarak her iki hayat sahnesine gereken önem, düzen ve biçimin verilmiş olması zorunludur. Ancak bu arada, birinin sonlu, ötekinin sonsuz oluşunu dikkate alması da hakkaniyet ve adalet yönlerinden bir başka zorunluluktur. Kur'an-ı Kerim'in dünya ve ahireti değerlendirmesi, bu iki temel zarurete (ve tabii başta ilâhî hikmete) dayanmaktadır.

"Allah'ın sana verdiği (maldan harcayıp) ahiret yurdunu ara; dünyadan nasibini de unutma! Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de (insanlara sadaka vererek) ih-sanda bulun. Yeryüzünde fesat arama; çünkü Allah, fesatçıları sevmez!"³³

İslâm'ın hayat görüşünü "ahireti aramak-dünyayı unutmamak" şeklinde formüle eden ve dengelendiren bu ayet-i kerimede üç husus dikkat çekmektedir:

* Allah'ın ihsan ve lütfu olan eldeki—dünyaya ait—imkânlarla ahiretin sürekli araştırılması, dünyadayken ahirete uzanılması...

* Dünyadan, dünya hayatı için faydalanmayı ihmal etmemek...

* İyilik etmek, fesat çıkarmamak, hak üzere olan toplum düzenine karşı çıkmamak, haktan yana olmak...

Son iki husus, bir anlamda "ahireti arama"nın şekil ve yöntemini göstermekte, izah etmektedir. Âdeta şöyle denilmektedir:

³³ el-Kasas 28/77.

Sonlu ve sınırlıdır diye dünya küçük görülmemeli; çünkü sonsuz ve sınırsız olan ahiret yurdunun yaşantısı, onu değerlendirmeye bağlıdır.

Bu manayı kuvvetlendiren bir şerefli hadisinde Örnek Kul-Yüce Resul Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"Dünya(yaşantı)nızı düzeltiniz, yarın ölecekmiş gibi de ahiretiniz için hazırlık yapınız."³⁴

Dünya işlerinin, geçim derdinin, din ve ahiret düşünce ve işlerini büyük ölçüde olumsuz yönde etkilediğinden yakınan sahabî Hanzala'ya, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu ölçüyü tavsiye etmiştir: "Ya Hanzala!.. Bir saat ibadetle (ahirete dönük işlerle), bir saat dünya işleriyle uğraş, kâfi!"³⁵

Tavsiyenin muhatabı ve hadisin ravisi Hz. Hanzala'nın belirttiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.), bu cümleyi üç kez tekrar etmiştir. Bu tekrar, özünde dünya-ahiret dengesini korumanın önemini ve gereğini gösterir.

Nimet ve nimetlerden yararlanma konusunda Kur'an-ı Kerim sürekli olarak "ikili hatırlatma" yolunu tutar. Yeryüzündeki nimetlere dikkati çeken ayetleri, ahiret nimetlerinin daha bol ve hayırlı olduğunu belirten ayetler takip eder. Örneğin dünyevî çıkarlarını ibadet ve Hz. Peygamber'i dinlemeye tercih edenlere, "Allah katındaki sevap ve ihsanın eğlence ve ticaretten

³⁴ Münavî, Feyzül-Kadir fi şerh-i Camii's-sağir, I/532.

³⁵ Müslim, Tevbe12, 13; Tirmizî, Kıyamet 59. Açıklaması için bk. Kandemir-Çakan-Küçük, Riyazü's-Sallihin, I/523-527. "Dünya, ahiretin ekeneğidir.", "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya, yarın ölecekmiş gibi ahirete çalış!" anlamlarındaki iki hadisten önceki için "Tezkiretü'l-Mevzuat'ta "Mevzu," ikincisi için de el-Albanî'nin el-Ehadisü'l-zaife ve'l-mevzua"sında "asılsız" kaydı vardır (s. 20).

üstün, insanların çıkarlarına daha uygun olduğu"³⁶ hatırlatılır. Bu hatırlatmayı yapan ayetin bir üstündeki ayette ise "Cuma namazı kılındıktan sonra yeryüzüne dağılıp Allah'ın fazl ve kereminden helâl rızık aranması"³⁷ salık verilir. Çünkü "İslâm, ne bir mistik inanç ne de bir felsefedir. O, Allah'ın, yarattıkları için koyduğu kanunlara uygun hayat tarzı ve yoludur. O'nun en yüksek işi, insan hayatının maddî ve manevî tarafları arasında tam bir uzlaşma (ahenk ve denge) meydana getirmektir. Bu iki tarafın İslâmî esas ve vazifelerde insanın maddî ve manevî hayatı arasında—hiçbir çelişmeye yer vermeyecek şekilde—uzlaştıklarını görürüz. İslâm bu iki yönün uzlaşmasını (denge ve ahenkini) "hayatın doğal temeli" olarak gördüğü için buna önem vermiştir. Kanaatimizce namazda huşuun, gönül saygısının birtakım beden hareketleriyle karışık bir şekilde olmasının sebebi de budur. Bu hâl süte benzer. İslâm'ın saf sütünde süt ve yağ, bu iki unsur cüzler hâlinde birbirinden ayrı oldukları hâlde, yan yana yaşamakta ve kendilerini en güzel bir şekilde ifade etmektedirler."³⁸

İslâm, ceza konusunda ne Musevîlik gibi sadece dünyevî ne de Hristiyanlık gibi yalnızca uhrevî cezadan bahseder. Aksine ikisini birden hatırlatır. Meselâ:

"Allah'ın mescitlerinde (ibadet yerlerinde) O'nun adının anılmasını men eden, onların harap olmasına koşandan daha zalim kimdir? Onların (hakkı) oralara

³⁶ Bk. el-Cuma 62/11.

³⁷ Bk. el-Cuma 62/10.

³⁸ Esed, Yolların Ayrılış Noktasında İslâm, s. 17.

korkak korkak girmekten başkası değildir. Dünyada rüsvaylık onlarındır. Ahirette en büyük azap da yine onlarındır.”³⁹

İslâm'ın alâmet-i farikası [ayırıcı özelliği], Kur'an'ın bir ifadesinde özetlenen “bu dünyada iyilik ve ahirette de iyilik”tir. İslâm, gerçekten her iki mesleğin müfritlerini yani müfrit suretle ruhanîliğe taraftar olanları yahut aşırı maddeci olanları memnun etmez. Bu din insanda ruhu ve bedeni geliştirir. İslâm, ruhanî vazifeler ve ibadetler emrederse bunlar aynı zamanda maddî faydaları da ihtiva eder; aynı şekilde eğer o maddî bir fiili mubah görürse onun ne şekilde ruhanî hazların kaynağı olabileceğini de gösterir.⁴⁰

Her şeyi kucaklayan bu hayat anlayışının vardığı netice, Kur'an'ın genellikle ikisini beraber kullandığı “İnan ve iyi işler işle.” formülündeki olaydır; tatbikatsız, icraatsız sadece iman ikrarının fazla bir kıymeti yoktur. İslâm, birisi üzerinde olduğu kadar diğeri üzerinde de ısrar eder. Allah'a inanmadan iyi işler işlemek cemiyetin menfaatleri bakımından fena şeyleri yapmaya tercih edilse bile, ruhanî nokta-i nazardan iman olmadan yapılan iyi işler, ahirette insana necat temin edemez.”⁴¹

İslâm nazarında dünya ve ahiret birbirini tamamlayan iki merhaledir. İnsan hayatındaki bu iki merhaleyi ilâhî bir ahenge sokmak ve ince bir dengeye sahip kılmak, İslâm şeriatının ana hedefidir. Bütün İslâmî tebliğlerde, bu ana hedefe varma niyeti açık açık görüle-

³⁹ el-Bakara 2/114.

⁴⁰ Hamidullah, İslâm'a Giriş, s. 39.

⁴¹ A.g.e., s: 41.

bilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de genellikle birlikte geçen "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin."⁴² emirlerinin birincisi ruhanî ve ahirete ait, ikincisi maddî ve dünyaya dönüktür. Fakat her ikisi de vazgeçilmez iki ibadettir. İlk Halife Hz. Ebu Bekir'in ifadesiyle "zekâtla namazın arasını ayıran, 'Namaza evet, zekâta hayır.' diyen kişiler, aynı şekilde cezaya lâyıktırlar, kendileriyle harp edilmeye müstahaktırlar."⁴³

Dünya ile ahiret arasında tercih hakkı söz konusu olduğu zaman İslâm, bu hakkı, bakiliğinden ötürü ahirete vermiştir. (Bk. Kitabü'l-Haraç (Mtr. A. Özek), s. 18)

"Belki siz dünya hayatını tercih eder, (ahiretten) üstün tutarsınız. Oysa ahiret daha hayırlı, daha sürekli-dir."⁴⁴

Bununla beraber, dünya ve ahiretin at başı götürülmesi, temel ülkü görünümündedir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) bir şerefli hadisinde şöyle buyurur:

"Hayırlınız, ahireti için dünyasını, dünyası için ahireti terk etmeyip her ikisini birlikte (at başı) yürüteninizdir. Zira dünya, ahirete ulaştırıcı bir vasıta-dır. Sakın insanlara yük olmayınız!"⁴⁵

Bu anlayış, "Dünyanın sonluluğu ile ahiretin sonsuzluğunu birbirine yaklaştırmış ya da birbirine karıştırmış olmuyor mu?" şeklinde bir soru akla getirmekten çok uzaktır. Çünkü sonlu dünya hayatında yapılan işlerin gerçek değerlendirmesi bizzat Allah Teâlâ tara-

⁴² el-Bakara 2/43, 83, 110; en-Nisa 4/77; el-Hac 22/78; en-Nur 23/56.

⁴³ Bk. Tecrid Tercemesi, V/23.

⁴⁴ el-A'la 87/16-17.

⁴⁵ Aclunî, Keşfü'l-hafa, I/393 (Hds. No: 1253); Akseki, İslâm, 364.

fından ahirette yapılacağı, neticenin (olumlu ya da olumsuz) mutlaka ebedîlik kazanacağı düşünülürse dünya hayatı sürekli ve sonsuz sonuçlara vesile olduğu için bir nevi sonsuzluk kazanmış oluyor. Kendisi değilse bile neticesi süreklilik arz ettiği için, kendisi ebedî olan ahiretle hemen aynı ölçüde değerlendirilmesi tavsiye edilmiş oluyor. Bu nedenledir ki dünyası—İslâm esaslarına göre—mamur olanın ahireti de mamur olur. Hâsılı; “dünya fânidir, bağlanmaya değmez; ebediyete hamiledir, ihmale gelmez.”

“Dünya bir atlama taşı ki ona gözlerin en bedbiniyle baktıktan sonra onu gözlerin en nikbiniyle süslemeye, bezemeye ve geliştirmeye memur bulunuyoruz. İslâm’da dünya, gerçek ve üstün müminler için, birtakım batıl itikatlarda ve inanç sistemlerinde olduğu gibi fâniliğine inanıldıktan sonra herkesin döneceği ve kabuğuna çekileceği bir mahkûmiyet kadrosu değil, bir yüzü biline biline bütün iş sahalarıyla kucaklanacak, atom atom sayılacak, tertiplenecek ve düzenlenecek bütün bir beşerî hâkimiyet plânıdır.”⁴⁶

Dünya ve ahiretin İslâm’daki dengesine “vasıtaya” ya da “hâl-istikbal” ilişkisi demek mümkündür. Herhangi bir gayeye götüren vasıta sadece bir tane olursa elbette bu vasıta değer yönüyle gayenin önemi ölçüsünde yücecek, dikkat ve ihtimama lâyık olacaktır. Bunun benzeri şudur:

Üniversite karşısında ilkokul önemsizdir. Fakat ilkokul diploması olmayan bir kişinin de tahsil kademelerini geçerek üniversiteyi bitirmesine imkân yoktur.

⁴⁶ Kısakürek, İdeolocya Örgüsü, s. 46-47.

İlkokul basit olmasına rağmen yegâne ve temel gidiş yolu olduğu için üstün bir değer taşımaktadır. Sıralamada böyle olmakla beraber, netice ve hayattaki fonksiyonu yönüyle hiçbir zaman ilkokul üniversiteye denk tutulamayacağı gibi dünya da ahirete denk ya da ondan üstün tutulma şansına sahip değildir. Çünkü İslâm her şeyi öz değeriyle kıymetlendirir, katma ya da yakıştırma değere önem vererek hiçbir konuda aşırı gitmeyi hoş karşılamaz. İslâm'da aşırılık felâket, gazap ve nefret vesilesidir:

“Allah haddi aşanları (İslâm hudutları dışına taşanları, ifrat ya da tefrit kutbunda dolaşanları) sevmez!”⁴⁷

İslâm'da dünya iman ve amel [hareket], ahiret ise hesap ve adalet yurduudur. Bunun içindir ki Kur'an-ı Kerim'de çok kez dünya işlerini ahiretle ilgili hareketlerin, ahirete ait işleri de dünyaya bağlı faaliyetlerin izlediği görülür. Yani birisi için çalışılmasını emreden ayetlerin hemen ardından ötekisi için de gayret edilmesi hatırlatılır. Örneğin:

“Ey iman edenler!.. Cuma günü namaz için çağırıldığınız zaman hemen Allah'ı zikretmeye (Cuma namazına) gidin, alış verişini bırakın. Bu, bilerseniz sizin için çok hayırlıdır. Artık o namaz kılınca yeryüzüne dağılın. Allah'ın fazlından [nasibinden] arayın. Allah'ı çok zikredin. Tâ ki (dünya ve ahiret hayatında) umduğunuza (mutluluğa) kavuşasınız.”⁴⁸

⁴⁷ Bk. el-Bakara 2/190; el-Maide 5/87.

⁴⁸ el-Cuma 62/9-10.

Ahiret hesabını düşünerek meşru yollarla ailesinin geçimini temin için çalışmak, ibadet hükmündedir.⁴⁹ Çalışma imkânları varken insanların sırtından geçinme, dilenme ve başkalarına çeşitli yöntemlerle yük olma, İslâm hayat anlayışına göre yüz karasıdır, cinayettir, atalet, meskenet, pislik, duygusuzluk ve ilgisizlik, İslâm dünya düzeninde olmayan hususlardır. Hareket, aksiyon, temizlik, hassasiyet, dikkat, şuur, olaylarla ilgilenme ve her olaya dinî bir değer hükmü verme, Müslümanların hayat felsefeleridir.

Çünkü İslâm'a göre, ahiretteki hesapta dünyanın mal, evlât, makam gibi değerleri değil, bunların kullanılışları etkili olacaktır:

"Onlara dünya hayatının örneğini de göster: Gökten indirdiğimiz suyla yeryüzünde yetişen bitkiler birbirine karışır, ama sonunda rüzgârın savuracağı çer çöpe döner. Allah, her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır. Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Ama baki kalacak yararlı işler, sevap olarak da emel olarak da, Rabbinin katında daha hayırlıdır."⁵⁰

"Eğer bütün insanların bir tek inkârcı ümmet olmakta birleşmelerini önlemek istemeseydik, Rahman olan Allah'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını, üzerlerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını, üzerine yaslanacakları kerevetleri gümüşten yapar ve altın bezeklerle işlerdik. Bunların hepsi ancak

⁴⁹ Bk. İbn Mace, Ticarat 1-2.

⁵⁰ el-Kehf 18/45-46.

dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret, Rabbinin katında, O'na karşı gelmekten sakınanlardır.”⁵¹

Hız. Peygamber de bir hadis-i şeriflerinde, “Allah, sizin suret ve mallarınıza değil, kalp ve amellerinize bakar.”⁵² buyurmaktadır.

“Sahip olduğu dünyevî imkânların ahirette kendisine yardımcı olacağı” kuruntusuna kapılan inkârcı kapitalist Ebu Leheb'in bu kanısını Kur'an-ı Kerim, “Ona (Ebu Leheb'e) ne malı ne kazandığı fayda vermez!”⁵³ anlamındaki ayetle reddetmiş, İslâmî değer ölçülerinin İslâm dışı değer ölçülerine benzemediği gibi ahiret ölçülerinin de dünya ölçülerinden farklı olduğunu bir kere daha serdetmiştir.

Bu kesin İlâhî ve İslâmî gerçek karşısında Müslümanları uyarma görevini de şu iki ayet yapmaktadır:

“Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur; öyleyse yerin sırtlarında dolaşın, Allah'ın verdiği rızıktan yiyin; sonunda dönüş O'nadır.”⁵⁴

“Ey inananlar!.. Sizi, mallarınız ve çocuklarınız Allah'ı anmaktan alıkoymasın; böyle olanlar, hüsrana uğrayanlardır.”⁵⁵

Müslümanların, kapitalist ve materyalistler gibi dünyayı yegâne hayat sahnesi, nimet ve lezzetlerini biricik hayat gayesi sanmamaları, bu yoldaki kasıtlı telkinlere kanmamaları için sürekli olarak dünya hayatının

⁵¹ ez-Zuhruf 43/33-35.

⁵² Müslim, Birr 33; İbn Mace, Zühd 9; Nasıf, M. A., et-Tağ, 1/55. Açıklaması için bk. Kandemir-Çakan-Küçük, Riyazü's-Sâlihîn, I/116-119.

⁵³ Tebbet 111/2.

⁵⁴ el-Mülk 67/15.

⁵⁵ el-Münafikun 63/9.

geçiciliği, gerçek ve sonsuz hayatın bu dünya yolculuğundan sonra başlayacağı hatırlatılır:

"Bu dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmadır; asıl hayat, ahiret yurdundaki hayattır. Keşki bilseler!.."56

"Dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmadır. Ahiret yurdu, sakınanlar için daha hayırlıdır. Düşünmüyor musunuz?"57

İslâm, dünya hayatının ve nimetlerinin en belirgin özelliğinin "imtihan-deneme" olduğunu belirtir, dünyayı "imtihan salonu" olarak değerlendirir:

"Hanginizin daha iyi iş işlediğini belirtmek için, ölümü ve dirimi yaratan O'dur."58

"Mallarınızın ve çocuklarınızın, aslında bir sınama olduğunu ve büyük ecrin Allah katında bulunduğunu bilin."59

İslâm, dünya hayatının ve nimetlerinin bu özelliklerine rağmen, bunlardan meşru yollarla faydalanmanın Müslümanların tabî hakları hatta görevleri olduğunu da kesin delillerle ispat eder:

"Ey inananlar!.. Allah'ın size helâl ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, hududu da aşmayın. Doğrusu, Allah, aşırı gidenleri sevmez. Allah'ın size verdiği rızıktan temiz ve helâl olarak yiyin. İnandığınız Allah'tan sakinin!"60

56 el-Ankebut 29/64.

57 el-En'am 6/32.

58 el-Mûlik 67/2.

59 el-Enfal 8/28.

60 el-Maide 5/87-88.

Bu ayetleri yorumlarken Elmalılı Hamdi Yazır merhum şöyle der:

“Ne Allah’ın nimetlerini beğenmemek, onlardan kaçınma gibi nankörlük, ne de bu dünya nimetlerini gaye-i amel zannedip Allah’tan ve ahiretten gaflet ederek esir-i hırs ve şehvet olunuz!”⁶¹

Bu ayetlerin nüzul sebebi olarak şu olay nakledilir:

Bir grup Müslüman, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) zevce-lerine (Allah kendilerinden razı olsun) gelir ve Hz. Peygamber’in nasıl ibadet ettiğini sorarlar. Aldıkları cevap üzerine, duyduklarını azımsarlar. “Allah’ın Resulü başka, biz başkayız. Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.” diye konuşurlar. Sonra içlerinden biri,

– Ben (bundan böyle geceleri uyumayıp devamlı namaz kılacağım, der.

Ötekisi,

– Ben de sürekli oruç tutacağım, der.

Bir başkası,

– Ben de kadınlardan ayrılacağım ve asla evlenmeyeceğim (cinsî münasebette bulunmayacağım), der. Böylece sözleşirler.

Bu grubun sözleri Hz. Peygamber’e ulaşınca bunları bulur ve şöyle buyurur:

– Şöyle şöyle konuşanlar siz misiniz? Allah’a yemin ederim ki ben, Allah’tan, hepinizden daha çok korkarım, daha çok sakınırım. Fakat ben oruç da tutarım, iftar da ederim. Namaz da kılarım, uyku da uyurum. Kadın-

⁶¹ Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, III/1799.

larla da evlenirim. Kim benim sünnetimin dışına çıkarsa, yüz çevirirse o benden değildir!"⁶²

İbn Mes'ut Hazretlerinin naklettiğine göre, bir gün bir adam, Hz. Peygamber'e gelerek,

– Ben döşegi kendime haram ettim, der.

Peygamber Efendimiz ona bu ayetleri okur (Maide 5/87-88)ve,

– Döşegine yat ve yeminine kefarete ver, buyurur.⁶³

İslâm, insanın yaratılıştan sahip olduğu hiçbir ihtiyacı terk etmesini ya da herhangi bir uzvunun hakkını ödememesini tasvip etmez. Dünya nimetlerinin ilk sıralarında yer alan "kadın" konusunda da İslâmiyet, fevkalâde esaslar getirmiş, evlenmeyi ve nesil yetiştirmeyi teşvik etmiş, ruhbanlığı kötölemiştir. Kur'an-ı Kerim'de "(Gerçekten) sizi çiftler (olarak) yarattık."⁶⁴ buyurulmuştur.

Hz. Peygamber'in bu konuda bir hayli kabarık ve ilgi çekici tavsiyeleri vardır. Özetle:

"Evleniniz; zira ben, sizin çokluğunuzla öteki ümmetlere karşı iftihar ederim. Sakın Hristiyanların ruhbanları gibi olmayın!"⁶⁵

"Erkeğine bağlı, onu seven ve çocuk yapan kadınlarla evleniniz. Zira ben öteki ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övünürüm."⁶⁶

⁶² Buhârî, Nikah 1; Müslim, Nikah 5; Nesaî, Nikah 4. Açıklamaları için bk. Kandemir-Çakan-Küçük, Riyazü's-salihin, I/497-501.

⁶³ Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, III/1800.

⁶⁴ en-Nebe' 78/8.

⁶⁵ İbn Adiy, el-Kâmil, IV/135; İbn Hacer, Telhisu'l-Habir, III/116; Şevkanî, Neylül-Evtar, VI/226; Gümüşhanevî, Ramuzül'ehadis, s. 250.

⁶⁶ Ebu Davud, Nikah 3; Nesaî, Nikah 11.

İslâm'ın dünya-ahiret dengesinde, kulun iradesi tamamen bir yöne çevrilmemiştir, zorlanmamıştır. Kul her iki hayattan herhangi birini tercih yetki ve imkânına sahiptir. Allah, kişinin tercihiine göre sonuç yaratacağını beyan etmiştir:

“Ahiret gelirini isteyen gelirini artırırız. Dünya gelirini isteyen de ondan veririz; ama ahirette bir payı bulunmaz!”⁶⁷

Kur'an-ı Kerim'de geçen dua ayetleri arasında bulunan bir ayet, dünya-ahiret dengesi konusunda dikkat çekicidir:

“Rabbimiz!.. Bize dünyada iyi hâl ver. Ahirette de iyi hâl ver; bizi ateşin azabından koru!”⁶⁸

Kur'an-ı Kerim'e göre, din(-i İslâm) ile hayat, birbirinden ayrı şeyler değildir. İslâm'ın hareket sahası, “medenî” dediğimiz hayatı en yüksek şekliyle kuşatacak kadar genişdir. O, her şeyden önce, insanın maddiyatıyla, bedenî ihtiyaçlarıyla ilgilenir. İnsana Allah, tabiat, hayat, dünya ve ahiret hakkında sahîh ve doğru bilgiler vererek insanın içini dışını temizler ve böylece insanı yavaş yavaş alçaktan yükseğe, süflî ve hayvanî hayattan insanî ve kutsal hayata çıkarır. Sıhhat, ilim, servet, iktisat, aile, ev, fabrika, mağaza, yurt, ulus, harp, sulh, devlet, hükûmet, idare... kısaca ferdî ve sosyal hayatla ilgili hiçbir şey yoktur ki İslâm orada tecelli etmesin, onunla ilgilenmesin. Bu yüzden bir Müslüman, hem tam manasıyla mümin kalabilir, hem de meşru dünyevî zevk

⁶⁷ eş-Şura 42/20.

⁶⁸ el-Bakara 2/201. Hz. Musa'nın buna yakın bir duası için bk. el-A'raf 7/156.

ve faaliyeti elden bırakmaz; hayatın bütün zevklerinden meşru yollarla yararlanır. Tabii olan meyillerinden hiçbirini öldürmek aklından geçmez. Dünya nimetlerinden hiçbirini küçük görmez. Hayat mücadelesinden, yaşama azminden ve ahireti kazanma gayretinden geri kalmaz. Kısacası; İslâm dini, insanın tabiatına uygun bir hareket ve hayat kaynağıdır; kuvvetini ezeli iradeden alır ve bununla beşerin tabiatını terbiye eder, bağlılarını harekete getirir. İslâm'ın bütün esasları, hayatla ilgili-dir.⁶⁹

İslâm dini, ne Hristiyanlık gibi hayata siyah bir gözlükle bakıyor, ne de Yahudi ve materyalistler gibi—obur bir kimsenin yemeğe olan aşırı hırs ve iştihasına eş—taşkın bir önem veriyor. İslâmiyet, dünyaya tapmıyor, onu “daha yüksek ve sonsuz bir hayat için aşılması zorunlu bir merhale” olarak görüyor ve saygı duyuyor.

Bütün bu açıklamalar göstermektedir ki İslâmiyette, din ve dünya ayrılığı, dünya-ahiret aykırılığı yoktur. Din ve devlet işlerinin ayrılığını ifade eden lâiklik; Allah'ın hakkını Allah'a, Kayzer'in hakkını Kayzer'e verme düşüncesi; mutlak hâkimiyeti millete mâl etme gayret ve dalâleti; İslâm'ın görüşüne, dünya-ahiret denge ve ahengine aykırıdır, İslâm dışıdır.

Çünkü İslâm, hak ve hakikat imanı; saadet ve selâmet ilmi; cemiyet, sıhhat, hukuk, iktisat ve ahlâk nizamı; sanat düzeni; huzur ve beka duyusudur.⁷⁰

Bu nedenlerle “biz, İslâm'ı öteki nizamlardan üstün kabul ediyoruz. Çünkü İslâm, hayatı bütününüyle içine

⁶⁹ Akseki, İslâm, s. 26.

⁷⁰ Halid b. Velid, II (Ö. Kırazlı'nın takdim yazısı).

alıyor; dünya ve ahirete, ruh ve cesede, fert ve cemiyete aynı önemi veriyor. O bizi imkânsızın peşine düşmeye değil, fakat bizde var olan kabiliyetlerden en güzel bir şekilde faydalanmaya ve gerçekten daha yüksek bir seviyeye ulaşma yollarına sevk ediyor. O, yollar arasında bir yol değil, tek yoldur. Onun esaslarını getiren zat da rehberlerden bir rehber değil, gerçek ve tek rehberdir.”⁷¹

⁷¹ Esed, Yolların Ayrılış Noktasında İslâm, s. 92.

TUTUM

“De ki: ‘O temiz ve hoş rızıklar, dünya hayatında iman edenler içindir; Kıyamet Gününde ise sadece müminlere mahsustur.’”

[el-A’raf 7/32]

DÜNYA HAYATINA KARŞI MÜSLÜMANLARIN TUTUMU

Önceki bölümde, İslâm dininin kurmuş olduğu dünya-ahiret denge ve ahenginin esaslarını özetle tespit ettik. Şimdi, bu dengenin Müslümanların hayatlarında aldığı biçim ve şekilleri araştıralım.

Hiç kuşkusuz, İslâm'ın ilk yıllarında Müslümanların, esaslara en uygun bir anlayışla dünya ve ahireti değerlendirmeye çalıştıklarını görmekteyiz. O devirde dünya ya da ahiret aleyhine bir aşırılık görülmemektedir. Her geçen gün artan Müslüman sayısı, fethedilen ülkeler, kazanılan gönüller, genelleştirilen fazilet ve insanlık, düzelen davranış ve anlayışlar, daha ilk günlerde temeli atılan İslâm medeniyeti, bu gerçeğin gerçek tanıklarıdır.

"Hz. Muhammed'e inanan ilk Müslümanlar topluluğu, insanlığı gölgesi ve idaresi altında mes'ut etmeye, ilerletmeye, dosdoğru yolu takip edip dünyayı imar ederek yeryüzünün bereketini artırmaya muktedir. Bu topluluk, insanlığın iyiliği için en hayırlı ve en çok çalışan kimselerdi. Onlar, bu hayata, boyunlara geçen demir bir zincir gözüyle bakarak ona düşman olup onu kırmaya yeltenmiyorlardı. Aynı zamanda onlar, hayata "ele geçmeyecek bir zevk ve safa" nazarıyla da bakmı-

yorlardı. Hiçbir saatlerini boş geçirmiyor ve hayatın nimetlerinden asla çekinmiyorlardı. Ayrıca dünyayı, insanın kurtulması gerekli bir işkence ve azap yeri saymadıkları gibi, yeryüzündeki nimet, hazine ve faydalı şeylere metruk bir mal gözüyle bakıp bunun için birbirlerini öldürmüyorlar ve zayıf milletleri ganimet sayıp onları avlamak için birbirleriyle yarışa da girmiyorlardı. Aksine bu necip topluluk, bu dünya hayatını Allah'ın bir nimeti, her türlü hayrın temeli ve sebebi olarak kabul ediyorlardı. Onlar bu hayatta Allah'a yaklaşıyor, kendilerine takdir edilen insanlığın kemal derecesine amel ve cihatlarıyla ulaşıyorlardı."⁷²

Garb medeniyetinin kaynağı olan İslâm medeniyeti,⁷³ İslâmî anlayışla yaşayan ve çalışan Müslüman milletlerin eseridir; zevki topluma yararlı olmakta bulan, ahireti dünyada arayan Müslümanların emeğidir. Müslüman ülkelerde, medreselerde, hanlara, hamamlara, köprülere, aş evlerine, camilere, kervansaraylara, kısacası toplumun yararına, halkın çıkarına olan her şeye rastlamak mümkündür. Ama saraylar, kâşaneler, şatolar bulmak için çok dolaşmak gerekecektir. Osmanlıların son devirlerini hariç tutacak olursak, bütün Müslüman devlet adamlarının halka dönük dün yevî hizmetlerde bulunmuş olduklarını görürüz.

Şekil ve sonuç yönünden "dünyayı imar" demek olan bütün bu faaliyetlerin dinî bir niyet ve gayretle, dine hizmet düşünce ve gayesiyle yapıldığı da unutul-

⁷² Nedvî, Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?, s. 94.

⁷³ Geniş bilgi için bk. Danişmend, Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti.

mamalıdır. Yani Müslümanlar, dine hizmeti, dünyevî kurum ve kuruluşların vücuda getirilmesinde canlandıranlar, ahiretin müminlere ait mutluluğunu dünyada da yaşamak ve yaşatmak için çalışıyorlardı. "Ahireti düşünüyorum." diye dünyayı ihmal etmiyorlardı. Öte yandan, dünyayı ellerinde görmek istiyorlar, fakat onun kalplerine girmesine razı olmuyorlardı.⁷⁴

Bu dengeli görüş ve yaşayış biçimi giderek değişti. Birtakım ya dünya lehine ya da ahiret lehine aşırı telâkki ve uygulamalar, Müslümanların günlük hayatına nüfuz etti. Müslüman toplumlar, bu denge dışı görüş ve yaşayışlar yüzünden ciddî sarsıntılar geçirdi.

Şimdi, doğuş sırasına göre bu denge dışı görüş ve uygulamaları, nedenlerini ve esaslara aykırılık derecelerini tespiti çalışalım.

I. DÜNYA NİMETLERİNDEN YARARLANMAKTA ÇEKİMSERLİK

Çekimserlik şeklinde görülen dünyaya karşı ilgisizlik, İslâm hayat düzeninin yaygın ve etkin dönemlerinde "takvaya erebilmek" düşüncesinin masum neticesi olarak doğmuştur. Fakat bu masumiyet korunamamıştır.

Dünya nimetlerine ve dünyaya karşı çekimserlik üç sebebe dayanmaktadır.

* Nimetlerin şükrünü yerine getirememe endişesi,

⁷⁴ Bk. Haksas Mecmuası, sayı: 101, s. 17.

- * Nefsi azdıracağı, takvaya mâni olacağı kuşkusu,
- * "Dünya kâfirin, ahiret müminin." yargısı.

A. Nimetlerin Şükrünü Yerine Getirememe Endişesi

İslâm'da her nimetin şükrü, "vacip" derecesinde bir görevdir. Şükür, nimetin devamı ve giderek artması için biricik sebeptir. Şükürsüzlük, nimetin elden çıkmasına ve azaba vesiledir:

"Artık Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden helâl ve temiz olarak yeyin. Allah'ın nimetlerine şükredin; eğer O'na kulluk edecekseniz..."⁷⁵

"And olsun, şükrederseniz elbette sizin nimetinizi artırırım. And olsun, nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz, Benim azabım cidden çetindir!"⁷⁶

Allah Teâlâ'nın bir başka ayette, istatistiğinin yapılamayacağını⁷⁷ bildirdiği nimetlerinin şükrünü düşünmek, elbette her Müslümanın kulluk borcudur. Bunca nimete gereği gibi şükredebilmek de gerçekten zordur. Ancak Müslüman, yapabildiği kadarıyla yapacak ve aczini itirafla, bu konuda kusurunun affını isteyecektir. Bu itiraf, yerine getirilemeyen şükür borcunun ödenmiş kabul edilmesi için yeter bir davranıştır.

Hz. Davud (a.s.),

⁷⁵ en-Nahl 16/14.

⁷⁶ İbrahim 14/7.

⁷⁷ İbrahim 14/34.

–Rabbim, nimet Senden olduğu gibi, o nimete şükür de Senin hidayetindendir. Şu hâlde ben, nimetlerine nasıl şükredeyim, niyazında bulundu.

Cenab-ı Hakk,

– Şükürde aczini ve nimetin Benden olduğunu bildin mi şükrettin demektir, buyurdu.⁷⁸

“Şükürünü eda edemem.” düşüncesinin temelde Müslümanların hakkı olan güzel ve helâl nimetlerden yararlanmama şekline bürünmesinin, uygun bir davranış niteliği taşımadığı ortadadır. Hem, asıl önemli olan şey, nimetten kaçmak değil, onu kullanıp şükürünü de yerine getirmektir.

Nimetin kullanılıp şükürünün yerine getirilmesinde, hiç kuşkusuz, ferdin ve toplumun yararı daha büyüktür. Çünkü “nimete şükür, nimetin cinsinden” olacaktır. Yani eldeki nimetten başkalarını yararlandırmakla şükür borcu ödenebilecektir.

“Elhamdülillah [Şükürler olsun].” demek, birer tespih olmaktan öte bir anlam taşımaz. Bu dualarla nimete şükredilmiş olmaz. Üç kap yemek yedikten sonra kahvesini beklerken “Elhamdülillah.” diyerek koltuğuna yaslanan, iki kapı ötede ya da bodrum katta aç geceleleyen komşusundan haberi olmayan Müslüman, güzel bir yemek duası da yapmış olsa yine gerçekten şükretmiş sayılmaz. Böylesi kişiler için şükür, üç kap yemeğin en az bir kabını muhtaç komşusuna vermektir.

Her meslek sahibinin gerçek şükürü de mesleği cinsindendir. Örneğin bir doktorun haftada bir gün muhtaçlara bedelsiz bakması, bir “şükür-i edna,” yani küçük

⁷⁸ Tefsiru İbn Kesir, V/536; Tefsiru Kurtubî, I/391, IX/343.

bir şükürdür. İki gün bakarsa orta hâlli bir şükür olur. Üç gün bakarsa işte ona "şükr-i a'lâ" derler; kazancını temin eden halk ile haftayı bölüşüyor demektir.⁷⁹

Katade'den rivayet edilen bir hadiste "Nimeti yaymak, ona şükretmektir." buyrulur.⁸⁰

Kur'an-ı Kerim'de, "Kullarımdan hakkıyla şükreden azdır."⁸¹ buyrulur. Bu, nimetin cinsinden fiilen şükreden kulların az olduğunu ifade eder. Yoksa hemen herkes, "Elhamdülillah [Şükürler olsun]." demektedir. Şükürün fiilî olanının asıl şükür olduğu konusunda şu hadis-i şerif de bize ışık tutmaktadır.⁸²

"Allah, tayyiptir [temizdir], temizi sever. Allah Teâlâ, peygamberlere emrettiğini müminlere de emreder: 'Ey resuller!.. Temiz ve helâl olan şeylerden yeyin; güzel amellerde bulunun.'⁸³ 'Ey müminler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yeyin. Allah'a şükredin.'"⁸⁴

Kur'an ayetlerinin birbirini açıkladığını, Hz. Peygamber'in "Allah, resullere emrettiğini müminlere de emreder." şeklindeki açıklamasını dikkate alırsak "Allah'a şükredin." emrinden "Güzel amellerde bulunun." manasının kastedildiği neticesine varırız. Bu da dilin şüküründen çok, fiilî⁸⁵ şükürün maksud-ı İlâhî olduğu

⁷⁹ İz, Tasavvuf, s. 246.

⁸⁰ Bk. Kenzu'l-ummal, III/260.

⁸¹ Sebe' 34/13.

⁸² Müslim, Zekât 63, 65; Tirmizî, Tefsir sure 2/36.

⁸³ el-Müminun 23/51.

⁸⁴ el-Bakara 2/172.

⁸⁵ Tefsiru İbn Kesir, V/535.

sonucunu verir. Zaten Kur'an-ı Kerim'de hamd, dil ile söz olarak emredilir.⁸⁶

“‘Elhamdülillah.’ de!”⁸⁷

Şükür ise uzuvlarla yapılacak fiil olarak emredilir:

“Çalışın ey Davud hanedanı, şükür için çalışın!”⁸⁸

Tefsir kitaplarında şöyle bir olaya yer verilmektedir:

Hz. Ömer (r.a.), mescitte bir Arabînin,

– Ya Rabbi!.. Beni azlardan eyle, diye dua ettiğini işitir. Sorar:

– Bu nasıl dua?..

Arabî,

– Duydum ki Allah Teâlâ, Kur'an'da “Kullarımdan şükredenler azdır.” buyurmuş. Ben işte o “azlar”dan olmayı istiyorum, der.

Bunun üzerine Hz. Ömer, tevazuyla takdirini şöyle dile getirir:

– Herkes Ömer'den daha âlim!⁸⁹

Hz. Ömer (r.a.) ile Müslüman Arabî arasında geçen bu olay da göstermektedir ki ilk Müslümanlar, şükür fiilî olarak anlıyor, fert ve toplum için büyük yararları bulunan bu hareketi yapan ve sayıca pek az olan kişilerden olmak için Allah'a yalvarıyorlardı.

İslâm'da “ağniyâ-i şâkirîn”den [şükreden zenginlerden] olan zengin, saygıdeğerdir. Hadiste, “Günah işlemekten sakınan ve şükürünü yerine getiren kişi için

⁸⁶ Bk. Bursevî, Furuk-ı Hakî, s. 157.

⁸⁷ el-İsra 17/111; el-Müminun 23/28; el-Ankebut 29/63; Lokman 31/25.

⁸⁸ Sebe' 34/13.

⁸⁹ Bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, VI/3953; Bursevî, Ruhû'l-Beyan, X/4; Kurtubî Tefsiri, XIV/277.

zenginlikte herhangi bir sakınca söz konusu değildir." buyrulur.⁹⁰ Hiç şüphesiz, zenginin şükredeni, sahip olduğu nimet ve servetten muhtaçları yararlandırandır, yoksa çokça "Şükürler olsun Ya Rabbi!.." diyen değildir!

Bütün bu ve benzeri esaslar karşısında çok kez alışılmış nimetlerin şükürü akla gelmezken biraz değişik bir nimeti "Şükürünü yerine getiremem." diye terk etmek, doğru bir hareket olamaz. Şu olay, bu konuda daha bir aydınlatıcı ve de dikkat çekicidir:

Hasan-ı Basrî Hazretlerine bir kişi gelir ve,

- Falan adam, paluze (bir çeşit tatlı) yemiyor. "Şükürünü eda edemem." diyor, der.

Hasan-ı Basrî,

- Soğuk su içiyor mu, diye sorar. Cevap "Evet." olunca, şöyle der:

- O hâlde o adam cahil! Allah Teâlâ'nın ona soğuk sudaki nimetinin paluzeden daha çok olduğunu bilmiyor!⁹¹

Görüldüğü gibi, "Şükürünü eda edemem." endişesiyle nimetlerden uzak durmak önce İslâm esaslarına sonra da toplumun yararlarına aykırı düşmektedir. Bu, İslâm'ın toplumu ıslah amacını da baltalayıcı bir davranış olmaktadır. Hele bu düşüncenin mal kazanmamaya, çalışmamaya gerekçe yapılması, hiçbir zaman İslâm ölçülerine uygun düşmez. Tüketim safhasında bir ölçüde hoş karşılsa bile üretim safhasında bu düşünceye yer yoktur.

⁹⁰ Bk. İbn Mace, II/724.

⁹¹ Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, III/1800; Beydavî, Medarikü't-Tenzil, I/299.

B. Nefsi Azdıracağı, Takvaya Mâni Olacağı Kuşkusu

Dünya nimetlerine karşı çekimserliğin ikinci gerekçesi; nefsi azdırma kuşkusu, azdırmamak arzusudur. Bu, daha çok, tarikat ehli arasında “bir riyazat usulü” olarak uygulanmıştır. Beden ülkesinde ruha iktidar sağlayabilmek, kuvvetli bir iradeye sahip olabilmek için nefse asgarî hak tanınmış, nefsin istekleri en aşağı seviyeden karşılanmıştır. Aksi hâlde nefsin tezkiye ve terbiyesinin güçleşeceği düşünülmüştür.

Her isteğine zahmetsizce ve isteğince kavuşan nefsin, azgınlık ifadesi sayılabilecek birtakım isteklerde bulunması normal ve tabiidir. Bu yüzden nefis ve irade terbiyesinde mahrumiyetlerin ve açlığın önemi ve etkisi büyüktür. Hz. Peygamber’in, evlenme imkânı bulamayan gençlere oruç tutmalarını tavsiye etmesi de bu hikmete mebni olsa gerektir.

Ancak böylesi güzel bir gaye ve dinî bir düşünceyle nimetlerden belirli bir ölçüde uzak durma esası giderek kötüye kullanılmış, özellikle İslâm düşmanlarınca İslâm aleyhtarlığına gerekçe yapılmıştır. “Bir lokma-bir hırka” tekerlemesiyle Müslümanlara hücum edilmiştir.

Şunu hemen belirtmek gerekir ki şeriat içi tarikatlerin hiçbirinde tembellik ilke ve uygulaması yoktur. Tarikat, bizzat kendisi, cehd [sıkı çalışma] disiplindir. Manevî alanda olduğu kadar maddî sahada da aynı dikkat ve disiplinle gayret gösterilmesi teşvik edilir.

“Tasavvuf, Müslüman dünyasına enginlikle yayılmıştır. Bu doktrin asırlarca Müslüman cemiyetine kud-

retini verdi ve birliğini sağladı. O, sadece nazari bir ilimden veya derin bir düşünüşten ibaret kalmadı; belki bir âdetler sistemi hâlini aldı ve halkın hayatına nüfuz etti. İnsanın pratik hayatı için lâzım olan hareket kaide-leriyle formüllerini verdi. Bu sistemin getirdiği adalet ideali, Anadolu halkı içerisinde, hatta cemiyetin aşağı sınıfları arasında, bu milletin kudretini içinden kemirenlerin düşmanlığı karşısında onu asırlarca muhafaza edebildi. Tasavvufun gelenekleri ve onun birleştirici kuvveti, Anadolu tarihinin yorulmak ve yıkılmak bilmez sürekliliğinin sebebi olmuştur. Devirlerinin mistiklerini aşk ve irade ile takip eden ilk Müslüman müminleri, bir olan Allah'ın adıyla yalnız sınırlarda değil, hem de devlet merkezinde, yalnız kâfirler arasında değil, aynı zamanda kendi kalplerinin derinliğinde mukaddes cihat ilân ederek çarpışmışlar ve ıstırab çekmişlerdir.⁹²

Tarikatın usul-i aşeresinden [10 esasından] biri olan kanaat, "bir lokma-bir hırkaya razı olmak" değildir. Kanaat, eline geçenle geçinmektir, yetinmek değil! Kanaat, çalışıp çabalayarak, bütün cehdini sarf ettikten sonra, eline geçene razı olmaktır. O gün Hakk'tan her neye mazhar oldunsa ona teşekkür etmek hakikî kanaattir. Çoğa sevinip aza üzölmek, kanaat değildir.⁹³

Müslüman, daha fazlası için çalışacak, günlerinin eşit geçmemesi için çırpınacak, her geçen gün daha ileriye daha güzele gitmek için didinecektir. Ancak eline ne geçiyorsa onunla geçinecek, "ayağını yorganına göre

⁹² Topçu, İrâdenin Davası, s. 71.

⁹³ İz, Tasavvuf, s. 105.

uzatacak," namerde değil merde bile el açmayacak, topluma yük olmayacaktır.

Tembellikten doğan fakirliği meziyet kabul etmek, İslâm izzetine ve esaslarına ters düşen bir anlayıştır.

İslâm'da gerçek fakr, mal sahibi olmamak değil, malın Müslümana sahip olmaması ve onu köleliğe düşürmemesi demektir. Hz. Peygamber'in "İftiharımdır." diye nitelediği fakr, bu anlamdaki fakrdır.⁹⁴

Görülüyor ki şükür, kanaat ve fakr, nimetlerin üretim safhasında değil, tüketimi aşamasında düşünülecek değerlerdir.

Bu grup içinde düşünülmesi gerekli bir başka esas da "tevekkül"dür.

İslâm'da tevekkül, ne her başarıyı kendinden bilme ne de oturup bir köşede rızık, izzet ve şeref bekleme anlamına gelir. Tevekkül, gayet-i tabakat-ı ef'aldir.⁹⁵ Yani tevekkül, eylem ve hareket kademelerinin en sonuncusudur. Tevekkülün bu tarifinin bir tarikat şeyhi tarafından yapılmış olması çok dikkat çekicidir...

Gerçekten tevekkül, işin bir değil, iki değil, üç değil, dördüncü safhasında hâkimiyeti ön plânda bulunması gereken bir ilkedir. İslâm'da işin ilk devresi istişare

⁹⁴ Kadı İyaz, Kitabü's-Şifa bi ta'rifi hukukı'l-Mustafa, I/112. "Fakr" konusunda şu yorum da dikkat çekicidir:

"Fakr üç kısımdır: 1- Sadece Allah'a karşı duyulan ihtiyaç, 2- Allah'a ve başka yaratıklara duyulan ihtiyaç, 3—Sadece yaratıklara duyulan ihtiyaç. Hz. Peygamber (s.a.v.) 'Fakr, iftiharımdır.' hadisiyle birinci çeşit fakra, 'Az kalsın fakirlik, küfr olacaktı.' hadisiyle ikinci çeşit fakra, 'Fakirlik, iki dünyada yüz karasıdır.' hadisiyle de üçüncü çeşit fakra işaret buyurmuşlardır." [Keşkul, II/403].

⁹³ Şerhu Erbein en-Nevevî, s. 185.

⁹⁵ Bursevî, Şerhu Erbein en-Nevevî, s. 185.

[danışma], ikinci devresi karar, üçüncü devresi uygulama, dördüncü devresi tevekkül yani sonucu Allah'ın fazl ve kereminden beklemektir. Bu dörtlü safahatı şu ayet meali açıkça ifade etmektedir:

"İş konusunda onlarla (ashapla) müşavere et; bir kere de azmettin mi artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendine güvenip dayananları sever."⁹⁶

Bu dörtlü iş dönemlerinin daha başında "Tevekkül ediyorum." denecek olursa sebepler ve bahaneler dünyasının düzenine aykırı hareket edilmiş, İslâm'ın hareket ve gayret esasları terk edilmiş olur ki sonucu tek kelimeyle hüsrandır, açık bir ziyandır... Büyük şair Mehmet Âkif, tevekkülü ve böylesi İslâm dışı tutumu şöyle tanımlar:

*Tevekkül öyle yaman bir şiar-ı imandî
Ki "kahraman-ı fezail" denilse şayandî.
Yazık ki ruhuna zerk ettiler de meskeneti,
Cüzzama döndü, harap etti gitti memleketi!..*

...

*Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecir-i hasın iken!..
O'nun hazine-i in'amı kendi veznendir.
Havale et ne kadar masraflın olursa... Verir!
Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin;
"Yetiş!" de, kendisi gelsin, ya Hızır'ı göndersin.
Hüda'yı kendine kul yaptı, kendi oldu Hüda;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cür'ete!.. Ha?..
Senin bu kopkoyu şirkin sığar mı imana?..*

⁹⁶ Âl-i İmran 3/159.

*Tevekkül öyle tahakküm demek mi? Yezdan'a?..
Hamakatin aşılıyor hadd-i itidali, yeter!
Ekilmeden biçilen tarla nerde var? Göster!
"Kader" senin dediğin yolda şer'a bühtandır;
Tevekkülün, hele hüsrân içinde hüsrandır!⁹⁷*

Nefsin azmaması adına, kötü yorumlanmış ve yanlış uygulanmış bulunan kanaat, fakr ve tevekkül esasları, İslâm'ın "ahirete rağbet, dünyaya hürmet" dengesinin gerçekleşmesi için toplumdaki yerlerini, hareket ve bereket amilleri olarak alacakları günü beklemektedirler.

Gerçi Kur'an-ı Kerim'deki "temiz ve helâl rızıklardan yenilmesi, içilmesi ve ziynet olarak kullanılması"na dair emirler vücut değil nedb ifade eder, yani "tavsiye" anlamındadır. Bu yüzden riyazat, nefsi terbiye ve tezkiye için bazı mubah hükmündeki nimetlerin terkine cevaz ve ruhsat vardır.⁹⁸ Bu nimetlerin en az kısmıyla yetinmek (elde varken) azimettir, takvadır.⁹⁹ Öte yandan, Allah'ın nimetlerini teşhir ve izhar için tezeyyün [süslenme ve temiz giyinme] müstehaptır.¹⁰⁰

Kur'an-ı Kerim'in, "Bununla beraber, Rabbinin nimetini durmayıp söyle."¹⁰¹ tembihi dikkat çekicidir. Hz. Peygamber'in bir hadisi, bu tembihi şöyle açıklar:

⁹⁷ Safahat, s. 268-269 ve 271'den seçerek...

⁹⁸ Bursevî, Şerhu Erbein en-Nevevî, 134 vd.; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, I/589.

⁹⁹ Bursevî, Ruhul-Beyan, I/215.

¹⁰⁰ Tecrid Tercemesi, III/34; Zurkanî, Şerhu'l-Muvatta, V/372.

¹⁰¹ ed-Duha 93/11.

"Allah, nimetlerinin eserini kulu üzerinde görmeyi sever." ¹⁰²

Ashaptan biri, pejmürde bir kılık ve kıyafet içinde Hz. Peygamber'i ziyarete geldi. Hâlbuki bu zat zengindi. Efendimiz bu hâlin sebebini sorunca, sefaletten değil de fakirliği kendi hâline tercih ettiğinden, takva dolayısıyla bu hâlde bulunmayı tercih ettiğini söyledi. Hz. Peygamber, bu sözleri tasvip etmedi. ¹⁰³

Dünya nimetlerinin bir Müslüman için ne öyle ve-sile-i kibrugurur olacak derecede nefis, ne de istihfaf ve tahkiri gerektirecek şekilde hasis olması uygundur. ¹⁰⁴ Orta hâlli bir kullanım yolu, İslâm'ın her konuda tavsiye ettiği "itidal" esasının gereğidir.

İslâm'ın müsaade ettiği şeyler vardır. İslâm'ca yasaklanmış şeylerden sakınır gibi onlardan kendi nefisini mahrum etmek, şuurlu bir takva hareketi sayılamaz. Helâl olmak şartıyla bütün dünya nimetlerinden edinmek ve yararlanmak hakkı, herkesten önce Müslümanlarındır. Bu hususu kesinlikle bildiren, Allah Teâlâ'dır:

"De ki: 'Allah'ın, kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim haram etmiş?' De ki: 'Onlar, dünya hayatında iman edenler içindir; Kıyamet Gününde ise yalnız onlara (müminlere) aittir.' İşte biz, ayetleri, işin aslını bilecek kişiler için böylece açıklarız." ¹⁰⁵

Bu ayet açıkça gösteriyor ki dünya nimetlerinin temiz ve hoş olanları, ahirette sadece müminlere ait ol-

¹⁰² Tecrid Tercemesi, III/34.

¹⁰³ Zurkanî, Şerhu'l-Muvatta, V/268; Hamidullah, İslâm'a Giriş, s. 42.

¹⁰⁴ A. Naim, Tecrid Tercemesi, III/34.

¹⁰⁵ el-A'raf 7/32.

makla beraber dünyada da müminler içindir. Bu nimetlerin "hikmet-i ihracı, müminlerin intifadır [yararlanmasıdır]."106

Cinnîler ve insanlar, Allah'a "kulluk" yapmak görevindedirler.¹⁰⁷ Dünya ve nimetleri de "Allah Teâlâ'ya itaat konusunda mükellefleri takviye maksadıyla"¹⁰⁸ yaratılmıştır. Şu hâlde dünya nimetlerinden yararlanmakta asalet [asillik] hakkı, müminlerindir; kâfirler ve müşrikler, müminlere tebeiiyetle, onların gölgesinde bu dünyadan yararlanma hakkına sahiptirler.¹⁰⁹

Dünyada mümin kalmasa kâfir yaşayamaz; çünkü dünya kalmaz. Zira dünyanın yaratılış nedeni ortadan kalkmış demektir. Sebebin yokluğu, neticenin de yokluğunu gerektirir. Örnek Kul-Son Resul Hz. Muhammed (s.a.v.), bir hadis-i şeriflerinde bu gerçeği şöylece dile getirmiştir:

"'Allah.' diyen kimse kalmayınca kadar Kıyamet kopmaz."¹¹⁰

Bu demektir ki Kıyamet, Allah'a inanan kalmayınca kopacaktır. Yani mümin kalmadığı gün dünyada, artık dünya hayatı da olmayacaktır.

Müslümanların asaleten sahip oldukları dünyadan yararlanma hakları, kendilerine dünyayı idare yetkisini ve imar görevini de yüklemektedir. Bu ise çalışma, ilerleme ve öteki milletlere üstünlüğünü bilfiil ispat et-

¹⁰⁶ Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, III/2154.

¹⁰⁷ et-Tur 52/56.

¹⁰⁸ Bursevî, Ruhu'l-Beyan, 1/215.

¹⁰⁹ M. Vehbi, Hülâsatü'l-Beyan, IV/1613.

¹¹⁰ Müslim, İman 234.

mekle sağlanır. Bu hak kullanılmaz, bu üstünlük ispat edilemezse başkalarının kölesi olmak kalır Müslümanlara... Bugün olduğu gibi...

Acı bir gerçektir ki Müslüman milletler bugün "az gelişmiş" ülkelerin sahipleridir. Hiç kuşkusuz, bu, yeterince dünya için çalışmayan ve bu yöndeki gayretleri ahiret amaline zararlı gören kişilerin Müslüman milletler içinde söz ve etki sahibi olmalarının korkunç neticesidir.

Ferdî plânda düşünüldüğü ve tüketim safhasında uygulandığı takdirde hoşgörü hudutları içinde kalmaya lâyık olan "Şükrünü eda edemem." ve "Nefsimi azdırır." endişeleri, topluma tavsiye edilir ve toplumca uygulamaya konursa genel bir felâketin başlangıcı olur ve İslâm'dan müsamaha göremez.

Müslümanların dünya hâkimiyeti konusunda, bilgisizlerin kötü gördüğü Orta Çağ bütün haşmetiyle ortadadır. Hristiyanlık dünyası için gerçekten karanlık bir dönem olan Orta Çağ'da Müslümanlar, ilim, teknik, ahlâk ve medeniyet yönünden bütün dünyalılara örnektirler.

Tam anlamıyla zirvede bulunan o günün Müslümanları, manevî ve dinî hayat yönünden de üstün bir seviyede idiler. Dergâh, tekke, tarikat çalışmaları en güçlü devresini bu çağda yaşamıştır. Öylesine ki padişahların çoğu intisaplı kişilerdi. Hemen hepsinin, "Şeyhü'l-İslâm" dışında birkaç ilim ve maneviyat adama hürmetkâr ve hatta hizmetkâr oldukları, bilinen gerçeklerdendir. Osman Gazi için Şeyh Edebali, Fatih için Akşemseddin vb. tekkeli kılavuz, mürşit ve müsteshardılar.

Orta Çağ'daki Müslüman milletlerin, özellikle Osmanlıların durumu açıkça göstermektedir ki maddî terakki manevî yükselişe, manevî yükseliş maddî terakkiye sebep ve destektir.

Dünya ve nimetlerine karşı ilgisizliğe varan çekimserlik, ilim ve şuur devirlerinin değil, tefekkür ve din bilincinden, İslâm şuurundan uzak kalınmış zamanların tutarsız temeller üzerine oturduğu, izzet-i İslâm'a aykırı bir tutumdur.

Bugün İslâm dünyası, Batı'nın ideolojik ve ekonomik hâkimiyeti altında ise bu, dünyayı ihmalin, zamanın gereklerine göre davranma yerine kabuğuna çekilip ferdî kurtuluş meyline gönül verişin acı neticesidir. Mevcut hâllerıyla Müslümanlar, eski şevket devirlerinin yüz karasıdırlar. İslâm'ın esaslarını ve hayata verdiklerini birazcık tanıyan ve bilenlere hayret vermektedirler:

"Muazzam bir mazinin varisi ve yeryüzünün en eski medeniyetinin mümessili olmak, korkunç bir şeydir; İslâm'ın şanlı mazisiyle bugünün aşağılık hâlinin tarifi işte budur!"¹¹¹

"Gözlerimizin önünde İslâm'ın bugünkü hâli bulunduğu için, biz onu medeniyetin en esaslı amili tasavvur etmekte güçlük çekiyoruz!"¹¹²

Temelde "Allah'a, Resulullah'a ve müminlere ait olan izzet"¹¹³ ile mevcut Müslümanların kendi içlerinde ve milletler arası değerlendirmede düştükleri zil-

¹¹¹ Danişmend, Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti, s. 20.

¹¹² Danişmend, a.g.e., s. 19.

¹¹³ el-Munafıkun 63/8.

leti bağdaştırmak, imkân dışıdır. İslâmî izzete gölge düşürmek, en büyük hedef ve görev olan "ilây-ı kelime-tullah"ı uygulayamamak, "itfa-ı nuri'l-lah [Allah'ın hidayet nurunu söndürmek, hak dini ortadan kaldırmak] amacını taşıyanlara muhtaç olmak, Müslümanlar için altından kalkılabilir bir vebal midir, imanla bağdaştırılması mümkün bir hâl midir?

İki günün birbirine eşit olmasını zarar sayan Hz. Muhammed'in ümmeti için bugünkü durum, tam anlamıyla büyük bir sorumluluktur.

C. "Dünya Kâfirin, Ahiret Müminin." Yargısı

Dünya ve nimetlerine karşı Müslümanlarda görülen çekimserliğin tutarsız temellerinden birisi de "Dünya kâfirin, ahiret müminin." yanlış yargısıdır.

Bu hatalı yargının dayanağı nedir?

Güvenilir hadis kitaplarımızda şöyle bir hadis-i şerif yer almaktadır:

"Dünya, müminin zindanı, kâfirin cennetidir."¹¹⁴

¹¹⁴ Müslim, Zühd 1; Tirmizî, Zühd 16; İbn Mace, Zühd 3; Ahmed b. Hanbel, II/197, 323, 389, 485; İbn Hacer, el-Metalibü'l-âliye, III/150 ve 179.

Bazı hadis kitaplarında yer alan ve Hz. Ömer'den nakledilen bir başka hadiste "dünyanın kâfirlere, ahiretin müminlere aidiyeti"yle ilgili bir ifade vardır. Ancak bu da yukarıdaki hadisin anlamı konusunda açıklayacağımız esaslara aykırı değildir. Şöyle ki:

Hız. Peygamber, deri yastık-hasır yatak üzerinde yatar. Hız. Ömer bu durumu ve hasırın Hız. Peygamber'in mübarek vücudunda izler bıraktığını görür; duygulanır ve ağlar. Allah'ın Resulü, Hız. Ömer'e niçin ağladığını sorunca, Ömer (r.a.) "Kisra ve Kayser'in saltanat ve ihtişamına karşılık sizin tercih ettiğiniz şu hayata ağladımı Oysa sen, Allah'ın Peygamberisin." diye hislerini ifade eder. Hız.

Yani dünya, müminin zindanı, kâfirin cenneti yerindedir. İşte bu anlamdaki hadis delil gösterilerek "Dünya kâfirin, ahiret müminin." yargısına gidilmiştir.

Oysa yukarıda anlamını verdiğimiz el-A'raf Suresi'nin 32. ayeti karşısında bu hadisi böylesine bir manada değerlendirmek imkânsızdır. Çünkü hiçbir hadis, Kur'an-ı Kerim ayetlerine aykırı olamaz, aykırılık taşırsa hadis olamaz.

Bu hadis birkaç türlü açıklanabilir, ancak en makul ve İslâm esaslarına en uygun izahı şudur:

Hadis, "iman ve küfrün öteki âlemde sebep olacağı neticeye göre" dünya hayatının değerlendirmesini yapmaktadır. "Ahiretteki durumlarına göre" kaydı göz önüne alınarak manalandırılacaktır. Yani "ahirette varacakları neticeye göre dünya, müminin zindanı, kâfirin cennetidir." demektir.

Bu mananın böyleliği, müminin ve kâfirin ahiret hayatıyla ilgili ayetlerden de açıkça anlaşılmaktadır:

"Kitap Ehlinde ve puta tapanlardan inkâr edenler, şüphesiz, içinde temelli kalacakları Cehennem ateşindedirler. İşte bunlar, yaratıkların en kötüsüdürler! Fakat inanıp yararlı iş işleyenler; işte onlar da yaratıkların en

Peygamber, Hz. Ömer'i teselli ve işin gerçek yönünü açıklamak üzere, "Sen, dünyanın onlara, ahiretin bize ait olmasına razı olmuyor musun?" buyurur.

Burada, dünyanın sevk ve idaresi, ondan faydalanma değil, dünyanın süsü, ihtişamı ve debdebesi söz konusudur. Bu ise Müslümanlarca matlup değildir. Hele Müslüman idareciler için, halkın hayat seviyesinin üzerinde israfa ve gösterişe kaçan bir hayat tarzı hiçbir zaman hiçbir sebeple hoş karşılanamaz.

Hz. Peygamber'in bu hadiste kâfirlere ait olduğunu açıkladığı dünya, bu anlamdaki dünyadır; tümüyle dünya ve nimetlerinin kâfirlere bırakılması öğütlenmemektedir. (Bk. On Kere Kırk Hadis, H. B. Çantay, II/257, İstanbul 1962)

iyileridirler. Onların Rabbleri katında mükâfatı, içinde temelli ve sonsuz kalacakları, altlarından ırmaklar akan Adn Cennetleridir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır. Bu, Rabbinden korkan kimseyedir." 115

Görüldüğü gibi, ahirette mümine temelli ve sonsuz Cennet, kâfire temelli Cehennem hayatı vardır. Cennet ve Cehennem'i—ana hatlarıyla da olsa—ayetlerden takip etmek, bizlere, dünyanın mümine zindan, kâfire cennet olduğunu daha iyi açıklayacak ve bu hadis-i şerifin gerçek anlamını ortaya koyacaktır.

1. Müminin Ebedî Yurdu Cennet'in Vasıfları

a. Cennet, huzur ülkesidir. Mümine rahatsızlık verecek en küçük bir şey olmadığı gibi, istek ve arzulara kavuşmak için çalışmak ve yorulmak da yoktur. Gönül-den geçirmek, istenilene kavuşmak için yetmektedir:

"Orada boş ve günaha sokacak bir söz duymazlar." 116

"Onlar orada (Cennet'te) bir yorgunluk hissetmezler." 117

"...Temenni edecekleri her şey onlarındır." 118

115 el-Beyyine 98/6-8.

116 el-Vakıa 56/25.

117 el-Hicr 15/48.

118 Yasin 36/57.

"Biz, onların göğüslerindeki kını söküp attık. Hepsi kardeşler hâlinde karşı karşıya tahtlar üzerinde oturucudurlar."¹¹⁹

"...Orada herhangi bir yere baktığın zaman (büyük) bir nimet, bol bir (ihtişam ve) saltanat görürsün."¹²⁰

b. İnsan mutluluğunun üç ana temeli kabul edilen mesken, rızık ve eş, en güzelinden Cennet'te bulunmaktadır:

"İnananlar ve yararlı işler yapanlara, kendilerine altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! Onlara buranın bir ürünü rızık olarak verildiğinde, 'Bu, daha önce de rızıklandığımızdır.' derler. Bunlar, söylediklerinin benzerleri olarak sunulmuştur. Orada tertemiz eşler vardır ve orada temelli kalırlar."¹²¹

c. İklim ve mevsim şartları, mutluluk gereklerine uygundur:

"Onlar, dikensiz sedir ağaçları, salkımları sarkmış muz ağaçları, uzamış daimî gölge altında, çağlayarak akan sular kenarlarında, bitip tükenmeyen ve yasak da edilmeyen bol meyveler arasında, yüksek döşekler üzerinde dirler."¹²²

"Orada yakıcı sıcak ve dondurucu soğuk görmezler."¹²³

d. Allah'ın cemalini seyretme nimeti de Cennet'tedir:

¹¹⁹ el-Hicr 15/47.

¹²⁰ ed-Dehr 76/20.

¹²¹ el-Bakara 2/25.

¹²² el-Vakıa 56/28-34.

¹²³ ed-Dehr (İnsan) 76/13.

"Yüzler vardır ve o gün terütazedir, Rablerini görecektir." ¹²⁴

Cerir b. Abdullah (r.a.), "Biz, Resulullah'ın (s.a.v.) yanında idik. Ayın on dördüncü gecesi idi. Resulullah (s.a.v.), 'Siz birbirinizle itişmeyerek, rahat rahat şu ayı nasıl görüyorsanız gerçekten Rabbinizi de öylece izdihamsız, ayan beyan göreceksiniz!' buyurdu." dedi. ¹²⁵

e. Değişik nimetleri ve sonsuz saadetiyle birlikte Cennet hayatı ebedîdir de:

"Mutlu olanlara gelince; onlar da Cennet'tedirler. Rabbinin dilediği (günahkâr müminlerin Cehennem'de kalma müddetleri) müstesna olmak üzere, gökler ve yer durdukça onlar orada ebedî kalıcıdırlar. (Bu), bir lütf-u ihsandır ki (tükenip) kesilmesi yoktur." ¹²⁶

Müminlere vaat olunan Cennet'in özellikleri bunlardan ibaret değildir. Ancak biz bir fikir vermek için yaptığımız bu özetimizle bu konuda genel bir bilgi sunmuş olduk. Bu özetimiz de açıkça göstermektedir ki dünya hayatı mümine gerçekten bir zindan hayatıdır. Çünkü dünya, zahmet, külfet ve gayret ülkesidir. Elem, keder, acı, sıkıntı, belâ, musibet, düşmanlık, zulüm, ihanet, cinayet, soğuk, sıcak doludur. Kendisi gibi, nimetleri de devamsızdır, kararsızdır. Emel ve arzuların tümüne kavuşmak, kimse için mümkün değildir. Bir kısım toplum ve inanç kayıtları vardır. Haram, gelenek yasakları, kanun kısıtlamaları, örf ve an'ane sınırlama-

¹²⁴ el-Kıyame 75/22-23.

¹²⁵ Buhârî, Tevhid 24; Mevâkıf 16, 26; Müslim, Mesâcid 211; Ebu Davud, Sünnet 19; Tirmizî, Cennet 16, 1; İbn Mace, Mukaddime 13; Ahmed b. Hanbel, Müsned IV/360, 362, 365; Nasîf, et-Taç, V/422.

¹²⁶ Hud 11/108.

ları, hiç şüphesiz, ahiretteki her türlü kayıttan uzak hayat ortamı karşısında mümine dünyayı gerçekten zindan hayatı içinde yaşatmaktadır. Bu yüzden ve bu anlamda "dünya mümine zindandır."

2. *Kâfire Vaat Olunan Cehennem'in Vasıfları*

Kâfirin ahiretteki hayat sahnesi olan Cehennem'in Kur'an-ı Kerim'de geçen özelliklerini de şöylece maddeleştirmek mümkündür:

a. Cehennem, azap yeridir; şartlar buna göre hazırlanmıştır:

"Allah, erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de—içinde ebedî kalıcı olmak üzere—Cehennem ateşini vaat etti. Bu, onlara yeter. Allah, onları rahmetinden kovdu. Onlara, bitip tükenmeyen bir azap vardır!"¹²⁷

"İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serinliği ve hoşluğu olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunurlar."¹²⁸

"Onlar için Cehennem'den bir yatak ve üstlerine de örtüler vardır. Zalimleri böyle cezalandırırız!"¹²⁹

"Sonra ey sapıklar, yalanlayanlar!.. Doğrusu, zakkum ağacından yiyeceksiniz, karınlarınızı onunla dolduracaksınız; onun üzerine kaynar su içeceksiniz!"¹³⁰

¹²⁷ et-Tevbe 9/78.

¹²⁸ el-Vakıa 56/42-44.

¹²⁹ el-A'raf 7/41.

¹³⁰ el-Vakıa 56/51-54.

“Doğrusu, ayetlerimizi inkâr edenleri ateşe yaslayacağız; derilerinin her yanışında, azabı tatmaları için onları başka derilerle değiştireceğiz!”¹³¹

b. Cehennem’de ölüm yoktur; bu dayanılmaz azaptan kurtuluş, mümkün olamamaktadır:

“İnkâr edenlere, Cehennem ateşi vardır. Ölümlerine hükmedilmez ki ölsünler; kendilerinden Cehennem’in azabı da hafifletilmez. Her inkârcıyı böylece cezalandırırız!”¹³²

c. Bu azabın kalkmasına yardımcı olacak bir aracı da bulunmayacaktır:

“Ateşte olanlar, Cehennem’in bekçilerine ‘Rabbimize yalvarın da hiç değilse bir gün azabımızı hafifletsin.’ derler. Bekçiler ‘Size belgelerle peygamberleriniz gelmemiş miydi?’ derler. Onlar da ‘Evet, gelmişti.’ derler. Bekçiler ‘O hâlde kendiniz yalvarın!’ derler. İnkârcıların yalvarışı, şüphesiz boşunadır!”¹³³

d. Kurtulabilmek için mecburen Allah’a yalvaracaklar, O’ndan yardım ve çıkış dileycekler; fakat bu da kendilerine bir yarar sağlamayacaktır:

“Rabbimiz!.. Bizi buradan çıkar. Tekrar küfre dönerssek artık hiç şüphesiz ki biz zalimlerizdir.’ Allah ‘Sinin orada!.. Benimle konuşmayın!..’ der.”¹³⁴

e. Cehennem azabı da ebedîdir, sınırsızdır, sonsuzdur:

¹³¹ en-Nisa 4/56.

¹³² Fâtır 35/56.

¹³³ el-Mûmin 40/49-50.

¹³⁴ el-Mûminun 23/107-108.

"Doğrusu, suçlular, temelli kalacakları Cehennem'in azabı içindedirler. Azaba hiç ara verilmez. Onlar orada tamamen umutsuzdurlar."¹³⁵

"...Allah'a ve Peygamberine kim karşı gelirse ona, içinde sonsuz ve temelli kalınacak Cehennem ateşi vardır."¹³⁶

Ahirette böylesine bir azaba düşecek olan kâfir için (meşakkatli de olsa) dünya hayatı elbette Cennet hayatıdır.

Ayrıca küfrün ve imansızlığın ortadan kaldırdığı "haram" anlayışı da dünyayı kâfire daha bir güzelleştirmektedir. Bu yüzden kâfir, cenneti bu dünyada yaşar. Bunun için de "dünya, kâfirin cennetidir."

İsmail Hakkı Bursevî, şöyle bir olay nakletmektedir:

Bağdat kadılarından biri,—Aclunî'ye göre, İbn Hacer el-Askalanî—yanında hizmetçisi, tantanayla külhan sokağından geçer. Külhancı Yahudi, üstü başı simsiyah, cehennemî bir görünüşle kadının önüne çıkar, atının geminden yapışır ve,

—Allah, kadıya kuvvet versin! Peygamberinizin, "Dünya, mümine zindan, kâfire cennettir." sözünün manası nedir? Görüyorsunuz ya; dünya—mümin ve Muhammedî olduğun hâlde—sana cennet,—kâfir Yahudi olduğum hâlde—bana zindandır. Hadisin manası aksiyle meydandadır, der.

Üstün kavrayış ve fazilet sahibi kadı, şöyle cevap verir:

¹³⁵ ez-Zuhruf 43/74-75.

¹³⁶ el-Cinn 72/23.

- Şu üzerimde gördüğün dünyanın süsü ve heybetine rağmen dünya, Allah'ın Cennet'te hazırladıklarına nispeten benim için zindandır. Cehennem de seni bekleyen azaba nispetle dünya—bu hâliyle de olsa—senin için cennettir!¹³⁷

Kur'an-ı Kerim'den seçtiğimiz ve yukarıya dercettiğimiz ayetler ile bu olay açıkça göstermektedir ki adı geçen hadis, "Ahiretteki durumlarına göre, dünya, müminin zindanı, kâfirin cennetidir." anlamını ifade etmektedir.

Bu hadis delil gösterilerek "Dünya kâfirin, ahiret müminin." yargısına varmak ve Müslümanları dünyayı terke zorlamak, önce hadisin gerçek manasına sonra da İslâm'ın esaslarına aykırıdır. Konunun başında yazdığımız ayet mealini bir kere daha hatırlayalım:

"De ki: 'O temiz ve hoş rızıklar, dünya hayatında iman edenler içindir; Kıyamet Gününde ise yalnız müminlere aittir.'"¹³⁸

Müslümanların, dünya ve nimetlerine karşı takındıkları tutumun tefrit [ihmal] yönünü böylece tespit ve teşhir ettikten, kıymet hükmüne bağladıktan sonra şimdi işin ters yönünü, yani ifrat [aşırı] kutbunu ele alalım.

¹³⁷ Bursevî, Ruh'ü'l-Beyan, III/23; Ayrıca bk. Münavî, Feyz'ü'l-Kadir, III/546; Aclunî, Keşfü'l-hafa, I/411.

¹³⁸ el-A'raf 7/32, 156.

II. DÜNYA SEVGİSİ

“İslâm Dışı Hayat Görüşleri”ni sıralarken Hristiyanlık dünyası için gerçekleştğini belirttiğimiz, materyalistlere iltihak durumu—maalesef—günümüz Müslümanları için de büyük ölçüde tahakkuk etmiş bulunmaktadır. Özellikle Müslüman milletler, büyük bir cömertlik ve hayranlıkla materyalist Batı’ya kapılarını açtıkları günden bu yana Müslüman toplumlar arasında dünya sevgisi, dünya bağlılığı giderek şiddetini attırmaktadır. Bu sebeple de denge, dünya lehine-ahiret aleyhine bozulmaktadır.

İtiraf edelim ki Hristiyanlar materyalistlere katılmışlarsa da dünyayı ellerine alabilmişlerdir; Müslüman milletler henüz dünyayı da ellerine alabilmiş değildir. Yani ahiret verilmiş, fakat dünya kazanılamamıştır. Zarar üstüne zarar...

Dünya nimetlerine karşı çekimser kalma meylinin daha geçerli olduğu devirlerde İslâm dünyası genel hatlarıyla üstün bir medeniyet, yüksek bir hayat standardı, örnek bir ilmî ve teknik seviye sahibiydi. Bir-iki yüzyıldan bu yana Müslümanlar, dünya lehine İslâm’ın dengesini bozmuş olmalarına rağmen, gün geçtikçe üstünlük günlerinden uzaklaşmaktadırlar.

Yirminci Yüzyıl’ın başlarında istiklâllerini bile kaybetme bahtsızlığına uğrayan Müslüman milletler, daha yeni yeni siyasal bağımsızlıklarını kazanabilmektedirler. Ancak hemen hiçbir İslâm ülkesi, henüz fikrî ve kültürel bağımsızlığa kavuşmuş değildir. Yoğun bir kültür emperyalizminin boğucu ve dünyaya bağlayıcı

baskısı altında, kendilerine özgü özgür kafa yapısını bir türlü elde edememektedirler.

Kapitalist ya da komünist bloklara dayalı siyasetleriyle Müslüman milletler, uydusu oldukları blokların temelde birleşen dünyacılık ve maddecilik görüşlerine kıymet vermekte, dünyanın ötesine uzanma imkânlarını arama basiretini gösterememektedirler.

Blokların idarecileri, Müslüman ülkeleri ilerleme yolunda "emekleme" safhasında tutmaya özel dikkat göstermektedirler. Müslümanların, sevgilisine kavuşmamış kara sevdalılar topluluğu olarak kalmaları, açık pazar niteliğini korumaları için her türlü tedbir alınmaktadır. Bütün bunlar da "farkına vardiirılmadan" yürütölmektedir.

Medenî milletler seviyesinde söz sahibi olabilmek için düşünce dünyası, yaşayış biçimi, devlet düzeni, ahlâk ve din hayatı gibi konularda fedakârlıklardan kaçınılmaması salık verilmekte, İslâmî anlayış ve bağların terki öngörülmektedir. Böylece dinî kişilikten uzaklaştırılan Müslümanlar, millî şahsiyetten de uzak tutulmaya, "emre sadık köleler topluluğu" hâline getirilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmaların sonucudur ki "kanunlarını dünya ihtiyaçlarına göre çıkaran," "din ve dünya işlerini birbirinden ayıran" Müslüman devletlerin sayısı artmaktadır.

Bütün bu gelişmeler giderek "dünya sevgisi" ve "ölüm korkusu" gibi, İslâm'ın dünya-ahiret dengesinin iki azılı düşmanını Müslümanların zihinlerine hâkim kılmaktadır. Bu ise bir hadis-i şerife göre Müslümanların mağlûbiyet nedenidir. Nitekim Örnek Kul-Son Resul şöyle buyurmuştur:

"Aç insanların yemek kabının başına üşüşükleri gibi, gün gelir, milletler de sizin başınıza üşüşürler."

Bir sahabî sorar:

- Sayıca azlığımızdan mı bu hâle düşeceğiz?

Cevap:

- Hayır. O gün çoksunuz. Ancak sel süprüntüsü gibi olacaksınız. Allah, düşmanlarınızın kalbindeki sizden korkma hissini kaldıracak, buna karşılık sizin kalbinize bir vehn bırakacaktır.

Bir sahabî yine sorar:

- Vehn nedir, ey Allah'ın Resulü?..

Cevaben buyurdu ki:

- Dünyayı sevmek, ölümden korkmak!..¹³⁹

Bu kısır sevgi ve gereksiz korku, İslâm'ın Allah yolunda cihat ilkesinin terkin, cihat gereği olarak geliştirilecek medeniyet ve terakkinin durmasını, dünyanın Müslümanların hâkimiyetinden çıkmasını zorunlu kılar. Nitekim böyle de olmuştur.

Bugün hemen herkes ölümden korkmaktadır, dünyadan ayrılmak istememektedir. Ölümü dünya hayatına tercih edecek iman kahramanları yok artık... "Ne güzel şey yaşamak!.." ninnileriyle büyütülüyor bebekler... "Ya gazi ol, ya şehit!" ninnisine dayanamıyor günümüz analarının yufka yürekleri... Hayat, neşe, eğlence, zevk, kahkaha ve oyun... Herkes tarafından aranıyor. Ölüm ve cihattan herkes kaçıyor. Sulh ve hayat şarkıları, nutukları dinleniyor. "Doyulan yerin vatan olması" fikri yaygınlaşıyor.

¹³⁹ Ebu Davud, Melâhim 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II/359, V/278.

Müslümanlar artık her harekette öncelikle kişisel çıkarlarının ne olacağını hesap etmektedirler. Fedakârlık ve feragat gibi insanî ve İslâmî sıfat ve uygulamalar "aptalca davranışlar" olarak nitelendiriliyor. İnsanlarımız, çıkarlarının sadık kulu, daimî hizmetçisi, kuşkulu bekçisidir. Hiç kuşkusuz, onları böyle hareket ettiren, dünyaya karşı içlerinde besledikleri sevgidir.

Oysa İslâm, sonlu dünyanın, sonsuzluk ufku olması gereken Müslümanın kalbine girmesini asla hoş görmez ve müsaade etmez.

Bu yüzdendir ki Müslüman, ahirete götürücü yegâne vasıta olduğu için dünyayı tamamen ihmal edemez. Ancak—tek de olsa—geçici bir vasıta olduğunu bile bile de onu gayenin sevgisine lâıyk göremez. Örnek Kul-Son Resul, bunu temsilî olarak şöyle dile getirir:

"Dünyada bir garip ya da bir yolcu gibi ol; kendini, ölümlerden say!"¹⁴⁰

İhtiyaç nedeniyle gurbete gitmiş ve işi bitince asıl yurduna dönecek olan bir işçi gibi ya da henüz gitmek istediği yere ulaşamamış bir yolcu gibi olmak demek, dünyayı geçicilik sıfatının üstüne çıkarmamak, asıl vatan sevgisine onu mazhar kılmamak demektir. Ölüm mutlak olduğuna göre, azgınlık ve sapkınlık kötülüğüne düşmemek için şimdiden kendini ölmüş kabul etmek, kişi için olumlu ve çok etkili bir düşüncedir. Aksi hâlde dünyanın geçici süsüne ve görünüşüne kıymet verilecek, kabukta kalınacak, asıl hedefe varılamayacaktır.

¹⁴⁰ Buharî, Rikak 3; Tirmizî, Zühd 25; İbn Mace, Zühd 3; Ahmed b. Hanbel, Müsned II/24, 41, 131.

"Kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma ve güzel atlara, (öteki) hayvanlara, ekinlere karşı olan ihtiraslı sevgi, insanlar için bezenip süslenmiştir. Bunlar dünya hayatının (geçici) birer faydasıdır. Varılacak yerin bütün güzelliği ise Allah katındadır." 141

Ahiret ve oradaki mutlak adalet fikri, dünya düzeninin, islâmî yaşayışın vicdanlardaki en güvenilir ve güçlü destekleridir. Dünya sevgisi, bu destekleri vicdanlardan söküp atar; insanlar canavarlaşır, toplumlar dağılır.

Ahireti seven, cihat gayesini gerçekleştirirken dünyayı da değerlendirir. Fakat dünyayı seven, aceleci ve peşinci zihniyetin olumsuz etkisiyle inançlarından ve ahirete ait işlerden fedakârlık yapmakta, taviz vermekte bir sakınca görmez. Bu yüzden İslâmiyet, dünya ve nimetlerini değil, bunların sevgisini yasaklamış, böylesi sevgiyi tüm kötülüklerin kökü saymıştır. Allah'ın Son Resulü buyurmuştur:

"Bütün kötülüklerin başı, dünya sevgisidir!" 142

"Benden sonra, size dünya nimetlerinin ve ziynetlerinin açılıp onlara gönlünüzü kaptıracağınızdan korkuyorum!" 143

"Hakkınızda darlık fitnesinden çok, bolluk fitnesinden endişe duymaktayım! Çünkü siz sıkıntıyla denen-

141 Âl-i İmran 3/4.

142 Gazzalî, İhya u ulûmî'd-dîn, III/197; Hadisin kaynakları ve değerlendirilmesi için bk. Aclunî, Keşfü'l-hafa, I/344-345.

143 Müslim, Zekât 23; Ebu Nuaym, el-Müsnedü'l-müstahraç III/117; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübra II/48; el-Münzirî, et-Terğîb ve't-terhib IV/89.

diniz, sabrettiniz. Hâlbuki dünya (nimetleri) gerçekten çekici ve aldattıcıdır.”¹⁴⁴

Allah’a kul olmak göreviyle yaşama hakkına sahip bulunan insanoğlunun dünyanın kulu olması, öz değerini inkâr etmesi anlamını taşır. Padişahın, kendi isteğiyle hizmetçisinin emrine girmesi gibi abes, utanç verici ve yıkıcıdır.

İslâm, insanı sadece Allah’ın kulu olarak görmek ister. Dünya ve nimetleri, ona bu kutlu görevinde yardımcı olacaktır, fakat yardımcılığın üstünde bir etki ve öneme asla mazhar kılınmayacaktır.

Bu yüzden İslâm, dünyanın ne köhne ve metruk bir mal sayılmasına, ne de—hâşâ—mabut derecesinde bir iltifat ve saygı görmesine izin verir; her yaratığa olduğu gibi dünyaya da yaratılış hikmetine uygun, bilinçli bir ilginin gösterilmesini ister.

İtiraf edelim ki günün Müslümanı, dünyayı bu sınırların ötesinde bir sevgiye lâayık bilmekte ve tüm himmetiyle dünyaya yönelmiş bulunmaktadır; “zamana uymak” düşüncesiyle dünya bağılılığını her geçen gün biraz daha pekiştirmekte, hayatını bu yolda cömertçe kullanmaktadır.

Bu kötü gidişi durdurabilmenin yolu, hayatı gerçek amacı uğrunda değerlendirmektir.

Şimdi, Müslümanın gerçek hayat amacını ve gerçekleştirme yollarını araştıralım.

¹⁴⁴ İbn Hacer, el-Metalibü'l-Âliye, III/167.

G A Y E

İslâm toplumunu teşkil eden fertlerin her biri, iyi bir Müslüman, hatta kabilse Müslümanların en iyisi olmaktan başka bir şeyi ülkü edinmemelidir.

[Prens Said Halim Paşa]

I. HAYATI HAKKA UYDURMAK YA DA MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

Hayat nimetini fert plânında, İslâm'ın getirdiği dünya-ahiret denge ve ahengine uygun bir biçimde kullanmanın, yanlış uygulamalardan kurtulmanın yolu nedir?

Bu sorunun cevabı, Müslümanın hayat gayesini ortaya koyacak, onu amacından uzaklaştırıcı bir kısım yanlış ve sapmalardan koruyacaktır.

Gerçek şudur ki evrende her varlık, kendine özgü bir hayatın sahibi ve bu hayata bağlı—yine kendine ait—bir sonun hazırlayıcısıdır. Bitki-hayvan ikilisi, sonuç yönünden önemlidir. İnsan, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da özellik arz etmekte, hazırladığı sonu yaşamak mahkûmiyetinde bulunmaktadır.

Bu mahkûmiyet, Allah'ın, elçileri aracılığıyla dünya-ahiret gerçeğini, mutluluk ve mutsuzluk nedenlerini, hak ve vazife ilişkilerini gerekçeli olarak insanlara bildirmiş olmasından ve kişilerin de isteklerince harekete muktedir kılınmış bulunmalarından doğmaktadır.

Son Elçi-Örnek Kul-Yüce Resul Hz. Muhammed, bu ilâhî gerçeği daha bir mükemmeliyet ve anlam örgüsü içinde son defa insanlığa duyurmuştur.

Hız. Muhammed'in zamanından günümüze kadar, hayat ve ona bağlı sonunu, Yaratıcı'nın emrettiği biçimde değerlendirmeyi gerekli bulanların hayatlarını incelediğimiz zaman, şu neticeye varırız:

Onlar zamanlarının—genellik bile kazanmış olsa— hatalı tutum, anlayış, tavsiye ve zorlamalarına aldırış etmeden, mutlu bir sonun mimarı ve yaşayıcısı olmak için büyük bir irade ve azimle hak bildikleri yolda yürümüşlerdir. İnançlarından fedakârlık pahasına, hayata uymak ve çevrenin ya da toplumun batıl adına kendilerini yadırgamasından kurtulmak yolunu tutmamışlar, aksine hayatlarını hakka uydurmaya, Müslümanca yaşamaya çalışmışlardır; İslâmî kimlik ve kişiliklerini günlük hayata kabul ettirmişlerdir.

Bugün, bu güç, fakat önemli davranış ve başarı, Müslümanlar için her zamankinden daha kaçınılmaz bir zorunluluk hâlini almıştır. Çünkü Müslümanların yaşantısına bakıp İslâm'ı mahkûm etmek gayretini yoğun bir şekilde sürdüren asrın idrakine verilecek en kesin ve susturucu cevap, ancak mevcut Müslümanların hayatlarını hakka uydurma, bir başka deyimle Müslümanca yaşama gayretleriyle verilecektir.

Zamanın akışına kendini kaptırmış, öteki bağlar gibi, İslâmî hayat prensiplerinin de artık devri geçmiş(!) olduğu kanısına varmış kişilerin, zaman zaman "Asra uyun." tavsiyelerine muhatap oluruz, "bugünkü günde birtakım dinî kayıtlar tanımanın mantıksızlığı ve gereksizliği"ni dinleriz, "üç günlük dünyada rahat etmek için zamana uymak zorunda olduğumuzu, aksi hâlde 'medenî insan' olamayacağımızı" öğreniriz.

Acıdır ki Allah'ın ihsan ettiği acıma ve merhamet duygularını batıl adına, hakka bağlı kalmak ve İslâm esasları uyarınca yaşamak isteyenler için kullananlar üstelik bunu bir dostluk borcu sanan gafil ya da hain iradesizlerin bu tür propagandaları, giderek etkili olmaya, hayata uyma meylini artırmaya muvaffak olmaktadır. Müslümanlar her gün biraz daha İslâm dışı hayat biçimine kendilerini kaptırmakta, anormallere "normal" yargısıyla kucak açmakta, sahte merhametlere kurban gitmektedirler.

"Zamana uyma" propagandaları yanında, Müslümanları İslâm dışı hayat tarzına zorlayıcı sosyoekonomik kurumların bol miktarda kurulmuş ve kurulmakta olduğu gerçeği, bu konudaki tehlikenin büyüklüğünü en açık ve acı şekliyle gözler önüne sermektedir.

Bu noktada Müslümanları iki neticeden biri beklemektedir:

* Zamanın akışında erimek ve sonsuz sonu kaybetmek...

* Zamanın akışına soylu bir karşı çıkışla hayatı hakka uydurmak ve sonsuz sonu kazanmak...

A. Müslümanın Gerçek Durumu

Bu iki zıt ve biri felâket, ötekisi saadet demek olan neticenin hangisini tercih etmek gerektiğini tespit için, bu yol ayrımında bir müddet durup Muhammed İkbal'in Müslümanı gerçek yönleriyle tanımlayan şu satırlarını gözden geçirelim:

"Müslüman, dalgalarla sürüklenmek ve insanlık kervanının her yöneldiği ve yürüdüğü yöne gitmek için yaratılmamıştır. Çünkü o, risalet ve gerçek ilmin sahibidir. Dünyanın gidişat ve istikametinden o sorumludur. Onun makamı, taklit etmek ve uydu olmak derekesi değildir. Onun gerçek mevkii, yön vermek, irşat etmek, liderlik yapmak, iyilikle emretmek ve kötülükten nehyetmektir. Zaman değişir, toplum isyan ederek doğru yoldan dönerse zilleti kabul ederek silâhlarını bırakmak suretiyle boyun eğip zamana teslim olmamalıdır. Mümine düşen şey, Allah'ın hükmü tecelli edinceye kadar, onunla mübareze etmek, tek başına da olsa onunla mücadele etmek, savaşımdır. Güç durumunda kalır kalmaz hemen boyun eğmek, kaza ve kaderi mazet göstermek, zayıf ve bayağı kişilerin işidir. Gerçek mümin, bizatihi Allah'ın galip kazası ve değişmeyen kaderidir."¹⁴⁵

İslâmî kaynaklardan esinlenerek bu satırlarda özetlenmiş bulunan nitelikleri korumak ve görevleri yerine getirebilmek için asgarî şart, Müslümanın Müslümanca yaşamakta kesin kararlı olması ve inançlarının kurtarıcılığına inanmasıdır. Müslüman, bu çalışmasını ikmal edemese bile, yapabildiği kadarıyla yapmalı, fakat asla bu şuur ve gayretten uzak kalmamalıdır. Çünkü Müslümanın dünyada iktidarı, ahirette beratı buna bağlıdır.

¹⁴⁵ Nedvî, a.g.e., s. 12.

B. Kişisel Hayatın Özellikleri

Hakka uydurmak gayesinde olduğumuz kişisel hayatımız, öncelikle zorunlu bir hayattır. "Hayata son verme" yetkisi ancak Allah'a aittir. Müslüman, dilediği an "Artık yaşamak istemiyorum!" deyip hayatına son vermeye kalkışamaz; intihar, haramdır; Allah'ın takdir ettiği zamana kadar mecburen yaşayacaktır. Bu gerçek, Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır:

"Allah'ın izni olmadıkça, hiçbir kimseye ölmek yoktur. O, vadesiyle yazılmış bir yazıdır."¹⁴⁶

Allah Teâlâ'nın bu kesin emrine zıt bir davranışla kendi hayatını sona erdiren kişinin, ahirette intihar ettiği âletle azap olunacağı, Hz. Peygamber tarafından haber verilmiştir.¹⁴⁷

Öte yandan, hayata kastetmenin cezası, ancak—kendi cinsinden—bir hayatla ödenebilmektedir; "kisas" hükmü, bunun açık ve kesin ifadesidir.

"Kendi cinsiyle ödenebilir" olması, kişisel hayatın önemini ifade için yeter bir özelliktir.

Bütün bunlar göstermektedir ki İslâm, Müslümanın alnına âdeti "Sen ölmeyeceksin." cümlesini yazmış, ahirette sonsuz, mutlu bir hayata aday kılmakla da bu ölmezlik hükmünü tasdik etmiştir.

Adaletli ve toplumun huzuru için gerekli müeyyidelerle korunmuş kişisel hayatın gayesi nedir?

¹⁴⁶ Âl-i İmran 3/145.

¹⁴⁷ Bk. Müslim, İman 177; Tirmizî, İman 16; Nesâî, Eyman 7.

Tek kelimeyle "Allah'a kulluk"tur.¹⁴⁸

Kulluk ise hayatı, Allah'ın emirlerine uydurmak demektir.

Bu görevde fertler arası bir yarış ve imtihan da söz konusudur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"Hanginizin daha iyi iş işlediğini belirtmek için, ölümü ve dirimi yaratan O'dur."¹⁴⁹

C. Günü İslâm ile Yaşamak

Ebu Malik Haris İbni Âsım el-Eş'ari'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Her insan (her gün) sabah kalkıp (pazara çıkar), nef-sini satışa arz eder; kimi onu azat, kimi de helâk eder."¹⁵⁰

Uzunca bir rivayetin son cümlesi olan hadis, "gün" denilen ömür ve zaman kesitinin her insan için yeni bir pazar demek olduğunu belirlemektedir.

Gerçekten, her yeni gün herkes için yeni bir pazardır. Bu pazarda, aslında insanın dünya ve ahireti satılmaktadır. Çünkü inancımıza göre, her insan ahiretteki yerini dünyada hazırlar. Nitekim bir hadis-i şerif, Kıyame'te ömrün, sıhhatin, ilmin, servetin ve gençliğin hesabı verilmeden kimsenin bir yere kıpırdama imkânı olmayacağını bildirmektedir.¹⁵¹

¹⁴⁸ Bk. ez-Zariyat 52/56.

¹⁴⁹ el-Mülk 67/2.

¹⁵⁰ Müslim, Tahare 1; Tirmizî, Deavat 85; İbni Mace, Tahare 5; Darimî, Vudu 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned V/342-343.

¹⁵¹ Bk. Tirmizî, Kıyame 1.

Hadisin ortaya koyduğu, her yeni "gün" için geçerli olan bu "pazar" niteliği ve nefsin alım satım konusu olduğu gerçeği, Abdullah İbni Mes'ut'un (r.a.) rivayet ettiği bir hadiste daha açık şekilde görülmektedir:

"İnsanlar sabahleyin iki kısım olarak kalkarlar. Kimisi nefsini satıp helâk eder, kimisi de faydasına çalışarak onu azat eyler."¹⁵²

Hadis, ister dairede ister evde, ister iş yerinde ister dağ başında olsun, herkesin her gün kendisi için kazanç veya zarar söz konusu olan yeni bir pazar ortamına adımını attığını bildirmekte, herkesin bu durumun farkında olmasını istemektedir. Günü İslâm ile yaşamının önemi de işte buradan kaynaklanmaktadır.

Bilinen bir gerçektir ki Müslümanlar, dünya ve ahiretin hayrına, mutluluğuna taliptirler. "Ey Rabbimiz!.. Bize dünyada da ahirette de iyilik ver, bizi Cehennem azabından koru!"¹⁵³ niyazı, bu talebin yüce kitabımızda yer alan en açık delilidir.

Müslümanın amacı, biz kez daha tekrar edelim ki hayatını hakka uydurmaktır. Günü İslâmla yaşamak, hayatı hakka uydurma çabasıdır. Ya da o hedefe gidişin ilk adımı ve aracıdır. Çünkü insan hareketleri belli bir zaman içinde gerçekleşir. Akıp gitmekte olan zamanı, düşünce ve amel olarak İslâm ile renklendirebilen, neticede ömür sermayesini, dünya huzuru ve ahiret mutluluğu adına değerlendirmiş olur. Bu sebeple disiplinli ve uyanık bir Müslüman olmaya her gün yeniden niyet ve gayret etmek gerekmektedir.

¹⁵² Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned. III/321.

¹⁵³ el-Bakara 2/201.

Bu açıdan baktığımız zaman günlük ibadetler, özellikle beş vakit namaz, günü İslâm ile yaşamının, amel düzeyinde belirlenmiş temel noktaları olmaktadır. Her namazın bir önceki namaz ile arasında geçen vakitte işlenmiş günahlara kefaret olduğunu bildiren hadis-i şerif,¹⁵⁴ Müslümanlar için, bütün bir günü temiz tutma imkânının bulunduğunu müjdesini vermektedir.

Günü İslâm ile yaşamak, günlük ibadetlerle değerlendirmek her şeyden önce İslâm'ı mesele edinmek, onun koyduğu kurallar içinde iki dünya mutluluğu için çalışmak demektir. Bir başka ifadeyle, her gün yaşanan pazarı, köle pazarı değil, kulluk pazarı olarak değerlendirmektir. Zira Allah'a kullukla değerlendirilemeyen gün, başka şeylere kölelikle geçirilmiş demektir. Bu söylediklerimize hadisimiz, "azat" ve "helâk" kelimeleriyle işaret etmiş bulunmaktadır.

Öte yandan, kurtuluşa eren müminlerin bir özelliğini "Namazlarını korurlar, namazlarında devamlıdır- lar."¹⁵⁵ diye bildiren ayet-i kerime, ibadetlerin aksatılmamasını ifade ettiği gibi, "kulluk havasını günün diğer saatlerine taşımaya çalışırlar." manasında da anlaşılabilir. Nitekim "namazdan sonra, gelecek namazı beklemek"ten,¹⁵⁶ "kalbi mescitlere bağlı müminler"den¹⁵⁷ söz eden hadis-i şerifler de aslında günü İslâm ile ya-

¹⁵⁴ Bk. Müslim, Tahare 16.

¹⁵⁵ el-Müminun 23/8.

¹⁵⁶ Bk. Müslim, Tahare 41; Tirmizî, Tahare 39; Nesâî, Tahare 180; İbn Mace, Tahare 49; Mesacid 14, Cihat 41.

¹⁵⁷ Bk. Buharî, Ezan 36, Zekât 16; Rikak 24, Hudud 19; Müslim, Zekât 91; Tirmizî, Zühd 53.

şama, kulluğu günün bütününe yayma ve taşımanın yollarını göstermektedir.

Bir Müslüman için günü İslâm ile yaşamak ya da kulluk pazarında alış veriş yapmak, sadece belirlenmiş ibadetleri yerine getirmekten ibaret değildir. Günlük işlerini iyi bir niyetle ve İslâm âdâbına uygun olarak yapmak, haram-helâl sınırlarına dikkat etmek, insanlara imkânları ölçüsünde faydalı olmaya çalışmak, faydalı olamadığı yerde hiç değilse zarar vermemeye dikkat etmek de günü Müslümanca değerlendirmektir. Zira iyi bir niyet, âdetleri ibadetleştirir. Tufeyl İbni Übeyy, kendisiyle birlikte çarşıya çıkmak isteyen büyük sahabî Abdullah İbni Ömer'e,

– Sen çarşıda ne yapacaksın? Bir şey satmazsın, bir şey almazsın, oralarda durup vakit geçirmeyi sevmezsin. En iyisi gel bizimle şurada otur da konuşalım, der.

Abdullah İbni Ömer (r.a.), ona şu cevabı verir:

– Biz, sırf selâm hatırına çarşıya çıkarız, karşılaştığımız insanlara selâm verimiz.¹⁵⁸

İbn Ömer Hazretlerinin bu açıklaması, ilk Müslümanların günü İslâm ile değerlendirmekte neler düşünüp neler yaptıklarını göstermesi bakımından ilgi çekicidir. İslâm bilginleri de yirmi dört saatlik bir günü tam bir İslâmî bilinç ve uyanıklık içinde geçirmekte Müslümanlara yardımcı olmak maksadıyla “Amelü'l-yevm ve'l-leyle” veya “el-Ezkâr” adlarıyla kitaplar kaleme almışlardır. Bu kitaplarda genellikle, günlük işler esnasında yapılacak dualara Peygamber Efendimizin yaptığı dualardan örnekler vermişlerdir.

¹⁵⁸ Bk. Muvatta, Selâm 6.

Her yaş ve meslek grubundan Müslümanların, günlerini İslâm ile yaşamak bakımından klâsik usuller yanında, geliştirip uygulayabilecekleri özel ve yeni usuller olabilir, olmalıdır da... Zira her Müslüman, kendi şartları içinde neyi nasıl yapabileceğini düşünür, dert edirse mutlaka bir yol ve çare bulacaktır. Yeter ki her gün yaşadığı kulluk pazarında "iyi bir Müslüman" olarak yerini almayı, hadisimizin ifadesiyle "nefsini azat etmeyi" gaye edinsin.

Unutulmamalıdır ki dünya ve ahiretin mutluluğu, gününü gün etmekle değil, gününü İslâm ile değerlendirmekle elde edilebilir.

D. İslâm'ı Güzel Yaşamak

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"İçinizden, Müslümanlığını (ihlâs üzere yaşayıp) güzelleştirenin işlediği her iyilik, on mislinden yedi yüze kadar katlanmış olarak yazılır, işlediği her kötülük de sadece misli ile yazılır; Allah'a kavuştuğu zamana kadar bu böyledir."¹⁵⁹

Özellikle bazı sahabîler hakkında kitaplarımızda "Hasune İslâmuh [Güzel bir İslâmî hayat yaşadı]." kayıtlarına rastlamaktayız. Bu şahadet ve tespit, asırlar sonrasından da olsa bir başka güzel ve tatlı geliyor insana; imrendiriyor.

İslâm'ı yaşamadaki güzellik, hiç şüphesiz, her şeyden önce gönül dürüstlüğü, ihlâs, samimiyet ile ilgilidir. Bu

¹⁵⁹ Müslim, İman 205; Ayrıca bk. Buhârî, İman 31.

sebeple Hz. Peygamber "ihsan"ı, "Allah'a onu görüyormuşcasına...", değilse "O'nun gördüğü şuuru içinde kulluk etmek" diye tarif buyurmuşlardır. Bunun için kişi tam bir ihlâsla gerçekten sağlam bir Müslüman olduğu zaman "Mükemmel bir İslâmî hayat yaşadı." anlamında "Falanın İslâm'ı güzel oldu." denilmiştir. Bu ifadenin çoğu kere, Cahiliye döneminde İslâm'a ve Müslümanlara ileri derecede düşmanlık yapmış bazı sahabîler hakkında kullanılmış olması, ayrıca dikkat çekici ve düşündürücüdür.

İslâm'ı güzel yaşamak için onu samimiyetle benimsemiş olmanın yanında, doğru anlamış olmak da lâzımdır. Yanlış veya eksik bir bilgi ve anlayış üzerine tam ve mükemmel bir hayat bina etmek mümkün değildir. Bu, işin bilgi ve bilinç yönüdür.

Öte yandan din, pratiktir. "Duyduk ve uyduk."¹⁶⁰ ayetinde ifade buyurulan tereddütsüz bir teslimiyet, İslâm'ı güzel yaşamamanın uygulama prensibidir. Zahir-batın, iç-dış uyumu böylece ispat edilebilir. Güzellik, işte bu uyumun ürünüdür.

"İslâm'ı güzel yaşayan," hadisin bir rivayetine göre "İslâm'ı güzel olan" kimselerle ilgili, biri geçmişe biri de geleceğe yönelik iki önemli husus vardır. Bunlardan geleceğe yönelik olanı hadisimizde açıklanmaktadır; geçmişe dönük olan ise "İslâm'ı güzel yaşamak" konusunda zikredilen diğer hadis-i şeriflerde yer almaktadır. Şöyle ki:

¹⁶⁰ el-Bakara 2/285.

"İslâm'ı güzel olanlar, önceki Cahiliye döneminde işlediklerinden sorumlu tutulmayacaklardır.¹⁶¹ Önceki kötülükleri örtülecektir. "Bir kul Müslüman olursa, İslâm'ı da güzel-tertemiz olursa, Allah Teâlâ, evvelce kendisinin işlemiş olduğu bütün kötülükleri örter."¹⁶²

Ayrıca, İslâm'ın kendisinden öncesini tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırdığı¹⁶³ da bir başka hadis-i şerifte kesin olarak açıklanmış bulunmaktadır.

Bu üç hadis, özelde Müslüman olmayı, genelde İslâm'ını güzelleştirmeyi, iyileştirmeyi düşünenleri, önceki hayatlarında işlediklerinin yükünden, engelleyici psikolojisinden kurtarmakta, "Günahım çok." gibi, cahillikten kaynaklanan bir mazerete yer bırakmamaktadır. Herkes için, geçmişinden arınma, iyileşme, düzelme, güzelleşme imkânının varlığını belgelemektedir. Nitekim Allah Teâlâ da "Biz, güzel iş işleyenlerin ecrini asla zayi etmeyiz.",¹⁶⁴ "İnanıp iyi işler işleyenlere bundan böyle (Allah'a isyandan) korundukları ve inanıp iyi işler yaptıkları, sonra (yasaklardan) sakınıp yine korunup iyilik ettikleri takdirde daha önce yiyip içtiklerinden ötürü bir günah yoktur. Allah, güzel davrananları sever."¹⁶⁵ buyurmaktadır.

Geçmişin hatalarından arınmak, iyileşmede ilk aşamadır. Ancak kaybedilen zaman ve iyilik açığının gelecekte nasıl kapatılacağı, ister istemez akla takılacaktır.

¹⁶¹ Bk. Buharî, İstıtabe 1; Müslim, İman 189-190; İbn Mace, Zühd 29; Darîmî, Mukaddime 1.

¹⁶² Buharî, İman 31.

¹⁶³ Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/199, 204, 205.

¹⁶⁴ el-Kehf 18/30.

¹⁶⁵ el-Maide 5/93.

Hatta kimileri "Şunun şurasında kaç günlük ömrüm kaldı ki; düzelsem ne yazar, düzelmesem ne yazar? Geçmişteki açıklarımı nasıl kapatırım?" diye karamsarlıklarını, gelecek günlerin kendilerine yetmeyeceği kuşkusunu dile getirirler. Eğer bu sözler önceki yaşantılarına devam etme arzularının ifadesi değilse ortada bir bilgi eksikliği var demektir. İşte bu noktada bu hadis imdada yetişmekte ve "İslâm'ı güzel yaşayana, her iyiliği için on mislinden yedi yüz katına kadar kat kat iyilik yazılacağını müjdelemektedir. O hâlde İslâm'ı ihlâsla, güzel yaşamak isteyenler için "kat kat sevap" kazanma şansı vardır. Hem de "Allah'a kavuştuğu," yani "vefat ettiği" zamana kadar... Hiç kimse ne kadar yaşayacağını bilemeyeceğine göre, vakit geçirmeden İslâm'ı güzel yaşamaya niyet ve gayret etmekten, "zararın neresinden dönülürse orası kârdır." demekten başka kazançlı ve isabetli bir yol bulunmamaktadır.¹⁶⁶

Bu arada akla gelebilecek bir soru da şudur:

İslâm'ı güzel yaşayanın her iyiliğine 10-700 kat mü-kâfat verildiğine göre, böyle birinin işleyeceği kötülüğün cezası da yine kat kat mıdır?

Mantıkî gibi gözüken bu sorunun cevabını da bu hadiste çok açık olarak bulmaktayız: "İşleyeceği her kötülük, ancak misliyle yazılır."

¹⁶⁶ Üç aylar ve Ramazan gibi, İslâm'ın yoğun, yaygın ve güzel yaşandığı mevsimler, dinî hayatını tatlandırmak ve güzelleştirmek isteyenler için büyük ölçüde yardım vaat eden ortam ve fırsatlardır. Geçmişe dönük bağıışı, geleceğe yönelik müjdesi ve düzelme isteğine verdiği destek ve fırsatlarla İslâm, bütün insanları dünyada güzel bir İslâm hayatına ahirette de Darû's-Selâm'a [Selâmet ve Esenlik Yurduna] çağırmaktadır.

Nitekim bir ayette de "Kim bir kötülük getirirse sadece onun dengiyle cezalandırılır; onlar haksızlığa uğratılmazlar."¹⁶⁷ buyurulmuştur. O hâlde bu noktada herhangi bir endişeye mahal yoktur.

Hadis, "iyilik işleyene on katı iyilik"¹⁶⁸ ölçüsünün, İslâm'ı ihlâs üzere güzel, tertemiz yaşamaya niyet ve gayret edenler için 700 katına kadar artırılarak uygulanacağını bildirmektedir. Bu, Müslümanlıkta "ihسان" ulaşma gayretlerine getirilen teşvik tedbiri ve büyük bir "ihسان" olmaktadır. Zaten yüce Rabbimiz, "İyiliğin karşılığı yalnızca iyilik değil midir?"¹⁶⁹ buyurmuş, ihšana ihسانla mukabele edeceğini bizlere duyurmuştur.

O hâlde iş, İslâm'ı Müslümanca, güzel yaşamaya gayret etmekte düğümlenmektedir.

II. HAYATI HAKKA UYDURMAKTA İKİ YOL

Sınav içinde bulunduğumuz, kulluk göreviyle yükümlü olduğumuz, yaşanması zorunlu, tecavüzden korunmuş ve sonsuz bir hayata hamile sonlu bir hayata sahipliğimiz bir arada değerlendirilecek olursa başarımızın hayata uymakla değil, hayatımızı hakka uydurmakla mümkün olduğu, kesin olarak ortaya çıkacaktır.

Hayatın hakka uydurulması ise iki ayrı yolla gerçekleştirilebilir:

A. Tahkik Yolu.

¹⁶⁷ el-En'am 6/160.

¹⁶⁸ el-En'am 6/160.

¹⁶⁹ er-Rahman 55/60.

B. Taklit Yolu.

Tahkik Yolu, iki yönlü bir uygulamayı gerektirir:

1. Eylem.
2. Söz (Propaganda).

Eylem, üçlü bir basamak ve merhaleden teşekkül eder:

- a. Sorumluluk Duygusu (Proje, niyet safhası)
- b. Doğruluk Düsturu (Uygulama, bilfiil aksiyon safhası)
- c. Korku ve Ümit İlkesi (Kontrol, muhasebe safhası)

Söz aracı olan dil, iki ayrı biçimde kullanılır:

- a. İslâm'ı Anlatmak (Aktif propaganda).
- b. Susmak (Pasif propaganda).

Taklit Yolu, tek basamaklıdır: Sünnete uymak...

Aslında, "birinci yol" olarak belirttiğimiz kademelerden sonra da erişilecek netice, sünnete uymak olacaktır. Bu iki yol, uygulama şekli ve uygulayanlar açısından ikidir; yoksa aslında birdir.

Birinci yol, daha çok, bilginler ve meseleyi din esasları açısından değerlendirebilecek olanların dikkatle sürdürebilecekleri bir yoldur.

İkinci yol ise daha çok, çoğunlukta bulunan ve meseleleri derinliğine düşünme imkânından mahrum olan halkın uygulayacağı bir yoldur. Müslüman, öğrenebildiği kadar sünnete uyabilirse hikmetini bilmesine bile, hayatını hakka uydurmuş olacaktır.

Şimdi biz, bu iki yolun basamaklarını tanımaya ve tırmanmaya çalışalım.

A. Tahkik Yolu

1. Tahkik Yolunun Eylem Basamakları

a. Sorumluluk Duygusu (Proje)

Toplumumuzun mevcut görünüm, tutum ve anlayışları içerisinde “hayatı hakka uydurmak” ya da “Müslümanca yaşamak” amacının gerçekleşmesi, her şeyden önce büyük, güçlü ve yılmaz bir irade istemektedir. Bunu doğuracak kaynak, saf bir imana dayalı bilinçli bir sorumluluk duygusudur.

Büyük gayeleri, kendi içlerinde kendileriyle anlaşıp insanlar gerçekleştirebilir. Müslüman, iç güçlerinin hareket, yetenek ve imkânlarını sağlayacak olan inançlarıyla anlaşıp, onların değer ve kurtarıcılığına kesinlikle inanmış olmak zorundadır.

“İnançlara güvenme” duygusu sonucu “sorumlu davranışlar” görülecek, hayatı hakka uydurma gayesi lif lif örülecek, o mutlu son nokta nokta belirecek, İslâmî hayat düzeni adım adım gerçekleşecektir.

İnanç esaslarımıza göre Müslüman, öncelikle ve yalnız kendi niyet ve hareketlerinden sorumludur. Ne babadan, atadan kalma bir suçla itham edilebilir, ne de bir başkası yerine sorumlu tutulabilir:

"Kimse kimsenin günahını yüklenmez."¹⁷⁰

"Herkes, işledikleri karşılığında bir rehinedir."¹⁷¹

"İnsan ancak çalıştığının karşılığını görür. Onun çalışması, şüphesiz, yakında görülecektir. Sonra ona karşılığı eksiksiz verilecektir."¹⁷²

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz, güttüklerinizden sorumlusunuz."¹⁷³

Müslümanın sorumluluğunda rakamla ifade edilebilecek taban-tavan sınırı yoktur:

"Kim zerre ağırlığınca bir hayır yaparsa onu(n mükâfatını) görecektir, kim de zerre miktarı şer yaparsa onun (cezasını) görecektir."¹⁷⁴

Bu sorumluluğu kişiden hiçbir dünyevî kıymet (mal, evlat, makam vb.) hatta Hz. Peygamber'e yakınlık bile kaldıramaz:

"Sizi bize yaklaştıracak olan ne mallarınız ve ne de çocuklarınızdır. Yalnız, iman edip yararlı işler yapanlar(işte onlar)ın yaptıklarına karşılık mükâfat kat katır."¹⁷⁵

"Ey Muhammed kızı Fatıma!.. Ey Abdülmuttalip kızı (halam) Safiyye!.. Ey Abdülmuttalipoğulları!.. Kendi malımdan arzu ettiğinizi isteyin benden (vereyim); fa-

¹⁷⁰ ez-Zümer 39/7; Fâtır 35/18.

¹⁷¹ et-Tur 52/21; el-Müddessir 74/3.

¹⁷² en-Necm 53/39-41.

¹⁷³ Buhârî, Cum'a 11; Cenaiz 32; Müslim, İmare 20; Ebu Davud, İmare 1, 13; Tirmizî, Cihad 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned IV/ 5, 54, 55, 108, 111, 121; Tecrid Tercemesi, III/40.

¹⁷⁴ ez-Zilzal 99/7-8.

¹⁷⁵ Sebe' 34/37.

kat ben sizi Allah'ın azabından kurtaramam. Kendinizi ateşten koruyunuz!"¹⁷⁶

Baba-oğul, karı-koca, ana-kız ve benzeri yakınların sorumluluk noktasından, hesap anında olumlu bir etkisi olamayacağı, herkesin kendi derdine düşeceği akrabaların birbirlerinden kaçacağı,¹⁷⁷ ayetlerle kesinlik kazanmış, değişmez gerçeklerdendir.

Müslüman kişi gibi Müslüman toplum da sadece kendi durumundan sorumludur; öteki toplumların hareketlerinin sorumluluğunu taşımamaktadır; kendi sorumluluğunu da başka toplumlara yükleme imkân ve imtiyazına sahip değildir:

"Onlar geçmiş birer ümmettir. Kazandıkları kendilerine, kazandıklarınız da sizedir. Onların yapmış olduklarından sorumlu tutulacak değilsiniz."¹⁷⁸

Yaptıklarından şahsen sorumlu olan Müslümanın, Allah'tan uzak kalabileceği, kendine ait tek bir saniyesi yoktur:

"Nerede olursanız olunuz, O (Allah) sizinle beraberdir."¹⁷⁹

"Nerede olursan ol, Allah'tan (gereği gibi) sakın!"¹⁸⁰

"İmanın en faziletlisi (yararlı işler yapmaya en elverişlisi ve en kıymetlisi), nerede olursan ol, Allah'ın seninle birlikte olduğunu bilmendir."¹⁸¹

¹⁷⁶ Müslim, İman 348; Tirmizî, Zühd 7.

¹⁷⁷ Bk. Abese 80/34-37.

¹⁷⁸ el-Bakara 2/134 ve 141.

¹⁷⁹ el-Hadid 57/4.

¹⁸⁰ Tirmizî, Birr 55. Açıklaması için bk. Kandemir-Çakan-Küçük, Riyazü's-salihin, II/301-304.

¹⁸¹ Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, I/60; Münavî, Feyzü'l-Kadir, II/29.

“Sen, O’nu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor.”¹⁸²

Müslüman, sadece kendi işlerinden sorumlu olmakla beraber, sorumsuz davranışları nedeniyle men-sup olduğu milletin de sorumsuzluğa rağbet etmesini ve neticede de önceki mutlu hayat düzenini kaybetmesini fiilen sağlamış olacağı için toplumun sorumluluğunu da büyüyen sorumluluk daireleri içerisinde—İkbal’in dediği gibi—bir ölçüde yüklenmektedir. Böylece Müslüman, giderek “dünyanın gidişatından sorumlu” duruma gelmektedir.

Derin bir dikkat ve sürekli bir gayreti zorunlu kılan, adı geçen esasların ışığı altında günlük hayatımızı inceleyecek olursak gerçekten bozuk bir hayat düzeni ve seyri içinde olduğumuzu görürüz. Bu bozuk düzen çarklarının fert ve toplumun hayat biçimini daha bir yozlaştırmaya, İslâmî motiflerden biraz daha uzaklaştırmaya çalıştığı da acı bir gerçektir.

Bu yozlaştırma çalışmalarının neticesidir ki Müslüman fertlerde, Müslüman ailelerde hayata uyma yönünde yeni birtakım duygular gelişmeye ve hakka yaklaştırmacı eski güzel duygular, hayata bağlayıcı çirkin yenileriyle yer değiştirmeye başlamıştır. Böylece günlerin eleme yapmaksızın getirdiklerine yine seçme yapmaksızın kucak açmak, rıza göstermek “medenî davranış” olarak yaygınlaşmaktadır.

Bu hâlin iç etkenlerinin başında sorumsuzluk, dış etkenlerinin önünde ise sosyal ve iktisadî kurumlar, bir

¹⁸² Buharî, İman 37; Müslim, İman 1, 5; Ebu Davud, Sünnet 16; Tirmizî, İman 4; Nesaî, Mevakit 6; İbn Mace, Mukaddime 9.

kısım kısıtlayıcı yasalar ve bunların günlük hayata yansıyan beyin yıkayıcı uygulamaları gelmektedir.

“Hayatı hakka uydurmak” amacı açısından mağlûp ve perişan bir görünüm arz eden Müslümanlar, bu acı sona, dış etkenlerden önce, kendi iç dünyaları tarafından itilmişlerdir. Zira Allah, bir millete verdiği dirlik, düzen ve nimetleri, ancak o millet fertlerinin iç dünyalarını, sorumluluk duygularını, sorumlu davranışlarını, öz benliklerini bozmaları hâlinde değiştireceğini bildirmiştir:

“Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez.”¹⁸³

Kendi içinde sorumluluk duygusundan uzak kalmış insan, günlük yaşantısında dış etkenlerin etki alanına girmeyen işlerde de meselesiz ve gayesizler gibi davranacaktır. Bu tip davranış ise, hiç kuşkusuz, Müslümanı daha ilk elde Müslümanca yaşamak imkân ve idealinden uzaklaştıracaktır.

“İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız; (çünkü) Allah’a inanıyorsunuz.”¹⁸⁴ gerekçesiyle Allah, Muhammed ümmetini insanlığa “hayırlı ümmet” olarak takdim etmektedir. Bu takdim, “hayırlı” sıfatının devamı için, hareketlerin temelinde, imana dayalı bir sorumluluk duygusunun bulunması gereğini vurgulamaktadır.

Derin ve bilinçli bir sorumluluk duygusu, “hayatı hakka uydurma” teşebbüsünün “proje safhası”dır. Bu

¹⁸³ Er-Ra'd 13/11; Bk. el-Enfal 8/53.

¹⁸⁴ Âl-i İmran 3/110.

duygu, tasavvuf ehlinin murakabesi, ordunun teyak-kuz hâli yerindedir.

Geniş tetkik, kesin tercih ve ince hesaplara dayalı mükemmel bir projeye sahip olmak, hayatını hakka uydurma mahkûmiyetinde olan Müslümanlara, özel-likle din hizmetlilerine düşen ilk ve önemli bir görev-dir.

Hayatı hakka uydurma davası, meslek ve iş kolla-rına, yaşama ve yerleşme ortamlarına göre, değişik proje ve uygulamaları gerektirebilir. İşte bu değişik ve farklı, fakat mutlaka gerekli hareketleri takdir, tayin ve icra edecek olan en büyük ve yegâne güç, yine, sorumlu-luk duygusudur.

“Sorumsuzluk” veya “sorumsuz davranışlarda bu-lunmak” gerekçeleriyle birtakım meslekî, sosyal, ticarî, siyasî ve idarî kuruluşların, üyelerini safları dışında bı-raktıklarına sık sık şahit olmaktadır. Sorumluluk duy-gusundan ve sorumlu davranışlardan uzak kaldığımız takdirde, nerede ve hangi şartlar altında bulunursak bu-lunalım, “hayatı hakka uydurma” mutluluğuna ermiş-lerin safları dışında kalmaktan, onlara uzaklardan bak-maktan kendimizi kurtaramayız.

Dünyada “Darü'l-İslâm”ın, ahirette “Darü's-Selâm”-ın inşası, sorumluluk duygusuyla başlar, doğruluk düs-turuna riayetle uygulama safhasına atlar.

b. Doğruluk Düsturu (Uygulama)

“Hayatı hakka uydurma” amacının uygulama safha-sında hâkim prensip, “doğruluk”tur. Bu düstur, Müslü-manların haysiyet belirtisi olduğu kadar, başkalarından

onları ayıran özellikleridir de... Bu, sanıldığı kadar kolay korunabilir bir sıfat ve rahatlıkla uygulanabilir bir sanat değildir. Güçlü bir azim, uyanık bir irade, derin bir ihlâs ve büyük bir feragat işidir.

Müslümanın hâl dili, doğruluğudur. "Hayatı hakka uydurmak"tan anladığımız da "hak gereklerince, yani Müslümanca yaşamak"tır. O hâlde, doğru olabilen, amaca ulaşmış demektir.

"Sorumluluk projesi," ancak doğruluk uygulamasıyla değerlendirilebilir. Doğruluk, temelde sorumluluk duygusunu; sorumluluk duygusu da amelde ve harekette doğruluk düsturunu gerektirir. Birinin yokluğu, ötekinin yokluğuna ya da etkisizliğine sebeptir.

Müslümanlar, giderek, daha büyük güçlükleri göğüslemek zorunda kalmaktadırlar. Sür'atle gelişen haktan uzaklaşma, batıla kucak açma meyli, memleketimizin en ücra köşelerine, toplumumuzun en saf kesimlerine, köylere kadar sirayet imkânını bulmuştur. Şimdi hemen herkes, rahat ve kolay yaşamayı düşünmektedir. Hayatını kolaylaştıran, zevkine zevk katan her şey mukaddes, bu konuda kendisine yardımcı olan herkes dost ve kardeşir.

Bu anlayışın yaygınlaştığı bir toplumda İslâm'ı tanıtmada görevinde bulunanların etkisizliği, toplumun olduğu kadar bizzat kendilerinin de doğruluk düsturuna uymamalarından ya da uyamamalarından ileri gelmektedir. İş ilme, dil kalbe, söz öze, zikir fikre uyma imkânını bulamazsa toplum hakka bağlılık adına hiçbir şey vaat etmez. Çünkü dava güdücüsü, muhataplarından en az bir üst derecede bulunmak zorundadır.

"Dokuz köyden kovulma" pahasına da olsa doğru davranılırsa toplumdan geç de olsa ilgi ve kabul görmek mümkündür. Ancak "içlerinden sıradan biri" olmaktan öte gidememiş, fakat sözleriyle bir şeyler ifade etmek isteyen kişiye güçlü bir destek sağlama ihtiyacını kimse duymaz.

Allah emirleri uyarınca yaşamaktan, doğru hareketten ayrılış, batıl ve yanlış yollara sapmış milletlerin irşadı istikameti için "din" göndermek, kanun-ı İlâhîdir. Bu ilâhî kanun göstermektedir ki din, doğruluk için gönderilir. O hâlde dindara doğru davranmak yaraşır. Aksine hareket, dinin hedefine ve varlık nedenine aykırı bir davranış olur.

Örnek Kul-Yüce Resul Hz. Muhammed (s.a.v.), "Emrolunduğun gibi doğru ol!"¹⁸⁵ anlamındaki ayetten dolayı "Beni Hud Suresi kocattı!"¹⁸⁶ buyurmuş, doğru olabilmenin gerçekten pek güç bir iş olduğunu, yoluna gönül vermiş olanlara duyurmuştur.

Doğruluk, doğru davranmak, inanç kadar önemli ve toplumda eseri görülebilen bir mefhumdur. İnsan, İslâm esaslarına inanmayınca Müslüman olmadığı gibi, doğru olmadıkça da, imanını ispat imkânını bulamaz. Bunun içindir ki Örnek Kul-Son Resul Hz. Muhammed, "Ya Resulallah!.. Bana İslâm'ı öylesine tanıtt ki senden başka birine sorma ihtiyacı duymayayım." diyen sahabîye, "'Allah'a inandım.' de, sonra da doğdoğru ol!"¹⁸⁷ tavsiyesiyle İslâm'ı özetlemiş, doğruluğun,

¹⁸⁵ Hud 11/110.

¹⁸⁶ Tirmizî, Tefsîru sure (56), 6; Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, IV/2829.

¹⁸⁷ Müslim, İman 62; Tirmizî, Zühd 61; İbn Mace, Fitn 12; Ahmed b. Hanbel, Müsned III/413, IV/385.

imanın tezahürü ve korunması için gerekli tek çare olduğunu öğretmiştir.

Yalan, yalan şahitliği, büyük günah; sözün öze ya da işe uymaması alâmet-i nifak; aldatmak, ihanet, İslâm toplumundan dışta kalmaktır.¹⁸⁸

Anglikan Kilisesinin "Darü'l-Hikmeti'l-İslâmiye"ye sorduğu; "İslâm, fikre ve hayata ne vermiştir?" sorusunu Bediüzzaman Said Nursî, tek cümleyle "Fikre tevhit, hayata istikamet [doğruluk] vermiştir." diye cevaplamıştır.

Müslüman kişinin yaşantısının temeli, İslâm toplum hayatının biricik özelliği, "doğruluk"tur. Bundan ayrılmak için, can tehlikesinden başka, hiçbir şey mazeret niteliği taşımaz. Kârdan zarar düşüncesi ya da başka bir iş tutma imkânı varken "Ne yapalım, başlamış bulunduk, değiştiremeyiz; şu böyle der, ötekisi şöyle konuşur." veya "Firma böyle istiyor." gibi birtakım sözde gerekçeler, doğruluk esasının çiğnenmesi için yeter sebep olmaktan çok uzaktırlar. Bu gibi küçük hesaplarla İslâm dışı, peşin çıkar sağlayıcı işler çevirmeyi tercih edenleri Yüce Allah, "Ayetlerimi az bir paha ile değiştirmeyin. (Zarar etmekten, Müslümanca davrandığınız takdirde kayba uğramaktan değil) ancak Benden korkun, Benden!.." ¹⁸⁹ diye uyarmaktadır.

İslâm anlayışında, Allah'a giden yolun adı "sırat-ı müstakim," yani "dosdoğru yol"dur. Bu yolun yolcusunun imandan sonra en önemli sıfatı da doğruluktur.

¹⁸⁸ Bk. Müslim, İman 164; Ebu Davud, Büyü' 50; Tirmizî, Büyü' 72; İbn Mace, Ticarat 36.

¹⁸⁹ el-Bakara 2/41 vd.

Müslümanın doğruluğunun sınırı yoktur. Öz nefsi aleyhinde de olsa doğru konuşmak, doğru olmak, gerçeği doğru şekliyle ortaya koymak zorundadır.

Hayatını doğruluk düsturu uyarınca yaşayabilenlerin mutlu sonunu Allah Teâlâ şöylece garantilemiş ve bize müjdelemiştir:

“‘Rabbimiz, Allah’tır.’ deyip de sonra (hayatları boyunca) doğruluktan ayrılmayanlara (ahirette) hiçbir korku yoktur. (Dünyadan ayrılırken) onlar mahzun da olmayacaklardır. Onlar Cennet’in yâranadırlar. İşlemekte devam edegeldikleri (iyi amel ve doğru hareketleri)-ne mükâfat olarak orada ebedî kalıcıdır.”¹⁹⁰

“Hayatı hakka uydurma” amacının uygulamasının doğrulukla yürütülebileceğini kabul etmek, bunun büyük ölçüde bir feragat işi olduğunu da kabule zorlar bizi... Çünkü feragat, hayat kanunudur. Feragatsiz yücelik, güzellik ve iyilik olamaz.¹⁹¹ Birçok kişi, dünyevî görevlerini yapabilmek için konfora, eğlenceye, servete, hatta hayata veda etmek zorunda kalmışlardır. Feragat sadece kahramanlara ve velilere ait bir meziyet değildir. Hak bir gayenin gerçekleşmesi, tüm Müslümanların gerçek çeşmesinden abıhayat içmesi, hayatın hakka yaraşır bir biçime girmesi elbette büyük fedakârlıkların eseri olacaktır; nitekim geçmişte de bu böyle olmuştur.

Doğruların yardımcısının cemiyet değil, Allah olduğuna tereddütsüz inanılabilirse hak adına dünyevî çıkarlarından feragat olayları görülür. Şairin dediği gibi,

¹⁹⁰ el-Ahkaf 46/13-14.

¹⁹¹ Alex Carrel, İnsanlar Uyanın, s. 48.

*Bir darb-ı meseldi dillerde evvel:
 "Sen doğru ol, eğri belâsın bulur."
 Tersinedir şimdi o darb-ı mesel:
 "Sen eğri ol, doğru belâsın bulur."*¹⁹²

zihniyeti geçerli görülür ve uygulanırsa bu kez maddî çıkarlar adına dinî kişilikten vazgeçmeler, doğruluktan kaçıp eğrilikte yer seçmeler görülür.

Şunu da belirtelim ki aslında Müslüman için doğruluk, dinî bir görevdir, feragat niteliği taşımaz. Ancak günümüz şartları, bu görevin yerine getirilebilmesine "feragat" faziletinin de eklenmesine sebep olmuştur.

"Hayatı hakka uydurma" amacının—uygulama safhası olduğu kadar—propaganda aracı da doğruluktur. Çünkü propaganda ve telkinin en etkili vasıtası, inancı ve inandığını yaşamakta olan insandır.

Mevcut Müslümanlar, inançları doğrultusunda doğru davranışlarıyla hayatlarını sürdürme gayreti güderlerse fazlaca bir zorlama ve sürtüşme olmadan, sessiz ve fakat kestirme yoldan Müslümanca yaşama amacının gerçekleştiğini ve Müslüman saflarının arttığını görmekte gecikmeyeceklerdir.

Bu yolda Müslümanları kontrol görevi, "korku ve ümit ilkesi"nindir.

¹⁹² Adanalı Talât.

c. Korku ve Ümit İlkesi (Kontrol)

Sorumluluk projesi ve doğruluk uygulamasıyla inşasına başlanan "hayatı hakka uydurma" teşebbüsünün gelişme hızını, destekleyici ve köstekleyici unsurlarını kontrol etmek, başarıdan şıarmamak, başarısızlıktan karamsarlığa düşmemek olgunluğunu ve teşebbüs gücünü korku ve ümit ilkesi, dinî ifadesiyle "havf ve reca" esası sağlayacaktır.

"Hayatı hakka uydurma" eylemi, cihan çapında bir teşebbüstür, büyük bir ciddiyet ve dikkat gerektirmektedir; bu yüzden denetiminin sürekli ve müsamahasız yapılması elzemdir.

Korku ve ümit, Müslüman hayatının (-) ve (+) kutuplarıdır. "Hayat" olayının devamı için Müslüman, bu kutupları korumak zorundadır. Ye's hâlinde ümit kutbu, itminan ve emniyet anlarında da korku kutbu, Müslümanı "itidal noktasında ve hareket sahasında" tutar. Hayatı hakka uydurma çabaları içten ya da dıştan engelle karşılaştığı zaman, ümitsizliğe düşerek teşebbüsü yarıda bırakmaya, ümit mânidir. Başarıyla yürüdüğümüzü görünce, "Bu hep böyle gider." diye aşırı bir ümide kapılıp tedbir ve teşebbüsü terk etmeye de korku mânidir. Sürekli bir "teyakkuz" hâli, etrafı büyük ve ciddî düşmanla sarılmış olan küçük askerî kuvvet için hayatî yönden ne kadar önemli ise bugünkü ortamda inanarak hayatı hakka uydurma düşünce ve eyleminde bulunan Müslümanlar için de aynı ölçüde gereklidir.

Dinî terimiyle havf ve reca, ibadet ehlinin Allah'ın azabından emin, günahkârın Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmamasını prensipleştirir.

İnsan olması dolayısıyla Müslüman, hata da işler, sevap da... İslâm'da takva, iyi hâl ve başarı, korkusuzluğa, Allah'ın azabına karşı korunmuşluğa sebep teşkil edemez, her zaman, herkes, dipsiz bir "Allah korkusu" taşıyacaktır:

"Büyük zararı göze alanlardan başkası—Allah'ın hemen azap vermeyişinden—sürekli bir emniyet hissine kapılmaz."¹⁹³

Korkusuzluk, gereği gibi Allah'ı tanımamak ve bilmemekten doğar ve kişiyi dünyaya bağlar. Allah'ı bilen, O'ndan korkmasını da bilir:

"Allah'tan, kulları içinde ancak bilgin kişiler korkar."¹⁹⁴

Bilgiye dayanan, sevginin kaybolması ihtimalinden doğan korku, soylu bir korku olduğu kadar kişiyi olumlu yönde etkileyen imânî bir güçtür de...

Müslüman, Allah'tan başkasından korkmaz:

"Eğer inanmış kişilerseniz, sadece benden korkunuz!"¹⁹⁵

Derin ve şuurlu bir Allah korkusu, öteki varlıklara karşı korkusuzluk sağlar, imanî egemenliği bütünler:

¹⁹³ el-A'raf 7/99.

¹⁹⁴ Fatır 35/28.

¹⁹⁵ Âl-i İmran 3/175.

"Allah'tan korkan kişiden her şey korkar; Allah'tan başkasından korkan kişiyi ise Allah her şeyden korkutur." 196

İslâm'da bilinçli bir Allah korkusu, her iyiliğin başı ve temelidir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Allah korkusu, her türlü hayrın, hikmetin başıdır." 197

Allah katında en sevgili olan, O'ndan en çok korkandır. Nitekim Allah'ın habibi Hz. Muhammed, "Ben sizin, Allah'tan en çok korkanınızım." 198 buyurmuştur.

İslâm'da hata, rahmeti önleyemediği gibi sevap da kişiyi azaptan emin kılamaz. Bu yüzden Allah Teâlâ, "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, (şirk hariç) bütün günahları bağışlar." 199 "Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Zira Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümit keser." 200 "Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümidini keser?" 201 buyurmuştur. Bir hadis-i kutsîde de "Rahmetim, gazabımı aşmıştır." buyurur. 202

Bir ayet de şu anlamdadır:

196 Gazzalî, İhya u ulûmî'd-din, IV/159; Aclunî, Keşfü'l-hafa, II/411.

197 A.g.e., IV/158.

198 Bk. Buharî, Nikah 1; Müslim, Siyam 74, 79; Ebu Davud, Savm 36; Muvatta, Siyam 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned VI/67, 122, 156, 226, 245.

199 ez-Zümer 39/53.

200 Yusuf 12/87.

201 el-Hicr 15/56.

202 Buharî, Tefsiru sure (50) 1, Tevhid 25; Müslim, Cennet 34-36; Tirmizî, Cennet 14-16; İbn Mace, Zühd 35; Ahmed b. Hanbel, Müsned II/242, 258, 260, 313, 358, 381, 397, 433, 466.

"Gerçekten Rabbin, zulümlerine rağmen insanlar için mağfiret sahibidir."²⁰³

Bu konuda melekler de Müslümanların yanındadır:

"Melekler, Rablerini hamd ile tespih ediyorlar, yerdeki kimselerin de affedilmelerini istiyorlar."²⁰⁴

Günahkâr da olsa Müslümanın ümitli olmasını gerektiren bir başka sebep de Hz. Peyamber'dir. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de "Size çok düşkün, müminleri cidden esirgeyici ve bağışlayıcıdır."²⁰⁵ diye takdim ettiği Hz. Muhammed'e, "Gerçekten Rabbin sana, sen hoşnut oluncaya kadar (isteklerini) verecektir."²⁰⁶ müjdesini vermiştir. Yani "Bütün dileklerin husule gelecek, hiçbir hüznüinkisar-mihnetüintizar şaibesi kalmayacak derecede safa ve beka âleminde hoşnut olacaksın."²⁰⁷ buyurulmuştur.

Âlemlere rahmet olarak²⁰⁸ gönderilmiş bulunan Hz. Muhammed, "müminlere erham, müzniplere eşfa"-dır.²⁰⁹ Bu ise bizler için en sağlam güvence ve dayanaktır.

Ebu Cafer Muhammed b. Ali, Iraklılara hitaben söylediği şu sözünde, Hz. Peygamber'in ümmeti için ne derece önemli bir ümit kaynağı olduğunu açıkça ortaya koymuştur:

²⁰³ er-Ra'd 13/6.

²⁰⁴ eş-Şûra 42/5.

²⁰⁵ et-Tevbe 9/128.

²⁰⁶ ed-Duha 93/5.

²⁰⁷ Elmahıl, Hak Dini Kur'an Dili, VIII/5893.

²⁰⁸ Bk. Enbiya 21/107.

²⁰⁹ Y. Kutluğ'un "Ya Resulallah!" başlıklı natı.

“Siz, Kur’an-ı Kerim’de en ümit verici ayet olarak ‘Ey nefislerinizi israf etmiş kullarım!.. Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; çünkü Allah, (şirk hariç) bütün günahları affeder.’ anlamındaki (ez-Zümer 53) ayetini kabul edersiniz. Oysa biz ehl-i beyt, ‘Rabbin sana, sen hoşnut oluncaya dek (her istediğini) verecektir.’ manasına gelen (ed-Duha 4) ayetinin en ümit verici ayet olduğuna inanırsınız!”²¹⁰

Çünkü Peygamber’i, ümmetinin rahmet-i ilâhîye kavuşması hoşnut eder.

Allah affedici, melekler duacı, Hz. Peygamber (s.a.v.) şefaatçi olduktan sonra, Müslümanlar için ümitsizliğe düşmek, elbette ki yakışmaz. Bu yüzden de Müslüman-
da ümit bitmez, olumlu hareket durmaz, ilâhî gaye ve rıza unutulmaz.

Korku ve ümit konusunda her Müslümanın sahip olması gerekli anlayışı Hz. Ömer şöyle örnekleştirir:

“‘Bir kişi hariç bütün insanlar Cehennem’e girecek.’ dense Müslümanların her biri, o bir kişinin kendisi olduğunu düşünecektir. Yine ‘Bir kişi hariç bütün insanlar Cennet’e girecek.’ dense bu kez her Müslüman, o mutluluktan mahrum kalacak tek kişinin kendisi olduğu korkusunu duyacaktır.”²¹¹

Her iki hâlde de ihtimal pek zayıftır, ama yine de Müslüman, ne korkusunu ne de ümidini yitirmiş değildir. Müslüman en ümitsiz anlarda ümitli, en korkusuz zamanlarda korkuludur; bu, onun Müslümanca yaşama garantisidir.

²¹⁰ Gazzalî, İhya, IV/144.

²¹¹ A.g.e., IV/162.

Müslümanın imanı gibi korku ve ümidi de asil, köklü ve sürekli. Hayatı hakka uydurma gaye ve gayretinde bu asil, köklü ve sürekli korku ve ümidin büyük yararını görecektir. Murakabe ve kontrol bu iki güce bırakılır ve hareket devam eder.

Korku ve ümidin kaynağının yalnız Allah olması, Müslümana hayat olayları karşısında büyük bir irade ve hareket gücü verir. İman hayatı adına pek az şey vaat eden toplumlar içinde bile, inançlı kişi, sonsuz ümidini tamamen yitirmez; beklediği şafağın bir karanlık geceden sonra doğabileceğini düşünür ve hakka uyma yolunda çalışmalarına aralıksız devam eder. "Hak bildiği yolda yalnız yürümeyi" göze almış inanç kahramanı kişiler, her şeyden önce böylesi bir ümidin sevdalılarıdır.

Fertler ya da toplum, hayatını hakka uydurmuş olarak günlük yaşantısını sürdürecektir olsa bu kez de mümin, herhangi bir kasıtlı elin bu güzel düzene ilişebileceği ihtimalini düşünür. Korku, onu kötü ihtimaller üzerine eğilmeye, dolayısıyla köklü tedbirler almaya zorlar. Bu ise arzuya uygun hayat biçiminin daha uzun ömürlü olmasını sağlar.

Bu ölçülerle hayatı hakkı uydurma teşebbüsünün denetimini yaparken karşı eylemler ve samimî desteklemeler karşısında korku ve ümit kutuplarını dikkatle çalıştırmak zorundayız. İhtiyat ve teenni adına pısrıklık, eylemsizlik, peşin maddî çıkar temini gibi birtakım iman dışı davranışlara iltifat etmek, hayatın hakka uydurulmasını önleyici zalim hareketlerdir. Buhranlı zamanların, büyük mefkûreler için en uygun yayılma anları olduğu unutulacak ve şahsî rahat imkânları ara-

nacak olursa bu yüce davada bir arpa boyu bile yol almak mümkün olmayacaktır.

Ümit, dava adamlarının potansiyel gücüdür; doğruluk, bu gücün toplum yararına cömertçe kullanılmasıdır.

Korku ve ümit ilkesi, kendi öz görevlerimizin başka gruplar ya da bize aidiyeti ciddi şüphelere konu olan kuruluşlar tarafından yerine getirilmesini beklemeye, böylesi boş ve anlamsız bir kuruntuya bel bağlamaya ve kahredici eylemsizlik devresine girmeye müsaade etmez.

Sorumluluk projesi üzerinde doğruluk uygulamasıyla yükseltmeye mecbur ve mahkûm olduğumuz "hayatı hakka uydurma" eylemi, her şeyden çok, korku ve ümit ilkesini benimsemiş, hareket ve davranışlarını bu iki yetkili deneticinin direktif ve raporları uyarınca ayarlayan, dipsiz bir korku taşıyan ümitli yiğit yürekler istemektedir.

Müslümanın, Müslümanca yaşamak için bu üç basamağı başarıyla aşmak zorunda olduğu, kesinlik kazandı. Şimdi de hayatı hakka uydurma amacını öteki kişilere aşılama için kullanmaya mecbur olduğu dili hangi ölçüler içinde çalıştırması gerektiğine bakalım.

2. Tahkik Yolunun Propaganda Yönü

Hayatı hakka uydurma amacının gerçekleşmesi, hele toplumda yaygın bir mefkûre ve uygulama hâline gelmesi, hiç kuşkusuz, tebliğ ve telkinle olacaktır. Her ne kadar bizzat yaşamak en etkili propaganda ise de zamanın sessizce zayıflattığı dinî hisleri, hak duygusunu,

hakka uygun yaşama idealini kuvvetlendirmek, ilerletmek ve karşı fikirleri susturmak için sözlü ve yazılı propaganda şarttır.²¹²

Biz burada sadece sözlü propagandanın tek aracı dilin iki durumunu gözden geçireceğiz.

Dili “hayatı hakka uydurma” amacının hizmetinde kullanabilmek için birtakım temel düşüncelere sahip olunması gerekmektedir. Şimdi bunları tespiti çalışalım.

a. İslâm'ı Anlatmak

Herhangi bir ideale gönül vermiş “dava güdücüsü” kişilerin en belirgin özellikleri, hemen her yer ve zamanda, hemen her fırsatta, hatta çok kez de fırsatı kendisi icat ederek bağılsı bulunduğ u davayı anlatmak, tatutmak ve duyurmaktır.

Genel bir gözlem sonucu rahatlıkla söyleyebiliriz ki İslâm'ı halka yeni bir biçim ve usulle anlatma mahkûmiyetinde olan din adamlarımızın çoğunluğu, samimî olmalarına rağmen resmî görev yeri olan kürsü ve minberin ötesinde bir mekân, vaaz ve hutbe saatleri dışında bir zamanda “İslâm'ı anlatma” görevini ısrarla yapmamaktadırlar. Bir kısımları da—maalesef—bu resmî görev yeri ve zamanlarını İslâm'ı değil, İslâm'a karşı olan ideolojilerin görüşlerini—tenkit için de olsa—anlatma çabalarıyla yanlış bir uygulama içindedirler.

²¹² Propaganda konusunda geniş bilgi için bk. Çakan İ. L., Hakkı Tavsiye Metot ve Vasıtaları, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

Böylece, değişik mevki ve mahfillerde anlatılma şansını 200 yıldır zaten yitirmiş bulunan İslâm, kendi öz malı vaaz kürsüsü ve minberden de gereği gibi yararlanamama bahtsızlığına—kendi elemanları tarafından—düşürülmektedir. Aynı hata, yeni yeni yaygınlaşmaya başlayan konferanslar gibi cami dışı faaliyetlerde de kendini göstermektedir.

Oysa bir dava adamı için affedilemeyecek hata, bir an bile olsa davasını anlatmaktan geri durmak ya da öz davasını anlatma imkânı varken karşı görüşlerin çürütülmesi yolunda—dedikodu seviyesinde—konuşmalarla vakit geçirmektir. Çünkü dava adamı, aksiyoner olmak zorundadır. Reaksiyonerlik, dava adamlarının mücadele lügatlerinde bulunmayan bir olgudur. Hele öz müesseselerinin karşı tezlerin propaganda alanı hâline getirilmesi gibi açıklaması imkânsız bir duruma düşmek, silâhını kendi eliyle düşmana teslim etmektir, intihardır, bilinçli yapıyorsa ihanettir.

Son yıllarda, İslâmî esaslardan daha çok, bazı zararlı ideolojilerin görüşlerinin vaaz kürsüleri ve minberlerden cami cemaatine anlatıldığı, bir gerçektir. "Zararlıdır." diye takdim edilmesine rağmen, İslâm'ın yararlı görüşlerinin anlatılmasını aksattığı ve az da olsa cemaatte merak uyandıracak ihtimali düşünülürse hatanın büyüklüğü kolayca anlaşılır. Zira "batılı iyice tasvir, saf zihinleri idlâl eder, sapıtır." Çirkini tanıtmakta değil, güzeli göstermekte fayda vardır.

İslâm esaslarını orta seviyede bile öğrenememiş cemaate, karşı cereyanların görüş ve fikirlerini aktarmak ve bunlara kapılmamalarını söylemek, henüz tabanca kullanmasını öğretemediğin adama düşmanın maki-

neli tüfeğini tanıtıp "Ondan kendini bu tabancayla koru!" demek kadar anlamsız, endişe verici ve yıkıcıdır.

Tezini takdim yerine karşı tezi çürütmeyi ön plâna alan münazara ekibi, güzel konuşsalar bile, temel görevlerini yapmadıkları için, mağlûbiyetten kurtulamazlar. Bunun yanında, tezini gereği gibi uygun üslûp ve usul ile takdim eden, karşı tezin hatasını da gereği kadar belirten münazaracı, genellikle kazanır; kazanamazsa bile, kendi tezini anlatma görevinin dışına taşmamanın vicdan huzurunu duyar.

Halk arasında, çok kez anlamı düşünülmeden kullanılagelen bir söz vardır. "Cemaat ne kadar kalabalık olursa olsun, imam bildiğini okur!" Bu söz, imamın tabîî durumunu ifadenin ötesinde, dava adamlarının görev şuurunu, çalışma düzenini, davasını takdim zorunluluğunu duyurmaktadır. Toplumun tutumu, ilgisi ve adedi ne olursa olsun, dava adamı, inandığı ve çok iyi bildiği davasını anlatır. İş budur, bunu yapar. Aksi, imamın bilmediğini okumaya kalkışması demektir ki yanılması, yarı yolda kalması, başarısızlığa uğraması, kuvvetle muhtemeldir.

Öte yandan, dava adamı, karşı grupların faaliyetlerini bekleyip onun tenkidini yapmayı ve kendi çalışmalarını karşı faaliyetlere göre ayarlamayı bir iş ve davası adına bir hizmet olarak değerlendirmez; o, kendi ideali uğrunda ne yapması gerektiğine, nasıl yapacağına her şeyden çok önem verir; kendi hizmetini aksatmamak kaydıyla karşı grup çalışmalarını da izler.

Müslümanlar, özellikle din görevlileri—İslâm'ı anlatma konusunda—kendilerini etkili ve sürekli çalışmalar yapmaktan alıkoyucu gafil dost, hain, fakat sinsî

düşman tahriklerinin bulunabileceğini de hesaba katmak zorundadırlar. Tahriklerin, kıskırtmaların dozu ve rengi ne olursa olsun, dikkat ve himmetin ana dava dışına taşmamasına gereken hassasiyet gösterilmelidir. Tahrik ve tahkirlere kapılmadan İslâm'ı anlatma görevine devam konusunda Şuara Suresinin 23-28. ayetleri dikkat çekicidir. Meali şöyledir:

Firavun: (Hz. Musa'ya) Âlemlerin Rabbi (dediğin) nedir?

Hız. Musa: Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan her şeyin Rabbidir. Eğer hakikati yakinen bilmeye kabiliyetli kimselerseniz?

Firaavun: (Etrafında bulunanlara) İşitmiyor musunuz? (İstihza etmek istiyor.)

Hız. Musa: (İstihza edilmesine aldırmadan) O, sizin de evvelki atalarınızın da Rabbidir!

Firavun: (Etrafındakilere) Herhâlde gönderilen (bu) peygamberiniz mutlak delidir! (Hakaret ediyor.)

Hız. Musa: (Yine aldırış etmeden) O, maşrıkle mağribin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir! Eğer aklınızı kullanırsanız...

Görüldüğü gibi Hız. Musa, "İşitmiyor musunuz, neler saçmılıyor?" anlamında hafife alınması ve istihza edilmesine, hatta "deli" diye hakaret edilmesine bile aldırış etmeden, tam bir dava adamı davranışına, davasıyla ilgili suale kesintisiz cevap verme gayretiyle güzel bir örnek vermektedir.

Örnek Kul-Yüce Resul Hız. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicreti de bu konuda özel bir anlam taşımaktadır. Hız. Peygamber'in tek gayesi, İslâm'ın yayılmasıydı. Bu gaye, Mekke müşriklerinin baskılarıyla

doğru orantılı olarak bir müddet gelişmesine devam etti. Aleyhteki görünümlere rağmen İslâm'ın yayılma grafiği yükselmesine devam ediyordu. Ne zaman ki baskı, bu grafiğin gelişmesini durduracak derecede şiddet kazandı, işte o zaman davanın duraklayan gelişmesini artan bir gelişme hızına kavuşturabilmek için yeni imkânlar aranmaya başlandı. Müşrikler içinde kalıp dava adına gelişme kaydedememektense öz yurdundan uzaklaşma pahasına da olsa davaya gelişme sağlamak, gerçek dava adamı Hz. Peygamber (s.a.v.) için en şerefli bir işti. O da bunu yaptı; hicret etti, davasının gelişmesini temin etti.

Günümüz Müslümanları—özellikle din adamları—İslâm'ı, Müslümanlar arasında pekiştirmek, zihinlere yerleştirmek, yani hayatı hakka uydurmakta öncülük görevini yürütürken dava adamı davranışlarından uzaklaşmamaya özel dikkat göstermek zorundadırlar. Zira “bu ilden gitmek” şansı kaybolmuş, “deveyi gütmek,” davayı yürütmek, Müslümanca yaşamak zorunluluğu ve sorumluluğu kalmıştır.

Bu sorumluluk, fikri zikre hâkim, sözü davaya hâdim [hizmetçi] kılmakla yerine getirilebilir. Hizmet de hizmetteki başarı ve süreklilik ölçüsünde kıymetlidir.

Bu yüzden “hayatı hakka uydurma” amacının gerçekleşmesini kolaylaştırmak için “hak” olan İslâm'ı, her fırsatta anlatmak gerekmektedir. İslâm'ı anlatma, davadan bahsetme mümkün olmazsa dil, ikinci hâline bürünmek görevindedir.

b. Susmak

Susmak, kalabalıklar içindeki yalnızların edebidir, gariplerin tek ve öz sesidir.

Susmak, müminin yararlıyı söyleyemediği yerde en yararlı işi, en kârlı gidişi; zararlıyı ilgisizlik çukuruna itiş, Peygamber (s.a.v.) emri önünde saygıyla eğilişidir.

Dil, kişi vicdanında ve toplum hayatında, hak düzenini lif lif örgülestirmek, iplik iplik dokumak, motif motif güzelleştirmek, taş taş abideleştirmekle görevlidir. Bu kutlu görevi, o mutlu görevli, yerinde konuşarak, deminde susarak görecektir. İşte Örnek Kul-Yüce Resul Hz. Muhammed'in şerefli emri: "Allah'a ve ahirete inanan, ya hayır söylesin ya da sükût eylesin!"²¹³

Yıllar önce kırk-elli kişilik bir öğrenci grubuna,

—"Hayatınızda sadece bir kelime konuşabileksiniz!" deselerdi bu bir kelimelik hakkınızı nasıl kullanırdınız, şeklinde bir soru sormuştum.

İlgi çekici cevaplar yanında bir öğrenci de "Susarım, konuşmam!" diye karşılık vermişti.

İfadesizliğin dile getirebileceği manaların bulunduğunu, susmanın da bir konuşma yolu olduğunu, tüm ifadesizliklerin sükûtla ifadelendirilebileceğini, söylenmesi gerekli tek kelimenin söylenemediği uzun nutuklardan derin bir sükûtun daha büyük anlam ve ağırlık taşıdığını kahrolarak gördükçe, yılların arkasından söz konusu öğrenciye "En doğru cevabı sen vermişsin!" diye bağırmak geliyor içimden...

²¹³ Buharî, Edeb 31; Müslim, İman 19.

Herkesin konuştuğu, gerçeğin sustuğu ya da susturulduğu ortamda konuşmamak, manasızlar ve manasızlıklarla yapılan en anlamlı alaydır. "İdraki basit olanların sözlerine verilecek cevap, sükût-ı mutlaktır." Şimdi kendini ömür boyu sükûta mahkûm bilenler, alaylar kadardır. Çünkü dün "sükût ikrardan gelir"di; bugün sükût, inkârdan geliyor. Özlediği, yıllarca gözlediği yeni ve mutlu hayata ilk adımını atmak üzere olan gelinlik kızların utangaç sükûtu yok artık... Aksine, gençlik yıllarına eş, isteğince yaşama ve yaşatma imkânlarının giderek yokluğa gömüldüğünü, dirilmemek üzere öldüğünü, mesafe ve zaman duvarları arkasında söndüğünü gören acuzelerin, dipsiz ümitsizlik kuyusundan gelen "Hayır, hayır!" çığlıklarının kahredici sükûtu hâkim dillere...

Bugün, gerçek adına konuşma memuriyetinde olanları, yetkisizliğe ve peşinden etkisizliğe iten toplum gökten inmediğine yerden de bitmediğine göre, günümüze gelinceye dek yapılan konuşmaların manalı ve plânlı bir sükût kadar samimî ve etkili olmadığının, olamadığının açık delili, acı sonucudur.

Musikideki "sus"ların "ses"ler kadar önem ve değer taşıdığını bilmeyen acemi ses sanatçısının düşmesi kaçınılmaz gülünç son, susların susturmasıdır.

Susturulmadan susmak, konuşma hakkı tanır.

Susturulmamak, usulünce, doğru konuşmakla sağlanır.

Bülbülün cirmine bakıp güzel sesine rağmen susturulduğu; tavusun, gösterişine, süsüne tamahen çirkin sesiyle konuşturulduğu topluma ağlanır, hem çok ağlanır.

Çağımızın ufuklara sığmayıp aya atlayan madenî seslerine dönüp bir kerecik olsun bakma arzusu duymayan, elleri şakağında başı kucağında meşhur “düşünen adam” heykeli ne kadar anlamlıdır!

Susmak, tefekkür sarayında gezinmek, marifet döseğinde serinmek, iç istiklâl ile gerinmek belirtisidir.

Susmak, “medenî cesaret” adına “ilkel nezaketsizlik” heveslerine kapılmamak, bir anda bir pula satılmamak disipliniidir.

Susmak, çocuğa ilk öğretilecek temel ülkü; o, nasıl olsa konuşmasını öğrenecektir çünkü...

Yerinde susmak, güzel konuşmaktan daha güzeldir. Bir manalı sükût, bin hoş söze bedeldir.

Konuşmak taarruz, susmak savunmadır. Savunmasını bilmeyenin taarruz plânları, hayalle avunmadır.

Belâ karşısında susmak, sabır ve rıza alâmeti, manevî rütbe ve makam işaretidir. Hıçkırık burada hiçlik ifadesi, kahkaha cinnet belirtisidir.

Haksızlık karşısında susmak, akıl, ruh ve imanın “elveda” nefesi. “Zalim hükümdara hakkı söylemek, cihadın en şerefliisi.”²¹⁴

“Hayatı hakka uydurma” teşebbüsü, yerinde konuşmak kadar, gerektiğinde susmakla da propaganda edilebilir. Ancak her ikisinin de “taktik icabı” olması gerekmektedir.

Böyle bir amaca dayanmayan susma ya da konuşma, herhangi bir yarar sağlamaktan uzaktır. Bu yüzden bir

²¹⁴ Ebu Davud, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 13; Nesâî, Bey'at 37; İbn Mace, Fiten 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III/19, 61, IV/314, 315, V/251, 256. Açıklaması için bk. Kandemir-Çakan-Küçük; Riyazü's-salihin, II/97-100.

yandan, "hayatı hakka uydurma"ya çalışırken bir yandan da bunu, susarak-konuşarak etrafa duyurma görevi bilinçli ve kesintisiz yürütülmelidir.

Susmak, dilsizlerin hâl-i ızdırarı.

Susmak, ötekilerin sun-i ihtiyarı.

Ya Rab!.. Ya söylet bize hayrı,

Ya da sustur; konuşmayalım hayrın gayrı!..

B. Hayatı Hakka Uydurmada Taklit Yolu: Sünnete Uymak

"Allah'a ve okuyup yazması olmayan peygambere—ki o da Allah'a ve sözlerine inanmıştır—inanın, ona uyun ki doğru yolu bulasınız!"

[el-A'raf 7/158]

Sünnete uymak, hayatı hakka uydurmanın gerçek ölçüsüdür.

Sorumluluk duygusu, doğruluk düsturu, korku ve ümit ilkesi uyarınca bilinçli bir biçimde yaşamak da aslında kişiyi sünnete uymaktan başka bir hedefe yöneltmez. Ancak bu yol, Müslüman halkın çoğunluğu için yorucu ve takibi güç gözükebilir. Oysa Müslümanın hayatının da hakka uydurulmak zorunluluğu vardır.

İşte bu zaruret, daha kolay uygulanan ve hakka götüren bir ikinci yol aramayı gerektirebilir. Bu ise, tek kelimeyle, sünnete uyma yoludur.

1. *Sünnet Nedir?*

Sünnet, bütün yönleriyle Hz. Muhammed'in öz hayatıdır.

İslâmî hükümlerin ikinci kaynağı olduğu kadar, Müslüman hayatının gerçek modeli de sünnettir. Bu yüzden Hz. Peygamber'in yaşayış biçimini taklit ederek yaşamak, Müslümanlar için bir vecibe ve mahkûmiyettir. Çünkü onun hayatı, Kur'an-ı Kerim'in hayata intikalini canlandıran yegâne örnektir.

Yaşantısında sünneti hâkim kılmaya çalışan Müslüman,—farkında olmasa bile—başarısı ölçüsünde, hayatını hakka uydurmuş olacaktır.

Takip ve taklide değer yegâne iz, Hz. Muhammed'in izidir. Çünkü onun izi, Allah'a giden en doğru çizgidir. Onun gidişi, mutluluğa gidiştir. Bu gerçeği Allah, Kur'an'da şöyle bildirmiştir:

"Gerçekten sen, dosdoğru bir yolu, Allah yolunu göstermektesin!"²¹⁵

Hz. Muhammed'in "sünnet" diye kısaca ifade ettiğimiz hayat modelini taklit etmek, rastgele bir taklit anlamından çok uzak bir iman kişiliği meselesidir. Aslında taklitte kişilik yoktur. Ancak sünnete uymak, Müslüman için "İslâmî kişiliğin" tâ kendisidir.

Belki bu noktada hemen açıklanması gereken bir nokta şudur:

Hz. Peygamber'e ya da sünnete uymak bir çeşit taklit değil midir?

²¹⁵ eş-Şûra 42/52-53.

Kesinlikle bilinmelidir ki taklit ile ittiba arasında çok büyük bir fark bulunmaktadır. Taklit şahsa uymak, ittiba delile uymaktır. Hz. Peygamber ise Müslümanlar için Allah'ın Resulü olarak delildir. Onun insan olması, resul/delil olmasına engel teşkil etmez. Bu sebeple de Hz. Peygamber'e uymak, delile uymak demektir ve asla taklit anlamına gelmez. Zaten "edille-i erbaa"nın ilk iki sırasını, Kitap ve Sünnet teşkil etmektedir. Hz. Peygamber'in bizim için delil olduğu konusunda hiç kimsenin farklı bir düşüncesi olmamıştır, olamaz da...

Bu sebeple sünnete uyma ülküsü, Müslümana sürekli bir iyiye yönelme, saflaşma ve Müslümanca yaşama gayreti aşılır; taklitteki zihnî ve bedenî tembellikten kurtarır.

Sünnete uymada, gerekçe arama ve tereddüt yoktur. Gerekçe aramak ve birtakım ihtimalleri değerlendirmek için kaybedilecek zaman ve güç; iş ve yaşayış adına tasarruf edilmiş olmaktadır. Çünkü tembellik ve boş oturmak, İslâmiyette yasaktır:

"Boşaldın mı kalk yorul, Rabbine doğrul!"²¹⁶

Hayatın hakka uydurulmasını engellemeye çalışan açık ya da gizli düşmanlar karşısında sığınak, Allah'ın Kitabı ve Peygamber'in Sünnetidir:

"Size iki şey bırakıyorum ki bunlara sıkı sarıldığınız (gereklerince yaşadığınız) müddetçe yoldan çıkmazsınız: Allah'ın Kitabı ve Resulünün Sünneti..."²¹⁷

²¹⁶ el-İnşirah 94/7-8.

²¹⁷ Muvatta, Kader 3; et-Taç, 1/7.

İlâhî vahyi bize duyuran Hz. Peygamber'in yolunu takip etmek, bir anlamda, Kur'an-ı Kerim'e karşı saygı ve insaf borcunu ödemek olacaktır. Çünkü şöyle buyrulmuştur:

"Resul (Muhammed) size neyi getirirse onu alın, neden de sizi men ederse onu da terk edin!"²¹⁸

Aslında Müslümanların İslâmî açıdan değerleri, sünnet karşısındaki durumlarına bağlıdır; ahiret yurdundaki yaşantıları da bununla yakından ilgilidir. Hz. Peygamber bir hadis-i şerifinde, "Kaçınanlardan başka ümmetimden herkes Cennet'e girecektir." "Kaçınanlar kimlerdir?" diye sorulunca da "Bana itaat edenler (sünnetime uyanlar) Cennet'e gireceklerdir. Bana uymayan, isyan edenler de kaçınanlardır."²¹⁹ buyurmuştur.

2. Hayat Örneği

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed'i bizlere şöyle takdim etmiştir:

"And olsun ki sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok ananlar için, Allah'ın Resulünde güzel bir örnek (hayat modeli) vardır."²²⁰

Müslüman, güzelin, doğrunun, yararlıının, hakkın peşindedir. Allah kendisine böylesine bir örnek verdik-

²¹⁸ el-Haşr 59/7.

²¹⁹ Buharî, İ'tisam 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned II/361, et-Taç, I/44.

²²⁰ el-Ahzab 33/21.

ten sonra, onu hayatına işlemeyi ya da hayatını o örneğe göre yaşamayı ihmal edebilir mi?

Modelin nasıl çizildiğini düşünmeksizin kopyesini çıkarmak, modele sahip olmak için nasıl yetiyorsa sünnete uymak da bizi hakka uygun yaşama neticesine ulaştırmaya yeter. Ancak bunun bilinçli olarak yapılması, hiç kuşkusuz çok daha iyidir.

3. Sünnete Uymanın Yararları

Sünnete uymak—otomatik hâle gelmemek kaydıyla—kişiyi sürekli ve düzenli bir yolla şuurluluk, dikkat, tam bir uyanıklık, kendine güven ve hâkimiyet duyguları içinde yaşamaya alıştıırır.

Alışkanlıklarda küçük işlerin büyük önemi ve etkisi olduğu düşünülecek olursa sünnet uyarınca yaşamanın küçük günlük işlerde bile kişiye ne denli bir uyanıklık vereceğini anlamak kolay olacaktır.

Sünnete uymak, günlük hayatta her işi Allah Resulünün yaptığı gibi yapma esasına dayanır. Bu ise işlerimize Peygamber'in bir işini örnek alma düşünce ve idealini geliştirir. Bu yolla Allah Resulünün ruhaniyeti günlük hayat programına düzenleyici olarak girer. Günlük yaşantıya manevî bir rahatlık gelir. Ruhî gelişme de olaylar arasında ezilmekten kurtulur, yükselişine devam imkânı bulur. Bu gelişme, toplum hayatında da olumlu etkisini gösterir. Şöyle ki:

Toplumda anlaşmazlıklar, kişilerin karşılıklı olarak birbirlerinin gayelerini anlamamalarından ya da yanlış anlamalarından doğar. Mizaç farklılıkları da değişik davranışlara sebep olur. Oysa günlük yaşantılarında

aynı âdet ve davranış biçimlerini uygulayan kişilerin genellikle karşılıklı ilişkilerinin sevgi ve saygıya dayandığı görülmüştür. "Birbirlerine kenetlenmiş bir bün-yeye gibi toplum,"²²¹ ancak böylesi ortak düşünce, inanç, davranış ve değer ölçülerine sahip olan kişilerden teşekkül edebilir.

Müslümanlar arasında ortak davranışı, "sünneti yaşamak" sağlar.

Şu hâlde Müslüman toplumlar, sünneti yaşamak yoluyla bugün içinde bulundukları ve gittikçe derinleşen ayrılıkları giderme ve yeniden güçlenme, birleşme imkânlarına da kavuşmuş olacaktırlar.

Kişi ve toplum hayatının bir elden hakka uydurulmasını sağlayacak ve aradaki anlaşmazlıkları kaldıracak olan sünnet yerine, birtakım yabancı yaşayış biçimlerini taklide yeltenmek, İslâm toplumları arasındaki ayrılıkları daha da artıracaktır; bu ise İslâm düşmanlarının işine yarayacaktır. Peygamberlerin sonuncusu,²²² Allah'ın sevgili Resulü,²²³ dünyalara rahmet²²⁴ ve büyük bir ahlâk üzere²²⁵ güzel bir örnek²²⁶ olan Hz. Muhammed'in sünneti, hiç kuşkusuz, Müslüman kişiler ve toplumlar için mutluluk ve huzur reçetesidir.

²²¹ es-Saff 61/4. Bk. Buharî, Salât 88, Edep 36, Mezalim 5; Müslim, Birr 65; Tirmizî, Birr 18; Nesai, Zekât 67; Ahmed b. Hanbel, Mûsned., IV/104, 405, 409; Çantay, On Kere Kırk Hadis, I/199.

²²² el-Ahzab 33/40.

²²³ Âl-i İmran 33/144.

²²⁴ el-Enbiya 21/107.

²²⁵ el-Kalem 68/4.

²²⁶ el-Ahzab 3/21.

Çünkü sünnete uymak, İslâm'ın tüm ilkelerini yaşamak demektir.

4. Sünnete Uymamanın Acı Sonu

Peygamber'i örnek ve sünnetini yol edinmeyenin acı sonu, bir ayette şöyle dile getirilmiştir:

"O gün, zalim kimse ellerini ısırp 'Keşki Peygamber'le beraber bir yol tutsaydım! Vay başıma gelene!.. Keşki falancayı dost edinmeseydim! And olsun ki beni, bana gelen Kur'an'dan o saptırdı. Şeytan, insanı yalnız ve yardımsız bırakıyor."²²⁷

Bu sebeple Müslümanlar, sünneti yaşamayı, Peygamber'in izini takip etmeyi, iki dünya mutlulukları için yegâne şart bileceklerdir. Nitekim sünnete uymamanın acı sonucunu, büyük sahabî Abdullah İbni Mes'ut (r.a.) şöyle açıklamaktadır:

"Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz sapıttınız gitti demektir!"²²⁸

Esasen Abdullah İbni Mes'ut (r.a.), bu sözünü, farz namazların mescitlerde cemaatle kılınması gerektiğini anlatırken söylemiştir. Onun sözlernin tamamı şöyledir:

"Şu beş vakit namazı, ezan okunan mescitlerde cemaatle kılmaya bakın. Şüphesiz ki bu, sünen-i hüdadır. Allah, Resulüne sünen-i hüdayı açıklamıştır. Allah'a yemin ederim ki ben, kesin münafıklar hariç, sahabîle-

²²⁷ el-Furkan 25/27-29.

²²⁸ Müslim, Mesacid 257; Ebu Davud, Salât 46; Nesaî, İmamet 50; İbni Mace, Mesacid 14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I/382, 414-415, 455.

rin beş vakit namazı cemaatle kılmayı hiçbir zaman terk etmediklerinin şahidiyim. Vallahi ben, iki kişinin koltuklarına girip—ayakları yerde sürünerek—saftaki yerine kadar götürülen sahabîler gördüm! Sizden evinde namaz kılacak bir yeri olmayan yoktur. Eğer mes-citleri terk eder de farz namazları evlerinizde kılarırsanız Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Pey-gamberinizin sünnetini terk ederseniz küfre girdiniz (ya da sapıttınız) demektir!"

Ebu Davud'un Sünen'ine ilk şerhi yazmış olan Hat-tabî (v. 388/998.), İbn Mes'ut'un bu sözünü; "Hz. Pey-gamber'in sünnetini terk ederseniz, İslâmî emirlerden tek tek vazgeçe geçe—Allah korusun—bir gün küfre git-miş olursunuz!" diye açıklamaktadır.²²⁹

Abdullah İbni Mes'ut'un (r.a.) cemaate devam gere-ğini anlatırken söylediği, Ebu Davud'un Sünen'i dışın-daki kaynaklarda yer alan rivayetlere göre, "Kim yarın Allah'a Müslüman olarak kavuşmaktan mutlu ola-caksa..." diye başladığı bu sözler, aslında, inançlarını sünnete uygun olarak yaşamayanların acı sonuna dik-kat çekmektedir.

"İnandığınız gibi yaşamazsanız yaşadığınız gibi inan-maya başlarsınız." diye genel ve gerçek bir yargı vardır. Buna şu cümleyi de eklemek mümkündür:

İnandığınızı, sünnet örneğinde olduğu gibi yaşamaz-sanız din diye bid'atleri yaşamaktan kurtulamazsınız. Zira Müslümanlar için İslâm'ı yaşamanın yegâne öl-çüsü, Hz. Peygamber'in sünnetidir.

²²⁹ Mealimü's-Sünen, I/159 (Beyrut 1981, ikinci baskı).

Gerçek dindarlık, dinî olanı dinde emredildiği ve sünnette gösterildiği şekilde yaşamaktır. Emir ve yasakların kabulü ve yaşanması Allah'a itaattir. Uygulama biçimindeki itaat ise Hz. Peygamber'e yöneliktir. Böyle olunca sahîh bir dinî yaşayış ortaya koyabilmek için temelde sağlam bir iman ve halis bir niyet ne kadar gerekli ise uygulamada da sünnete uygunluk en az o kadar lüzumludur. Nitekim "...ona uyun ki doğru yolu bulasınız."²³⁰ ayetindeki Peygamber'e uyma çağırısı, Hz. Peygamber'in sadece getirdiklerine inanmakla sınırlan-dırılmaz. Nitekim aynı ayette "Allah'a ve Resulüne iman edin." emri verildikten sonra "Ona canü gönül-den uyun." daveti yapılmaktadır. Bilinen bir gerçektir ki iman ve amel olarak Peygamber'e uymadıkça hidaye ulaşamaz. Çünkü "Sen, sırat-ı müstakime çağırıyorsun." ayetinde²³¹ ifade buyurulduğu üzere Peygamber Efendimiz, daveti ve uygulamaları ile hidayet elçisi ve rehberidir.

Kadı İyaz'ın işaret ettiği gibi "Allah'a ancak güzel sözler ulaşır; onları da ancak amel-i salih ulaştırır."²³² ayetindeki amel-i salih, "sünnete uygun olan amel" diye yorumlanmıştır.²³³ Buradan hareketle, "Sahîh amel, sünnete uygun olan amel ve davranıştır." ya da "Müslümanca yaşamamanın sıhhat şartı, sünnettir." demek mümkündür.

Dolayısıyla sünnetteki uygulamayı önemsememek ya da şu veya bu gerekçeyle değiştirmeye kalkmak, tek

²³⁰ A'raf Suresi 7/158.

²³¹ Şûra Suresi 42/5.

²³² Fâtır Suresi 35/10.

²³³ Bk. Şifa-ı Şerîf Tercüme ve Şerhi, s. 306.

kelimeyle itaatsizliktir. Onun da anlamı, İbn Mes'ut'un açıkça belirttiği gibi felâketle sonuçlanacak bir yola girmek demektir. Bunun böyle olduğu, kitaplarımıza intikal etmiş örneklerde de görülmektedir. Meselâ Buharî'nin kaydettiğine göre, Mekke döneminde Kâbe çevresinde bulunuyorken Necm Suresindeki secde ayetini okumuş olması sebebiyle Hz. Peygamber ve müminlerin secde ettiklerini gören ve yerden aldığı bir avuç çakıl taşını veya toprağı oturduğu yerde alına koyarak "Bana bu yeter." diyen yaşlı bir kişi, neticede kâfir olduğu hâlde öldürülmüştür.²³⁴

Yine Hz. Peygamber'in, "Sağ elinle ye!" uyarısına, kibirlenerek "Yiyemiyorum." diye cevap veren Büsr İbni Râ'il-ayr'a, Efendimizin, "Yiyemezsin tabi!.." demesi sonucunda Büsr'ün sağ elini bir daha ağzına götürmediği bilinmektedir.²³⁵

Güneş doğduktan sonra, bir rivayete göre ise batmak üzere iken nafil namaz kılmaya kalkışan bir başka Müslüman ikaz edilince, "Ne yani, Allah'ın bana, namaz kıldığım için azap edeceğini mi söylemek istiyor-sun?" diye mantıklı görünen bir cevap vermiştir. Ancak ikazı yapan Tabiîn neslinin ileri gelen âlimlerinden Said İbnü'l-Müseyyeb, bu defa ona hiç beklemediği çok çarpıcı bir cevapla mukabele etmiş ve dolayısıyla Müslümanlarca asla ihmal edilmemesi gereken bir gerçeği hatırlatmıştır: "Allah, sana namaz kıldığın için değil, sünnete uymadığın için azap eder!"²³⁶

²³⁴ Buharî, Sucudü'l-Kur'an 1.

²³⁵ Müslim, Eşribe 107; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/46.

²³⁶ Abdürrezzak, Musannef, III/52; Darimî, Mukaddime, 39.

Aynı şekilde Abdullah İbni Ömer de (r.a.) kendisine yöneltilen sefer namazıyla ilgili soruyu cevaplandırırken "Seferde namaz iki rekâttir. Kim sünnete muhalefet ederse küfre girer."²³⁷ demiş ve sünnetteki uygulamanın Müslümanların hayatı için arz ettiği önemi açık seçik dile getirmiştir.

Bu ve benzeri daha birçok olay, Abdullah İbni Mes'ut'un (r.a.), "Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz sapıttınız gitti demektir!" sözünün ne kadar doğru ve gerçek olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Kadı İyaz merhumun belirttiğine göre, "Peygamber, müminlere öz canlarından önde gelir." ayeti²³⁸ bazı müfessirlerce "Peygamber'in sünnetine uymak, kendi görüşüyle amel etmekten önceliklidir." diye yorumlanmıştır.²³⁹

Buraya kadar yaptığımız nakillerden anlaşılmaktadır ki gerek fikrî gerekse amelî sahada sünneti önde tutmak ve dini sünnete göre yaşamak, kaliteli Müslüman olmanın biricik yoludur. Aksi hâlde iddia ne olursa olsun, bid'atleri din olarak yaşamak ve ciddî bir biçimde bid'atlerin saptırıcılığına kurban gitmek tehlikesi bulunmaktadır.

Bid'at, bir hadis-i şerifte belirtildiği gibi, "dinden olmayan," fakat dindenmiş gibi ortaya atılan her şeydir. Hurafe de "hakikat"ın zıddıdır. Aslı esası olmayan uydurulmuş, saf ve doğru inançlar arasına sokuşturulmuş, daha çok uğur veya uğursuzlukla ilgili abartılmış

²³⁷ Abdürrezzak, Musannef, II/520.

²³⁸ Ahzab Suresi 33/6.

²³⁹ Bk. Şifa-ı Şerif Tercüme ve Şerhi, s. 55.

hikâyelerdir. Bunlara inanmak ise batıl (veya yeni ifadesiyle boş) inançtır.

Daha kısa bir deyimle, İslâm kültürü demek olan sünnete, yabancı kültür unsurlarının yozlaşmaya sebep olacak şekilde sokuşturulması, bid'at ve hurafe olarak nitelendirilmiş ve reddedilmiştir.

Tarih içinde İslâm'ın temiz ve saf bünyesine, daha doğrusu Müslüman milletlerin günlük hayatlarına ve inanç dünyalarına birçok bid'at ve hurafe girmiş bulunmaktadır. Bunları genel bir sınıflandırmaya tâbi tutacak olursak görürüz ki hurafeler daha çok, gelecek hakkında önceden bilgi edinme, bazı eşya, mekân ve zamanların uğur veya uğursuzluğu, bazı günlerde bazı şeylerin yapılmaması gerektiği, bazı yerlere karşı saygı ifadesiymiş gibi birtakım gereksiz tavırlar göstermek, dini bilmemekten kaynaklanan birtakım yanlış ve zararlı kabuller olarak ortaya çıkmaktadır ve daha çok da kadınlar arasında yaygındır.

Bid'at ve hurafelerin en doğru ve sade inanç ve hayat sistemini getirmiş bulunan dinimize vereceği zararlar, onu aslî çizgisinden saptırmak, onun özüne ters düşen uygulamaları yaygınlaştırmak" şeklinde özetlenebilir. Bid'at ve hurafeler "farkına varmadan doğru yoldan uzaklaşma araçlarıdır." Onun için de bizzat Sevgili Peygamberimiz, "Her bid'at, sapıklık sebebidir." buyurmuştur. Bizim toplumumuz için geçerli olan bir noktaya daha işaret etmekte fayda vardır: Birtakım hurafe ve bid'atleri, gerçekmiş gibi savunan ve yaşamaya çalışanları gören ve dinin esasları hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan okur yazar takımından bazı kişiler, dinin aslından olan bazı kuralları da "hurafe" ilân edip

geçivermektedirler. Bu da her iki grup adına düzeltilmesi gerekli önemli bir yanlış olmaktadır.

Bid'at ve hurafeler, bütün toplumların ortak ve kültürel derdidir. Toplumumuzun hangi kesimine ait olursa olsun yeterli ve sağlıklı dinî bilgisi olmayan ve inanç boşluğu içinde bulunan kişiler, daha kolay şekilde hurafe ve batıl inanışlara kapılmaktadırlar. Bunun çaresi ise açıktır: Bütünüyle toplumu yeterli ve sağlıklı bir din bilgisine ve dinî yaşayışa sahip kılmak, iyi birer Müslüman olmalarına imkân sağlamak... Aksi hâlde bid'at ve hurafelerden kimsenin şikâyet etme hakkı olmayacaktır.²⁴⁰

Bid'atlara karıştırmadan sünneti yaşamak, en kısa, kestirme, fakat sağlam yoldan hayatı hakka uydurmaktır, Müslümanca yaşamaktır.

"Hayatı hakka uydurma" gayesi, işte bu noktada düğümlenmekte ve gerçekleşmektedir.

Önerdiğimiz bu iki yolla hayatını hakka uydurmaya, Müslümanca yaşamaya çalışan Müslümanların sonu ne olacaktır?

Şimdi bu soruya, dinî kaynaklarımızdan cevap arayalım.

²⁴⁰ Konuya dalır geniş bilgi için bk. Çakan, Hurafeler ve Batıl İnanışlar, Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.

NETİCE

“İşte ahiret yurdu: Biz onu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. En güzel sonuç, müttakilerin, Allah’a karşı gelmekten sakınanlarındır.”

[el-Kasas 28/83]

MÜMİN CENNET'TEDİR

“Dünya hayatında da ahirette de müjde Allah’ın dostları müminleredir. Allah’ın sözlerinde asla bir değişme yoktur. Bu, en büyük saadetin tâ kendisidir.”

[Yunus 10/64]

Mümin,—en özlü manasıyla—“kelime-i tevhide inanan” demektir. İslâm’ın, dünya-ahiret denge ve ahengi-ni koruyarak, hayatını hakka uydurma amacını gerçekleştirmek taahhüdü, kelime-i tevhitte mevcuttur.

Cennet,—Kur’an-ı Kerim’in tasvirlerini birleştirdiğimiz zaman—“ebedî saadet ülkesi” demek olur.

Böyle olunca, “Mümin Cennet'tedir.” demekle, “İnanan ve inancını yaşamaya çalışan kişi, her zaman ve zeminde saadettedir.” anlamını ifade etmiş olmaktadır.

Gerçekten biz insanlar, kabir kapısının kapattığı ahiret evinin Dünya adlı merdivenlerinde yaşamaktayız. Dünyamızın bu kritik mevki, ahiret binasında birbirinden ayrı olan Cennet ve Cehennem’i bir araya getirmiş, âdeta iki zıddı birleştirmiştir.

Bu kavşak noktasında birlikte yaşamaya mahkûm kâfir ve müminler, kökleri gübreyle beslenen gül fidan-

larının meydana getirdiği gülşenin yakınından geçen iki yolcu kafilesine benzemektedirler.

Birinci kabile, o güzelim güllerin kokusu yerine gübrenin pis kokusunu kokluyor ve dönüp gülşene ve sahibine küfrediyor. Öteki kabile ise gül bahçesinde gübreyi düşünmediği için sadece güllerin hoş kokularıyla mest oluyor ve gül bahçesinin sahibine teşekkürler sunuyor.

Dünyada gerçeği göremeyen kâfir, Yaratan'a küfreder. Gerçeklerin gerçeğini iman kanalından bulan mümin, Yaratan'a şükreder.

İnançsız kişi, daha Cehennem'e girmeden Cehennem azapları içinde kıvrılır. Mümin ise fillerle oynayan çocuk misali, kâfirin düşman bildiği varlıklarla, ölümsüz gerçeklerle ünsiyet kurmuştur. Hayatından memnundur. Allah'tan başka hiçbir şeyin korkusunu taşımaz. Hele ölüm onun için bir kâbus değildir; âdeta hasretiyle yandığı güzel sevgilidir. Mümin, İkbâl'in dilinden "Ölümden korkmuyorum; çünkü mümin ve Müslümanım!" der, "Sevgiliye açılan ilk kapıdır o... Aklım ereliden bu yana o kapının açılmasını bekledim." diye ilâve eder.

Dünyada en büyük makam olarak kulluğu tanır. Mevlâna gibi, "Ya Rabbi!.. Her köle, kölelikten kurtulduğu gün sevinir; bense Sana lâıyk kul ve köle olabildiğim gün sevineceğim!" düşüncesindedir.

Demek oluyor ki mümin, imanı sayesinde, insanların nefret ettikleri, korkup kaçtıkları yer ve olaylarda bile Cennet mutluluğunu yaşayabilecektir. Suyun ateşte mikroplarından arınması, meyvelerin güneş ışığı altında olgunlaşması gibi, mümin de öz mutluluğunu,

şeklen müsait görülmeyen ortamlarda bile bulabilecektir.

Tarih tanıklık ediyor ki gerçekten inanmış ve hayatını hakka uydurmak için çalışmış insanlar, cenneti zindanlar ve işkence yerlerinde de yaşamışlardır. İnanıldığı için boynuna ip takılıp atların arkasından sürüklenirken o haşin ve sert toprağı pamuk yatak, vücudunu paramparça eden taş ve kırbaçları sırtını okşayan merhamet eli olarak kabul edenler, idam hükmüne tebessümle cevap verenler, zindanı yasak bir fiile tercih edenler, "Mümin Cennet'tedir." hükmünün gerçek delilleridirler. Sorumluluğunu ve görevini bilen, inançlarına güvenen müminler, Âkif gibi,

Cehennem olsa gelen, göğsümüzde söndürürüz.

Bu yol ki hak yoludur; dönme bilmeyiz, yürürüz!

diyebilirler.

Çünkü mümin;

1- Allah'a inanır. Korkusu da O'ndandır, ümidi de O'ndadır. Rahmet de O'ndandır, azap da... Bu iman ve teslimiyet onu, Allah'ın rızasını kazanmaya zorlar. O, "Allah'ın rızası, hangi işte olduğu kesin olarak belli olmamakla beraber, 'Yapın!' diye emrettiklerinde olsa gerektir." düşüncesiyle, "Yap!" emrine koşar, "Yapma!" fermanından kaçır; "müminlerin yolunu"²⁴¹ takip eder. Bu yol ise Cennet yolunun tâ kendisidir.

2- Mümin, meleklerle inanır. Her an ilâhî objektifin karşısında olduğunu takdir eder. Objektifin kaydettikle-

²⁴¹ Bk. en-Nisa 4/115.

rinin bir gün kendisine gösterileceğini, "Al filmi seyrete!", "Kitabını oku."²⁴² denileceğini kesinlikle bilir. Yalnızlık duygusundan kurtulmanın verdiği murakabe fikriyle "Bu ne güzel kitaptır, bakın!"²⁴³ diye takdim edebileceği bir kitabın yazarı, bir filmin aktörü olmak için çırpınan, elbette Cennet yolunu tutmuştur.

3- Mümin, mukaddes kitaplara inanır. Allah anayasasına uyar, ve o "hidayet rehberi"nin²⁴⁴ kılavuzluğunda hareket etmeyi şiar edinir.

Kur'an-ı Kerim'in kılavuzladığı yol, elbette Cennet yolu, o yolu tutan yolcu da elbette Cennet yolcusudur.

4- Mümin, peygamberlere inanır. Enbiyanın yolunun Cennet'te istasyon kurduğunun farkındadır. Özellikle Örnek Kul-Yüce Resul-Son Peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünneti, o istasyona giden virajsız ve pürüzsüz en kestirme yegâne yoldur.

Mümin, "Bütün yollar kapalıdır; ancak Hz. Muhammed'in yolu müstesna..." gerçeğinden haberdardır. Onun için bu açık yolu tutmaktan çekinmez. "Minhacü'l-Muhammedî" ise hiç kuşkusuz Cennet yoludur.

5- Mümin, ahirete inanır. Muhtemel düşmanına karşı tedbirsiz yola çıkmayan akıllı kişi gibi, tek başına kendisini savunacağı ahiret hayatına, Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Muhammed'in sünnetinde gösterildiği şekilde hazırlanmayı ihmal etmez.

Ahiret yurdunda mutluluk sağlayıcı emirleri yerine getiren kişi, elbette Cennet yolunu tutmuştur.

²⁴² el-İsra 17/14.

²⁴³ Bk. el-İnşikak 84/9.

²⁴⁴ el-İsra 17/9.

6- Mümin, kaza ve kadere inanır. "Sana iyilikten bir şey isabet ederse o, Allah'tandır. Eğer kötülükten bir şey isabet ederse o, nefsindendir."²⁴⁵ mealindeki ayetin sırlarına vakıf olarak yaşar. Tam bir sorumluluk duygusu taşır. Sonunda pişman olacağı işleri yapmaktan çekinir. Günlerin getirdiklerine aldanmaz. Zamana kanmaz. Kaderinde yazılı olana razıdır. Hayata ya da zamana uymak için değil, Müslümanca yaşamak için çalışır.

Bu nitelikleriyle, hayatı hakka uydurmak mahkûmiyetinde ve görevinde bulunan Müslümanların ulaşacakları sonuç, "Rabbinin makamında(huzurunda durmakta)n korkanlar için iki cennet vardır."²⁴⁶ ayetinde ifadesini bulmuştur. Bu, dünya ve ahirette "cennet icre olmak," "en büyük kurtuluş"²⁴⁷ kavuşmaktır. Nitekim bir ayette de şöyle buyurulmaktadır:

"İnanan ve yararlı iş işleyenler için hoş bir hayat ve güzel bir istikbal vardır."²⁴⁸

O hâlde, Müslümanca yaşamak, sonunda Cennet'le mutlu olmak demektir; gerisi, Yunus'un diliyle söylemek gerekirse "bir kuruca emektir."

"Yol odur ki doğru vara Allah'a..." denilmiştir. Biz de "Hayat odur ki Müslümanca yaşana!" diyoruz.

²⁴⁵ en-Nisa 4/79.

²⁴⁶ er-Rahman 55/46. Ayetin tefsiri için bk. Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, I/275.

²⁴⁷ et-Tevbe 9/89, 100; el-Hadid 57/12; es-Saff 61/12; et-Teğabun 64/9.

²⁴⁸ er-Ra'd 13/29; Ayrıca bk. el-Mümin 40/40.

EKLER: İKİ SÖYLEŞİ

I. HAYATI İSLÂM'LA DEĞERLENDİRMEK²⁴⁹

A. Taşgetiren: Birlikte katıldığımız “Dünya Gündemi ve İslâm” konulu Altınoluk panellerinde sık sık “İslâm’ı ciddiye almak” gerektiğinden söz ettiniz. Toplumda ne gördünüz ki böyle bir vurgulamaya ihtiyaç hissettiniz?

İ. L. Çakan: Doğrusunu söylemek gerekirse bu vurgu, biraz ekip olarak birlikte işlediğimiz “Dünya Gündemi ve İslâm” konusunun bizzat kendisinden kaynaklanan, biraz da kendime mesaj verme ihtiyacının sonucuydu. İsterseniz bunu biraz açayım!

Uzunca bir zamandan beri gündemi belirleyenler başkalarıydı, Müslümanlar değildi. Tam aksine, gündemi belirlenenler, Müslümanlardı! Biz, bana göre gerçekten “uzunca bir süre”dir, İslâm’ın ve Müslümanların, daha ötede insanlığın geleceğine dair plân ve projeleri konuşmuyor, konuşamıyor, sadece gündemimize dikte edilen aleyhteki gelişmelerden dert yanarak, şikâyetlenerek hislerimizi canlı tutmak, belki de kimliğimizi reaksiyoner konumda da olsa korumak gibi bir

²⁴⁹ Bu röportaj Altınoluk dergisinin Haziran 1995 sayısında yayımlanmıştır.

kaderi paylaşıyorduk koca bir İslâm dünyası olarak... Oysa bildiğiniz gibi İslâm, dünya gündemini belirlemek, dünya gidişatını düzenlemek, insanlığa, çıkmaz sokaklarda aradığı mutluluğu yaşatmak üzere gönderilmiş hidayet sistemi idi. Onun gündemi belirleyebilmesi için, her şeyden önce Müslümanların ona yaklaşımı çok önem arz ediyordu. Bu bir.

Öte yandan, dünya çapında üzücü birçok olaya rağmen ülke çapında sevinilecek ve şükredilecek gelişmeler görülmekteydi. Ancak bunların yeterli olduğunu söylemek biraz fazlaca iyimserlik gibi geliyordu bana... Toplumumuzun konuya yeterince duyarlı, tutarlı ve ısrarlı olduğu, rahatlıkla söylenebilecek durumda mıydı? Bu konuda ciddî endişelerim vardı. Bu iki.

Açık söylemem gerekirse bu endişelerimin kökünde de kendi içimde hissettiklerim ile yaşadıklarım arasında gördüğüm giderilmesi gerekli açığın etkisi vardı ve oldukça da büyüktü. Hani herkes karşısındakini biraz da kendi aynasından görür. Bu da üç.

Sizin de ifade ettiğiniz gibi, Altınoluk panellerinde sık sık dile getirdiğim "İslâm'ı ciddiye almak" vurgusu, kendim için bir suçlama ve yargılama, Müslüman milletimiz ve daha ötede bütün Müslümanlar için ise biraz daha dinî gayrete soyunma davetiydi.

Aslına bakılırsa Yüce Rabbimizin, Maide Suresinin 3. ayetinde mükemmelleştirdiğini, bizim için din olarak seçtiğini ve ondan razı olduğunu bildirdiği; Âl-i İmran Suresinin 85. ayetinde alternatifi olmadığını ilân ettiği İslâm'ı ciddiye almamak, kimsenin haddine düşmemiştir. Ama ciddiye aldığını sanarak aldananlar yok değildir. Toplumun belli bir kesimi için, İslâm hiç me-

sele değil. İslâmî kesimlerde ve teşebbüslerde ise İslâm, "belirleyici unsur" gibi gözükmesine rağmen—gerçeği söylemek gerçeğin hakkıdır—yakından bakıldığında işin her zaman için pek de öyle olmadığını tespit etmek pek zor olmuyor. Netice itibarıyla bana göre, herkesin ve her kesimin gerçekten "İslâm'ı ciddiye almak" gibi büyük bir meselesi vardı, olmalıydı. Bu sebeple ayrıntıya girmeden genel bir çağrı olarak herkese, bulunduğu hâlden daha kaliteli ve daha iyi bir konuma yükselebilmesi için "İslâm'ı ciddiye almak" gibi temel bir düşünceye sahip olma teklifini götürmek istedim. Hatta bir konuşmamda, hatırlıyorum—umarım siz de hatırlayacaksınız—"İslâm'ı, en azından İslâm düşmanlarının ciddiye aldığı kadar ciddiye almak gerek!" demiştim. Bütün amacım, biraz önce sözünü ettiğim geleceğe yönelik plân ve proje yapma sahasını başlatabilmek için bir düşünce ve ilke basamağını, izzetini İslâm imanından alan necip milletimizin önüne koymaktı. Yani bu çağrının temelindeki ihtiyaç, geçmişe dönük tespitler olmaktan çok, ileriye yönelik emellerdir.

İşin bir de pratik yönü var; onu da ifade etmekte yarar görüyorum. Kendilerine hitap etme imkânı bulmaktan son derece mutluluk duyduğumuz dostlara, biz yanlarından ayrıldıktan sonra beraberinde bizi de hatırlayacakları bir şey söylemiş, bir hedef göstermiş, bir görev yüklemiş olmak gerekiyordu. Bu, misafirlik hakkımızın kullanımı ve onlara olan nasihat borcumuzun bir gereği idi! Ekipteki siz değerli arkadaşlarımdan her biri gibi ben de bu hakkımı "İslâm'ı ciddiye almak" vurgusuyla kullandım; geleceğimizi etkileme imkânı verebilecek bir başlangıç noktası olur düşüncesiyle ya da

“çoban armağanı çam sakızı” kabilinden bir hatıra olsun diye....

Taşgetiren: *Peki İslâm'ı ciddiye alan insan ne yapar?*

Çakan: İsterseniz bu sorunuza şöyle ilk anda akla gelenleri ayrıntıya girmeden genel çerçevede ve maddeler hâlinde sıralayarak cevap vereyim.

İslâm'ı ciddiye alan kişi;

İslâm'ı kendi esasları ve tanıtımı içinde kabullenir.

İslâm'ı bütünüyle benimser.

İslâmî olanın peşinde olur.

İslâm'a asla alternatif tanımaz.

Her konuda İslâm hizmetine gönülden talip olur.

Mevcut hâli, gerçeği itirafa ve açıklamaya mâni görmez.

Müslümanlara, inançlarının sosyal ağırlığını ve etkinliğini canlandırabilmeleri için imkânlar hazırlamaya çalışır.

İslâm pratiğine, istismara yönelmeden takva ve ih-san duygusuyla sahip çıkmaya çalışır.

Müslümanları ciddiye alır. Her plâtformda onlara destek olur.

İnsanı ciddiye alır. İslâm'ı insana ulaştırmayı en kutlu görev bilir.

Kalplerin fethi önceliğine sahip çıkar, onun için çalışır.

Dünyanın gidişatından sorumluluk duyar.

Ahret ve yarın kaygısıyla doludur.

Dinde lâubaliliğe kaçmaz, has Müslüman olmaya bakar.

Dinî görevleri ciddiyet ve samimiyetle yerine getirir.

Sonuna kadar İslâm'a bağlı kalır; bunun için gerekli fikrî, hissî ve fiilî mukavemeti gösterir.

Geleceği İslâm ile aydınlatmanın gayreti içindedir.

Yeryüzünü İslâm'a açma, insanlığı İslâm hidayetiyle mutlu kılma düşüncesine sahiptir ve bunun her kademedeki eylemine destek verir.

İslâm'a endeksli bir hayat yaşamaya çalışır. Ölümü de Müslüman olarak karşılama gayret ve yakarışı içindedir. "Allah'ım!.. Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşat, öldürdüklerini de iman üzere öldür!" duası (Tirmizî, Cenaiz 38; Ebu Davud, Cenaiz 56), onun bu özelliğini, İslâm'a endeksli hayat özlemini dile getirir.

Taşgetiren: *İslâm ciddiye alındığında ne tür değişiklikler akla gelir?*

Çakan: İslâm ciddiye alınırsa mümin feraseti ortaya çıkar. Olayların arka plânı, gerçek yüzü, asıl amacı ve doğru yorumu mümkün hâle gelir. Müslümanlar kolay aldatılır olmaktan kurtulur. Gündemlerine getirilen her şeyi bir yorumla kabullenme kolaycılığına düşmezler. Bunun sonucunda da "sosyal ve kültürel kirlenme"den oldukça uzak kalırlar.

Sayın Taşgetiren, biliyorsunuz, bizde kirlenme bütün boyutlarıyla sistem kaynaklı ve sekülerizm orijinelidir. Daha ötede, bir hadisçi gözüyle olaya baktığımız zaman kirlenme, bid'at ve hurafeyi, sünnet dışı bir yaşayışı paylaşma, yaşama ve toplum boyutuna çıkarma demek-

tir. Sünnet çerçevesinin ihmali veya terki, tam anlamıyla bir kültürel ve sosyal kirlenmedir.

Bid'ata, yanlışa, batıla ve yabancıya kölelik sünnetin pratik hayattan çekilişiyle başlar. Çünkü sünnet, model Müslüman Hz. Peygamber'in yaşadığı İslâm'dır. Bu sebeple de Müslüman fertlerin olduğu gibi Müslüman toplumların da kişilik ve kimlik esası ve göstergesidir, kalite standardıdır.

İslâm ciddiye alınrsa İslâm standardına ulaşılır; aksi hâlde kirlenme, kirlendiğini fark edememe noktasına varır ki bu, tek kelimeyle felâkettir. Felâket yerine kıyamet de desek sanırım abartmış olmayız.

Geçmişte böylesi kirlenmelerin yoğunluk kazandığı dönemlerde peygamberler devreye girip insanları tevhit inancı etrafında birleştirmek suretiyle toplumu dezenfekte etmiş ve yeni, temiz bir yaşayışın kapısını aralamış, önderliğini yapmışlar. Günümüzde de tedavi yolu aynıdır: "İnancının adamı" olma disiplini içinde İslâm'a sarılmaktır. İslâm ciddiye alınrsa böylesine sağlıklı bir hayata ulaşılır. Bu da herhâlde vurgulamaya, Müslümanlara tavsiye etmeye ve başarılması için birbirimize destek olmaya değer bir hedeftir. "Ne tür değişiklikler akla gelebilir?" sorunuz, belki de bu hedefin yakalanmasından sonra gerçek cevabını bulmuş olacaktır.

Taşgetiren: *İslâm'ı ciddiye almak nasıl bir din anlayışının sonucudur?*

Çakan: Bu sorunuza cevap olarak çok şey söylemek mümkün. Ancak ben, müsaade ederseniz konuya ait ciddiyetsizliğin asıl sorumlusu kabul ettiğim dünyacı,

kutsalsız, seküler bir anlayış noktasından hareketle cevap vermek istiyorum. "İslâm'ı ciddiye almak," dini dünyadan, dünyayı dinden ayrı görmeyen bir anlayışın tabîî sonucudur. "Din ayrı, dünya ayrı." safsatasına kanmış, böylesine ayırımcı ve bölücü bir düşünceye kapılmış olanlar, İslâm'ı ancak düşman olarak ciddiye alırlar. Oysa dünyada da hayır ve iyilik, ahirette de hayır ve iyilik isteyenler, İslâm'ı hayat biçimi olarak ciddiye almak ihtiyacındadırlar. Dünyası İslâm esasları çerçevesinde mamur olanın ahireti de mamur olur.

Öte yandan, İslâm'ı ciddiye almak, kaliteli Müslüman olma, iyi dindar olma anlayışının sonucudur. Bu da "hak," geçerli ve yeterli bir dine sahip olduğu bilincine dayanır. Eğer mensup olduğunuz din ya da sisteme yönelik kuşkularınız ya da tatminsizlikleriniz varsa ne kadar uğraşsanız ve kendinizi zorlasanız da onu ciddiye almayı başaramazsınız. Zira inancınızın ve ona bağlı olarak yaptıklarınızın doğruluğundan "emin" değilsiniz. Bu sebeple "İslâm'ı ciddiye almak," İslâm mesajının, esas ve uygulamalarının "hak" olduğuna ve iki dünya mutluluğu için kifayetine tereddütsüz inanmış olmayı gerektirir. Bu da "kaliteli dindarlık için en temel şarttır.

Sayın Taşgetiren!.. İsterseniz burada dindarlık ve dinî tavır üzerinde kısa bir açıklamaya yer verelim.

Taşgetiren: *Ben de tam "Bu konuyu biraz açsak..." diyecektim; iyi olur!*

Çakan: Dinin bir inanç boyutu vardır, bir de amel... İsterseniz bunu "Din, kabul ve pratikten ibarettir." diye de ifade edebiliriz. Dinin özellikle pratik yönüne şöyle

genel bir bakış yaptığımız zaman onun üç temel tavra dayandığını görürüz:

- 1- Fi'lu'l-me'murat, yani emirleri yerine getirmek.
- 2- Terkü'l-mahzurat, yani yasaklardan kaçınmak.
- 3- Tevakkuf ale's-şübühat, yani şüpheliler konusunda duraklamak.

Bu üç tavır, "Helâl bellidir, haram da bellidir; ikisi arasında, hükmü hakkında tereddüt edilenler (şübühat) bulunmaktadır." hadisinde belirtilmiştir. Bu üç tavırdan oluşan dinî fiil, halis ve savab [doğru] olmak bakımından iki esasa daha muhtaçtır. Has ya da halis olması için, Allah rızasına yönelik iyi bir niyetle yapılmalıdır. Bu nokta "Ameller, niyetlere göre değerlendirilir." hadis-i şerifiyle açıklanmıştır. Savab [doğru] olabilmesi için de sünnete uygun, yani sünnetteki uygulama seçeneklerinden birine uygun olmalıdır. Bu şartı da "Kim, bizim şu dinimizde ondan olmayan bir şeyi uydurursa o reddedilmiştir, hiçbir dinî değeri yoktur." hadis-i şerifinden öğrenmekteyiz.

O hâlde kaliteli dindarlık için gerekli olan dinî tavır (amel), hem hâlis hem savab [doğru] olmak zorundadır. Bu iki unsurdan biri eksikse diğeri makbuliyet için yetmez. Bu sebeple "Amel-i sahih, sünnete uygun olan ameldir." tespiti, bizi "Dindarlığın sıhhat şartı, sünnettir." sonucuna ulaştırır.

Kaliteli bir din anlayış ve arayışının sonucu olduğuna işaret ettiğimiz "İslâm'ı ciddiye almak" vurgusu, İslâm'ı; Hz. Peygamber'in uygulamaları çerçevesinde benimseyip yaşamak, hayatı İslâm'la değerlendirmek görev ve gerçeğini de ifade etmektedir.

Bu açıklamalardan sonra isterseniz başa dönerek sorunuza, Enfal Suresinin 24. ayetinden yararlanarak yaptığım bir değerlendirmeye cevap vereyim: İslâm'ı ciddiye almak, "Allah ve Resulünün davetinin "hayat verici, diriltici" olduğuna inanan bir din ve dindarlık anlayışının sonucudur.

Taşgetiren: *Asr-ı Saadet'te İslâm'ı ciddiye almakla ilgili örnekler var mı? Onlar için "din" ne ifade ediyordu?*

Çakan: Onlar için din ne ifade etmiyordu ki?.. Onların "din" adına feda edemeyecekleri ne vardı ki?.. Can mı? O da din yolunda ancak gerçek değerini bulurdu. Hani Bedir Savaşında, elinde hurma dalı Hz. Peygamber'e gelip "Ben bugün öldürülürsem yerim neresidir?" diye soran, "Yerin Cennet'tir." cevabını alınca da elindeki hurmaları fırlatıp düşman içine dalan ve şehit düşen sahabî var ya; işte o, Asr-ı Saadet Müslümanlarındaki İslâm'ı ciddiye alma tereddütsüzlüğünü simgelemektedir bence... İslâm'ı bütün boyutlarıyla ve her konuda yegâne ölçü kabul ettikleri, Hz. Peygamber'e ulaştırdıkları meselelerden anlaşılmaktadır. Yine Sevgili Peygamberimizin işaret buyurdukları hedeflere ulaşmak için gösterdikleri gayret ve özveri, onlardaki İslâm gayretinin işareti değil midir? Ebu Eyyub Halid b. Zeyd Hazretlerinin İstanbul'daki varlığının anlamı nedir?

İlk Müslümanların Mekke müşriklerinden çektiklerinin ve Hicret'in İslâm'ı ciddiye almaktan başka ne manası vardır? Bin bir bahane bulmak imkânı varken

hiçbirine iltifat etmeyip Müslüman kalmak uğruna akıl almaz sıkıntılara katlanmanın başka ne anlamı olabilir?

Her bir sahabî, kadınıyla erkeğiyle İslâm'ı ciddiye almanın örneğidir. Hadis kitaplarımızın menakıp veya menakıbü's-sahabe bölümleri, bu konuya ait akıllara durgunluk verecek misallerle doludur. Ben burada sadece meraklıları için bu noktaya işaret etmekle yetiniyorum. Ve sözlerimi, İmam Evzaî'nin (ö. 157/773) bir tespitiyle bitirmek istiyorum. O diyor ki: "Resulullah'ın (s.a.v.) ashabının önemle üzerinde durdukları beş hasleti şöyle sıralamak mümkündür: Cemaati iltizam, sünnete ittiba, mescitleri imar, Kur'an tilâveti, Allah yolunda cihat..." (Bk. İbn Hibban, Sahih, I/166)

Taşgetiren: *Herhâlde bu beş hasletin her biri başlı başına birer sohbet konusu olacak kapsamda ve yine her biri İslâm'ı ciddiye almanın bütün zamanlar için geçerli birer göstergesidir?*

Çakan: Hiç şüphesiz öyle. Bu beşli çerçeveden herkes ihmal ettiği hangisi ise oraya himmet etmek suretiyle bir adım atarsa İslâm'ı ciddiye alma eylemi başlamış demektir. Ve inşallah kısa zamanda çerçevenin tamamlanmasına imkân bulunur.

Taşgetiren: *İnşallah... Sohbet için teşekkürler ediyorum.*

Çakan: Sayın Taşgetiren, şunu da itiraf edeyim ki benim buraya kadar söylediklerim, işin söz tarafıdır. Ama İslâm'ı ciddiye almak veya hayatı İslâm ile değerlendirmek ciddî bir dava, soylu bir davranışla ispat edilebilir. Söz kolay, iş (uygulama) zordur. Benim yap-

tığım, kolay olandır. İleriye yönelik olarak önce nefsimden sonra dostlardan beklediğim ise zorluğuna işaret ettiğimdir. Bu kimlik-kişilik ve iki dünyada mutluluk mücadelesinde Yüce Rabbimin cümlemizin yardımcı olmasını niyaz ediyorum. Size de bî'l-mukabele teşekkürlerimi sunuyorum.

II. KALİTELİ KULLUK²⁵⁰

Altınoluk: Efendim, Kur'an-ı Kerim'de "en güzel örnek" olarak nitelendirilen, "elçi" oluşunun yanında "kul" vasfıyla da "kendisine indirileni yaşayan" Hz. Peygamber, insan olarak bir ufuk gibi hep kendisine koşulan bir insanlık önderi. Sizinle birlikte onu okumak, onun sözlerinde çizdiği, temiz hayatıyla örneklediği Müslümanlık-insanlık çerçevesini değerlendirmek istiyoruz. İlk sorumuz, sizin "İyi Müslüman" ismini taşıyan kitapçığınızla ilgili olsun, dilerseniz... Neden "iyi" niteliğiyle vurgulayarak bir "Müslüman" çerçevesi çizmek gereğini hissettiniz, sadece "Müslüman" diye bir tanım yeterli olmadı mı?

Çakan: Öyle anlaşıyor ki biz, bu sohbette ilkesel ve evrensel çapta bir gündeme yöneleceğiz. Bu da "kaliteli kulluk veya iyi Müslümanlık"tır. Aslında tarihî gerçek şudur:

Bütün peygamberler, kulluk anarşisinin, gönüller fesadının, yani insanlık dramının en yoğun olduğu dönem ve yörelerde insanları Allah'a kulluğa davet için görevlendirilmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında her peygamberin doğuşu, yeni bir Allah'a kulluk çağrısının

²⁵⁰ Bu röportaj Altınoluk dergisinin Haziran 2001 sayısında yayımlanmıştır.

başlangıcı, insanlığın kendi özüne ve asıl manasına dönüşü demektir. Peygamber Efendimizin dünyayı teşrifleri de bu konudaki sünnetullahın son kez ve evrensel plânda tecellisinden ibarettir.

Sorunuz işte tam bu noktada büyük bir anlam kazanmakta: Neden “iyi Müslüman?..” Doğrusunu söylemek gerekirse ilk Müslüman nesli oluşturan sahabîlerin hayatlarıyla ilgili eserlerde, nasıl Müslüman olduğu anlatıldıktan sonra kimi sahabîler için “Hasüne İslâmuh. [Güzel bir İslâmî hayat yaşadı.]” kayıtları düşülmektedir. Bu kayıtlar oldum olası dikkatimi ve ilgimi çekmiştir. Sizce de tatlı ve imrendirici bir tespit değil mi? Yüce Rabbim, cümlemizi güzel Müslüman, iyi Müslüman olanlardan eylesin!

Öte yandan bizler, her konuda dinimizin belirlediği ilke ve esasları dikkate almakla yükümlüyüz. Dolayısıyla biz Müslümanlara göre iyi, “dinimizin iyi dediği,” iyilik güzellik de yine dinimizin iyilik güzellik olarak tarif ve kabul ettiğiidir. Buradan hareketle Peygamber Efendimizin “Müslüman” a derinlik ve olgunluk kazandıran “iyi Müslüman” tariflerinin bir kısmını bir araya toplayıp değerlendirmek istedim. Hemen belirtiyim ki bu tarif ve tanımlamalarda, ilk ve en güzel Müslüman, Örnek Kul Hz. Peygamber’in kimlik ve kişiliğinin yansımaları bulunmaktadır. Bu güzellik yansımalarının—mümkün olduğunca—yakalanıp ortaya konulması, “iyi insan-iyi Müslüman” olmanın yollarını öğrenmek ve göstermek anlamına gelir. Aynı zamanda da “kendilerine göre” veya “mensup oldukları gruplara göre” iyilik ve iyi insanı tarif edenlere İslâmî ölçü ve gerçekleri hatırlatmak demektir.

Şu da bir gerçektir ki her sistem, kendi ilkelerine göre "iyi" insan yetiştirme çabasıdadır. Çünkü sistemler, onu özümsemiş kişiler aracılığıyla hayat bulur. Müslüman toplumun sahip olmak istediği insan tipi ise "iyi Müslüman"dır. Çünkü iyi Müslüman, iyi insandır.

Diğer taraftan, "İyi Müslüman" kitapçığıyla, yaşayışını kendisinden daha kötülerle karşılaştırarak "iyi" olduğu yanılgısına kapılan ve bununla avunanlarımızı uyarmayı amaçladım. Böylece bir anlamda "İyi Müslüman," "kendi kendini tenkit," yani otokritik görevini de yerine getirmektedir. Öyle sanıyorum ki günün Müslümanları olarak hepimizin şu veya bu ölçüde, ama mutlaka böylesi bir özeleştiriyeye ihtiyacımız bulunmaktadır. Sözü'n kisası, "iyi Müslüman" nitelemesi, hadis-i şeriflerin diliyle Müslümana kalite, vasıf, tavır ve derinlik çağrısıdır. Takdir edersiniz ki böyle bir çağrı asla "Müslüman"ın yetersizliği anlamına gelmez. Olsa olsa sorumluluklarına sahip çıkan Müslüman ile yükümlülüklerini ihmal eden Müslümanlar arasındaki farkın "iyi" kelimesiyle ortaya konulması anlamına gelir.

Altınoluk: *Kur'an, Hz. Peygamber'in "âlemlere rahmet olarak gönderildiğini" bildiriyor. Ne demek bu? Hangi özelliğiyle "âlemlere rahmet"tir Hz. Muhammed?..*

Çakan: Mukaddes kitabımız Kur'an-ı Kerim, her şeyden önce risalet müessesesinin, yani peygamberliğin başlı başına bir "rahmet" olduğunu bildiriyor. Mekke ve Taif'i kastederek "Kur'an, şu iki belde büyüklerinden birine indirilmeli değil miydi?" diyen müşriklere, Yüce

Rabbimiz, Zuhruf Suresinin 33. ayetinde "Rabbinin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar?" cevabını vermiştir. Bu ayet açık bir şekilde, peygamberliğin takdir ve tevcihinin Allah'a ait bir "rahmet" olduğunu bildir-mektedir. İşte bu rahmet kurumunun Kıyamet'e dek evrensel plândaki, yani coğrafi, ırkî ve kültürel her-hangi bir sınır tanımayan temsilcisi Hz. Muham-med'dir. Peygamber Efendimiz, tebliğ ettiği Kur'an mesajı ve yorumlayıp örneklendirdiği hayatı (sünneti ve sireti) ile âlemlere, bütün dünyalara, bütün top-lumlara, yani bütün bir insanlığa yönelik ilâhî rah-metin delilidir. Nitekim Elmalî merhum, "Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." ayetini, "Risaletin, umuma bir rahmet-i ilâhîyedir." diye yo-rumlar. Kadı İyaz merhum da "âlemlere rahmet" ifa-desini, "insanlığa rahmet" olarak değerlendirip Pey-gamber Efendimizin, hidayetlerine vesile olmak bakı-mından müminlere rahmet olduğunu, kendilerine Müslüman muamelesi yapılması açısından münafık-lara rahmet olduğunu ve toptan azap edilmemeleri ba-kımından da kâfirlere rahmet olduğunu söyler. Ni-tekim bir ayette Allah Teâlâ, "Sen onların arasındayken Allah onlara azap edecek değildir." buyurur.

Öte yandan Peygamber Efendimizin temsil ettiği rahmet, merhamet ve şefkat, "İslâm" adıyla kurumlaş-mıştır. Yani dinimiz, şefkat ve rahmet sistemidir. İslâm herkese açık olduğuna göre, Efendimizin rahmet olu-şunu bu yönüyle de düşünmek gerekir. Nitekim Hz. Peygamber'in "büyük bir ilâhî lütuf" olduğunu bildiren ayette bu lütuf ve rahmetin işlevsel anlatımına da yer verilir. Şöyle buyurulmaktadır:

“And olsun ki içlerinden kendilerine Allah’ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur.” (Âl-i İmran 3/164)

Aslında her peygamber bu görevleri yerine getirmiştir. Ancak bizim Peygamberimiz ise sayılan hizmetleri ve risaletin bütün gereklerini “âlemler” çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Bu sebeple de o, sadece o “âlemlere rahmettir.”

Altınoluk: Hz. Peygamber’in yetiştirdiği, onu örnek alarak kendini inşa eden insanların ve ümmetin de “âlemlere rahmet” olduğu, olması gerektiği sonucunu çıkarabilir miyiz buradan?.. Bu soruya cevabınız “evet” ise “ümmetin rahmet oluşu”yla ilgili bir güncel değerlendirme yapabilir misiniz?

Çakan: Elbette böyle bir sonucu çıkarabiliriz. Nitekim Yüce Kitabımız, İslâm ümmetinin, insanlığın iyiliği için var edilmiş en hayırlı ümmet olduğunu, “Küntüm hayra ümmetin.” diye başlayan Âl-i İmran Suresinin 110. ayetinde açıkça ilân etmektedir. Hayırlılık yönünü de aynı ayet şöyle açıklamaktadır:

“Doğru olanı [maruf] emreder, eğri olandan [münker] alıkoyarsınız ve siz Allah’a inanırsınız.”

İşte bu beyan, aslında hem Hz. Peygamber’in rahmet oluşunun gerekçesi hem de onun ümmetinin o rahmetten taşıdığı ana izlerin ve temel işlevin ne olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple Musa Carullah Bigiyef, “ümmetin risaleti” kavramını ortaya atıp dünyanın İslâm ile aydınlatılması görevini Hz. Peygamber’in vefatından sonra İslâm ümmetinin, yani Müslü-

manların üstlendiğini söylerken yerden göğe kadar haklıdır! Ümmet, peygamberlik sıfatı dışında Efendimizin bütün mirasını devralmıştır. O hâlde insanlığı hidayete çağırma, onlara dünya-ahiret mutluluğunun yollarını gösterme, yani rahmet elçiliği yapma görev ve sorumluluğu da Müslümanlara aittir. Muhammed İkbal'in dünyanın gidişatından Müslümanı sorumlu tutması da işte bu gerçeğe dayanmaktadır.

Gerçek konumu, misyonu ve sorumluluğu bu olan Müslümanların ne yazık ki günümüzde ağırlıklı, aktif ve yaygın bir şekilde kendilerine düşen rahmet elçiliği görevini yerine getirdiklerini söylemek mümkün gözükmemektedir. Belli bazı grupların kendi çaplarında, insanlığa İslâm'ı sunacak, insanı İslâm ile tanıştıracak ehil elemanlar yetiştirme gayretleri, bir parça teselli ve ümit kaynağı olmaktadır. Yoksa bütün dünyayı kucaklayacak kapasitede plânlı, güçlü, merkezî, etkili ve medyatik bir yönlendirme faaliyetinden söz etme imkânına ve bahtiyarlığına ne yazık ki sahip bulunmamaktayız.

Günümüzde Müslümanlar ya da İslâm ümmeti, insanlık için olsa olsa alternatif niteliği içinde bir değer ifade etmektedir. Yaşanan sıkıntı ve dertlerin ortadan kaldırılması için çare arayanlara en gerçekçi çözüm yollarını bünyesinde bulundurması sebebiyle bu ümmet yine de bir tercih ve rahatlama imkânı demek olmaktadır. Yani insanlık, şayet arayacak olursa doğruyu bulma şansına sahiptir. Galiba ümmetin rahmet oluşunu bugün işte sadece bu şanstaki görmek zorundayız.

Altınoluk: *Peygamber Efendimizin bir insan kişiliğinde oluşturmaya çalıştığı özellikler nelerdir? İsterse-*

niz bunu, insan hayatının belli başlı alanlarını ilgilendiren müşahhas çizgilerle belirlemeye çalışalım. Meselâ, "İnsanın Allah ile ilişkileri nasıl olmalı?" diye başlayalım.

Çakan: Tüm peygamberler gibi bizim Peygamberimizin de insan kişiliğinde oluşturmaya çalıştığı özelliklerin başında yaratıcı-yaratılan, rab-kul kavramlarını anlamlandıran Allah'ın birliği [tevhit], tek yaratıcı ve mutlak kudret sahibi olduğu inancı gelir. Muvahhit bir kul niteliği kazandı mı insan, her şeyi, her yarattığı ve her değeri yerli yerine koyma, gerektiği gibi değerlendirmeye ölçülerini özde kavramış olur. Bu inancın dışı vurumu demek olan Allah'ın emirlerine tazim, yaratıklarına şefkat uygulamasıyla kul müttakî, muhlis ve muhsin sıfatlarını elde eder. Havf ve reca dediğimiz dipsiz bir korku, sonsuz bir ümit özelliğiyle kulluk görevlerini yerine getirme iradesini canlı tutar ve sürekli bir gayret içinde bulunur. Yani müstakim, müstekar, mutedil ve mücahit bir kul kimliği ortaya çıkar. Bütün bunlar, çoğu kez dualarımızda ifade ettiğimiz "Allah'a lââyık bir kul" temel niteliğinde birleşir. Örnek Kul-Sevgili Peygamberimiz, insanı işte bu kıvam ve zirveye ulaştıracak özellik ve güzellikleri oluşturma gayreti içinde olmuştur diye düşünüyorum.

Burada şu noktayı da belirtmekte fayda vardır:

"Allah'a kul olmak," bir fizik ve zorunlu aidiyet ifadesi olmaktan ötede, bir mana, bir kalite, bir hedef anlamıdır. İnsan varlığını en derin anlamına kavuşturmak, yaratılış amacını yakalamak demektir. Nitekim Yüce Rabbimiz, bildiğiniz gibi, "Ben insanları ve cinleri,

ancak Beni birlesinler ve Bana kulluk etsinler diye yarattım." buyurmaktadır. [ez-Zariyat 51/56]

Buradan birinci sorunuzla bir ilinti kuracak olursak şöyle diyebiliriz:

İyi Müslüman, Allah'a lâyük kul olmayı başarabilen Müslümandır. Peygamber Efendimizin oluşturmaya çalıştığı Müslüman kimliği de bu kimliktir.

Altınoluk: *Müslümanın Peygamber'le hukuku nasıl olmalı? Hz. Peygamber, Müslümanın hayatında bizzat kendisinin hangi çerçevede yer almasını istiyordu? Neden?*

Çakan: İlâhî vahyi tebliğ ve beyan [açıklama] gibi iki temel görevi ve içimizden biri olmak gibi beşerî özelliği, Hz. Peygamber'in Müslümanların karşısındaki konumunun aslî çizgisini oluşturmaktadır. İnsan olması, örnek alınabilirliğini gösterir. Tebliğ ve beyan görev ve yetkisi de kendisine inanılıp güven duyulmasını gerektirir. Hem inanmak, hem de örnek alabilmek için de kendisini sevmek lâzım gelir. O, bizzat kendisi de bu noktayı "Beni ananızdan babanızdan, çoluk çocuğunuzdan daha çok sevmedikçe imanda olgunluğa erişemezsiniz.", bir başka hadislerinde ise "His ve hevesleriniz benim getirdiğime uymadıkça gerçek anlamda iman etmiş olmazsınız." buyurmak suretiyle duygularda, kendisinin misyonuna tam bir uyum gösterilmesini istemiştir. Bu isteklerin temelinde, kendisinin örneklendirdiği olgun Müslüman kıvam ve niteliğinin kazanılması ve fiilen ortaya konulması isteği yatmaktadır. Böyle bir noktaya gelebilmek için de ayette belirtildiği gibi Müslümanın Hz. Peygamber'i kendisine,

kendi öz nefsinden daha yakın hissetmesi lâzım gelmektedir.

Hız. Peygamber'i Allah elçisi olarak algılayıp gerekli güven, sevgi, saygı duyguları içinde hayatımızı onun hayatına uydurma [ittiba] gayreti içinde bulunmak, onu günlük yaşayışımızda düzenleyici ve yönlendirici olarak hissetmek, bizim ona karşı görevlerimizdir. Bu da onun Sünnetini öğrenmek ve yaşamakla mümkündür. Hız. Peygamber'i, yani onun sünnetini dışlayarak yaşanacak bir İslâmî hayat söz konusu değildir. Peygamber'den daha iyi bir Müslüman olmak da zaten mümkün değildir. Unutmamayalım ki ne daha ileri dindarlık [takva] gerekçesiyle ne de tembellik ve ihmal sonucu sünnet dışında kalmaya müsaade edilmemiş, Sünnetsiz Müslümanlığa ruhsat verilmemiştir. O hâlde mümkün olduğunca Peygamber Efendimizin öğrettiği çerçevede sünnetiyle ve ümmetiyle ilgilenmekten başka ona lâîyk bir ümmet ferdi olmanın yolu yoktur.

Bana öyle geliyor ki Peygamber Efendimize, peygamberliğini açıkladığı günlerde değişik gerekçelerle karşı çıkıp ona uymak istemeyenler ile onun sünnetini bir şekilde dışlayarak dinî bir hayat yaşayabileceğini iddia edenler arasında, "hakka uyacakları yerde hakkı kendi arzu ve isteklerine uydurmaya çalışmak" bakımından bir benzerlik, bir paralellik bulunmaktadır. Buna siz "keyfî dindarlık arayışı" da diyebilirsiniz. Böyle bir arayışın sonucu, hiç şüphe yoktur ki felâkettir! Nitekim Peygamber Efendimiz de genelde bütün Müslümanları, özelde de bu tür arayış ve davranış sahiplerini bir hadis-i şeriflerinde şöylece uyarmış bulunmaktadır:

"Ben sizi bel bağınızdan tutmuş, ateşe düşmekten kurtarmaya çalışıyorum, siz ise elimden kurtulup ateşe girmeye kalkışıyorsunuz!"

Tabiîn dönemi müfessirlerinden Dahhak b. Müzahim'in güzel bir sözü var. Diyor ki: "Cennet ile sünnet aynı konumdadır; zira ahirette Cennet'e giren kurtulur, dünyada ise sünnete uyan kurtulur!"

Bir Müslüman için sünnet-i seniye uyararak bu kurtuluş mutluluğuna kavuşma gayreti içinde olmaktan daha güzel ne olabilir? Böyle bir güzelliği yaşamayı ve paylaşmayı Yüce Rabbim cümlemize nasip eylesin!

Altınoluk: *Allah Resulü, nasıl bir toplum inşa etmeyi hedefliyordu? Bu toplumun ana özelliği neydi? Bugün yolsuzlukların, sömürünün, suiistimallerin ege-men olduğu bir dünyadan baktığınızda "iyi Müslüman"lardan oluşan bir İslâm toplumu" özlemi söz konusu mudur?*

Çakan: Peygamber Efendimizin oluşturmak istediği toplumun nasıllığını, zaman-ı saadetlerinde oluşturduğu sahabîler toplumundan çıkarabiliriz. İnançta tevhit, toplumda uhuvvet yani kardeşlik esastır. Dolayısıyla Efendimizin gerçekleştirdiği İslâm toplumu, sınırları İslâm imanıyla çizilmiş, din kardeşliği ilke ve hukukuna dayalı kardeşler topluluğudur. "Müminler kardeş-tirler." ayeti ve "Müslüman Müslümanın kardeşidir." hadisi, bu yapının tespitini yapmaktadır. Zaten Peygamber Efendimiz de Medine'yi teşrif ettiklerinde Mek-keli muhacirlerin her birini Medineli Müslümanlardan biriyle kardeş ilân etmiş (muahat), böylece ilk İslâm toplumunu kardeşlik esas ve uygulamasıyla başlat-

mıştır. Bu sebeple Müslümanlar, kardeşliği Kitap ve sünnet ile ilân edilmiş ve Medine İslâm toplumuyla o kardeşliği yaşamaya başlamış bir ümmettir. İslâm toplumunun dayandığı bu kardeşlik, sadece hukukî anlaşmazlıklarda hatırlanacak bir kardeşlik değil, hayatın tüm yönlerini kapsayan genel ve vazgeçilmez bir özelliktir. Müslüman toplumunda bütün fark ve bütün üstünlük, Allah saygısının derinliği (takva) noktasında söz konusudur.

Yaratılıştaki birlik ve eşitliğin insanlık şerefindeki aynılık ve eşitliği gerektirdiği bilinci içinde "din kardeşliği" hukukunun gereklerini yerine getiren iyi Müslüman, günümüzün vurgun, soygun, zulüm ve sömürü ortamında kırmızı bültenlerle değil, mumla aranan adamdır. Böyle insanların oluşturacağı bir toplum örneğine böyle bir iyilik toplumuna, rahmet, şefkat ve merhamet toplumuna ihtiyar dünyamız ne kadar da muhtaç! Temiz toplum arayışı içinde olanlar, toplumun inananlar eliyle temizlenmesinin de yolunu açmalıdırlar. Allah kullarına Allah'a giden yolları tıkamaya çalışarak asla temiz bir toplum inşa etmek mümkün değildir.

Söz buraya gelmişken şuna da işaret edelim:

Son üç sorunuz, Yüce Kitabımızda Hucurat Suresinde en genel ve temel özellikleriyle ortaya konulmuş bulunmaktadır. Allah, Peygamber ve öteki Müslümanlar ve insanlarla ilişkilerin nasıl olması gerektiği, bu surede bütün incelikleriyle görülebilir.

Altınoluk: *Hayatın her alanına kural koyuyor İslâm... Bu yadırganıyor kimi çevrelerde... Sanki hayatın*

tüm alanlarının ölçüye bağlanması, insan için bir kuşatma gibi algılanıyor. Ne dersiniz bu konuda?..

Çakan: İslâm, hayat dinidir; hayatı bütün yönleriyle kucaklaması, düzenlemesi de yapısının gereğidir. Bunun ne garipsenecek, ne de yadırganacak bir tarafı bulunamaz. Bu noktada genelde bir yanılgıya dikkat çekmek istiyorum: Çoğu kimse, emirlerin değil de yasakların kısıtlama getirdiğini düşünür. Oysa bir sistem hem verdiği emirlerle hem de koyduğu yasaklarla sizi bir şeylere yönlendirir, yani sizi bir şekilde sınırlar. Düzenleme dediğiniz şey, ister emir ister nehiy şeklinde olsun, sizden kendisine uyum istiyor, dolayısıyla fedakârlık bekliyor demektir.

O hâlde önemli olan, konulan kuralların emir veya yasak şeklinde olması değil, hangi amaçla konulduğudur. İslâm'ın getirdiği ilke ve esasların, emir ve yasakların amacı ya da dinî terimle söylersek hikmet-i teşriyyesi insanları zora koşmak değil, kemale erdirmektir. Kuralsız kemal olmaz. Başıbozukluk, kayıtsızlık, ilkesizlik, hiçbir düşünce sisteminde ve sosyal yapıda kemal olarak değerlendirilmemektedir.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de ilginç bir manzara tespit etmekteyiz. Mâide Suresinin üçüncü ayetinde—ki uzunca bir ayettir—önce Müslümanlara yenilmesi haram kılınmış olan ölü eti, kan ve domuz eti gibi on küsur yasak sayılır. Sonra da “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, nimetlerimin tamamını size bahşettim ve İslâm'ı sizin dininiz olarak belirledim.” buyrulur. Dinin kemale erdirildiğini bildiren bu ayet, Peygamber Efendimizin vefatından seksen gün önce Veda Haccı sırasında nazil olmuştur. Bu ayetin, yasaklar

listesi içinde yer almasının hikmeti ya da vermek istediği mesaj şudur:

Size konulan sınırlamalar sizi sıkıştırmak için değil, sizi olgunlaştırmak, sizi kemale erdirmek içindir. Dininizin, dinî hayatınızın kemali, bu kurallara uymanıza bağlıdır. Yoksa sizin sıkıştırılmak istendiğiniz gibi bir yanılığa düşmeyiniz.

O hâlde olgunluk, dinî olanı kendisine ait şekil ve şartlarda yaşamakla elde edilir. Nitekim Allah Teâlâ da dinimizi koyduğu kurallarla, emir ve yasaklarla kemale erdirmiş bulunmaktadır.

Teslimiyeti tam Müslümanlar olmak, kurallara uymakla mümkündür. Kural tanımazlık ise Şeytan'ın adımlarına ayak uydurmak demektir, aldanmaktır.

Altınoluk: *Bir yanda "bu dünyada bir garip yolcu gibi" yaşamayı öğütleyen, diğer yanda da "Kıyamet kopuyorken bile elinizdeki fidanı dikin!" buyuran bir Peygamber... Nasıl bir kişilik isteniyor Müslümandan bu çerçeveye?.. Meselâ bu açıdan bakıldığında maddî ilerleme alanında Müslümanların zaaf içinde görülmelelerini nasıl değerlendirmek gerekir?*

Çakan: İlk bakışta çelişkili sanılan Peygamber Efendimizin bu iki tavsiyesi, aslında farklı açılardan bize aynı çağrışı yapmakta, aynı vurguyu dile getirmektedir. Zira ilk hadiste, özelde ve duygular bazında, dünya ve dünya nimetlerine karşı bir yolcu konumunu koruyup onların kulu kölesi olmamayı, yani dünyaya karşı tenezzülsüzlüğü, ona bağlanıp kalmamayı tavsiye etmektedir. İkinci hadislerinde ise kamuya yönelik hizmetlerde "uygun zaman ve fırsat arama tembelliğine

düşmeden ele geçen ilk fırsatta hizmeti yerine getirme ilkesini önümüze koymaktadır. Kıyamet kopuyorken dikilecek fidanın meyve verme imkânı bulamayacağı bellidir. Böyle bile olsa kamuyu ilgilendiren hizmet alanlarında netice değil, hizmetin görülmüş olması daha büyük önem arz etmektedir. Şartların ağırlığı ve olumsuzluğuna bakıp eldeki hizmet fırsatını kaçırmamak, olumlu bir iş yapmak... Böylesine bir hizmet adamı olmak... Birinci hadisi tüketirken, ikinci hadisi ise üretirken dikkate almakla veya "dünyayı elinde ve yönetiminde tutmak, ama asla kalbine sokmamak" yorumuyla bu iki hadisi bağdaştırmak mümkündür. Ne var ki böylesine bir dinamizmi önümüze ilke olarak koymuş olan bu iki hadis-i şerif ile İslâm dünyasının mevcut geri kalmışlığını bağdaştırmak; işte bu mümkün değildir!

Dünyanın en tabîî, en geçerli ve en etkili ilke ve esaslarına sahip olduğu hâlde "geri kalmış" bir toplum olmak, herhâlde olsa olsa söz konusu esasları yanlış algılamış, yanlış uygulamış, yani emanetlere ihanet etmiş olmakla açıklanabilir! Nitekim Yüce Rabbimiz, Enfal Suresi 27. ayetinde Medineli bazı müminleri, dolayısıyla tüm Müslümanları şöyle uyarmıştır:

"Ey müminler!.. Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin; sonra bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz!"

Altınoluk: *Muhammed ümmetinin bugününe, dününe baktığınızda neler hissediyorsunuz?*

Çakan: Ümmetin dününü düşünüp bugününe baktığınızda öksüzlük, yetimlik, terk edilmişlik, dağılmışlık

duygularına kapılıyorum! Kimlik ve kişiliğinin vazgeçilmezlerini, olmazsa olmazlarını, temel kurumlarını yitirmiş bir ümmet yapısı içinde bu yetimlik duygusu çok yersiz ve acı olmasa gerek. Kabile ciddiyetine bile sahip bulunmayan, adına “devlet” denilen güdümlü yapılar... Cetvelle çizilmiş aşılmaz sınırlar içine sıkıştırılmış aynı imanı paylaşan, ama birbirlerine karşı sürekli kuşku ve korku üreten kardeşler... Yaşadığı bölgenin yer altı-yer üstü tüm kaynakları can ve iman düşmanlarına peşkeş çekilmiş bir ümmet... Başına bile sahip çıkamamış ve fakat dünyanın gidişatından sorumlu bir ümmetin mensubu olmak, insana öksüzlük duygusu vermez de ne yapar? Siz de böyle bir his içinde değil misiniz?

Dün ümmetin sorumluluğu, kurumları ve o kurumların rahmet elçiliğine hizmetleri açısından ciddi-samimî gayretlerin mevcut olduğunu, İslâm'ın dünyanın uzak yörelerine, değişik kıt'alarına taşınmış olmasından anlıyoruz. Bugün ise ümmet yapısını kucaklayan merkezî iradeye bağlı bir faaliyet değil, yöresel, grupsal, hatta belki de bireysel, dağınık ve cılız kıpırdanmalarla yetinmek durumunda isek bu durum kime mutluluk verecek, kimi sorumluluktan kurtaracaktır?

Dünyanın büyükçe bir köy hâline geldiği şu dönemde, kutlu doğum misyonunu “âlemlere” ulaştırmak, yukarıda kaba hatlarla işaret ettiğim bir ümmet yapısıyla bilmem ki nasıl yerine getirilebilir? Kesin olan şu:

Sorumluluk, sorumluluğumuz şimdi daha büyük, dünya çapında!

Altınoluk: *Son olarak sizin özellikle vurgulamak istediğiniz bir konu var mı?*

Çakan: Her şeye rağmen yine de her birimiz, bulunduğumuz yer ve şartlarda iyiye, daha iyiye ulaşma gayreti içinde olmalıyız. Hani şu büyük sahabî Muaz b. Cebel'in bir çağrısı var ya; "Gel, otur da şöyle bir saat iman edelim, kulluk sorumluluğumuzu konuşalım!" diye?.. Bizler de kendi çapımızda fırsatlar oluşturarak bireysel ve toplumsal çaptaki sorumluluklarımızı görüşüp konuşup iyiye, daha iyiye gidebilmek için yollar aramalı, çareler üretmeye çalışmalıyız. Merhum Âkif'in ifadesiyle "İki el bir baş içindir." deyip silkinmeliyiz. Bu alanda ortaya konacak küçük bir çaba bile mutlu sonuçlara vesile olabilir. Çünkü Allah, rahmeti için paha istemez, bahane ister. Bir de bakarsınız, birilerimizin niyeti, yürek sızısı ve gayreti bahane olur da Yüce Rabbimiz, Müslümanlara, sorumluluklarının üstesinden gelme imkânlarını lütfeder. İşte o zaman mevcut yapının hiçbir hükmü kalmaz. Bir "Kutlu Doğum" sabahında yeniden kaliteli kullardan oluşan bir dünya kurulur.

* * *

"Davamızın özü, Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd etmektir."

BİBLİYOGRAFYA

Akseki, A. Hamdi, İslâm, İstanbul 1966.

el-Buharî, M. b. İsmail, el-Cami'u's-sahih, I-VIII, İstanbul 1315.

el-Albanî, M. Nasıru'd-din, Silsiletü'l-ehadisi'z-Zaife Ve'l-Mevzua, Şam, 1384.

Bursevî, İ. Hakkı, Ruhü'l-Beyan, (4 ciltlik baskı).

Bursevî, İ. Hakkı, Furuk-ı Hakkı, İstanbul 1310.

Carrel, Alex, İnsanlar Uyanın, İstanbul 1959.

Çantay, H. Basri, Kur'an-ı Hakîm ve Meal-i Kerim, I-III, İstanbul 1959.

Çantay, H. Basri, On Kere Kırk Hadis, I-III, İstanbul 1962.

Danişmend, İ. Hami, Garb Medeniyetinin Menbaı Olan İslâm Medeniyeti.

Ebu Yusuf, Kitabü'l-harac, Mtrc.: A. Özek, İstanbul 1973.

Ersoy, M. Âkif, Safahat, İstanbul 1958.

Esed, Muhammed, Yolların Ayrılış Noktasında İslâm, Mtrc.: H. Karaman.

Gazzalî, Muhammed, İhyau ulûmi'd-din, I-IV, Mısır (tarihsiz).

Gümüşhanevî, A. Ziyaüddin, Ramuzü'l-ehadis, İstanbul 1275.

Hamidullah, Muhammed, İslâm'a Giriş, Mtrc.: Kemal Kuşçu, İstanbul 1961.

el-Hindî, Hüsamüddin, Kenzu'l-ummal, I-VIII, Halep (tarihsiz).

İbn Hacer, el-Metalibu'l-âliye, I-IV, Kuveyt 1393.

İbn Mace, es-Sünen, I-II, Mısır 1313.

İmam Malik, el-Muvatta, Mısır 1951.

İz, Mahir, Tasavvuf, İstanbul 1969.

Kadı İyaz, Kitabü's-şifa bi ta'rifi hukukî'l-Mustafa, I-II, İstanbul (tarihsiz).

el-Kurtubî, Camiü'l-ahkâmi'l-Kur'an, I-XX, Mısır 1387.

Kısakürek, N. Fazıl, İdeolocya Örgüsü, İstanbul 1968.

Kitab-ı Mukaddes, İstanbul 1958.

Mahmud Hakkı, Ebu Bekr es-Sıddık'ın Hayatı, İstanbul 1377.

el-Münavî, Feyzü'l-Kadir fi şerh-i Cami'i's-sağîr, Beyrut 1972.

Mehmed Vehbi, Hülâsatü'l-Beyan fi tefsiri'l-Kur'an, I-XV, İstanbul 1966.

Mevdudî, İslâm'da Hayat Nizamı.

Nâsıf, M. Ali, et-Tacü'l-cami li'l-usul fi ehadisi'r-Resul, Mısır 1961.

Nedvî, H. Ali, Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybetti?

Nedvî, A, Tasavvuf ve Hayat, Mtrc.: Mustafa Ateş, İstanbul 1967.

en-Nesefî, Medarikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil, I-IV, Mısır (tarihsiz).

en-Nevevî (Muhyiddin), Riyazü's-salihin, Mtrc.: H. H. Erdem, I-III, Ankara 1970.

en-Nevevî, Muhyiddin, Kırk Hadis, Mtrc.: A. Naim, Ankara 1967.

et-Tehanevî, M.E.A., Hayatü'l-Müslimin, Mtrc.: A. Genceli, Konya.

Topçu, Nurettin, İradenin Davası, İstanbul 1968.

Elmalılı, Yazır, M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, I-IX, İstanbul 1960.

ez-Zebidî, Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, Mtrc.: A. Naim, K. Miras, I-IXII, Ankara 1970.

İslâm Medeniyeti Mecmuası (Muhtelif sayılar).

Hakses Mecmuası (Muhtelif sayılar).

MÜSLÜMANCA YAŞAMAK

“Müslüman, dalgalarla sürüklenmek ve insanlık kervanının her yöneldiği ve yürüdüğü yöne gitmek için yaratılmamıştır. Çünkü o, risâlet ve gerçek ilmin sahibidir.

Dünyanın gidişât ve istikâmetinden o sorumludur. O'nun makamı taklid etmek ve uydu olmak derekesi değildir. O'nun gerçek mevkii; yön vermek, irşâd etmek, liderlik yapmak, iyilikle emretmek ve kötülükten nehyetmektir. Zaman değişir, toplum isyan ederek, doğru yoldan dönerse, zilleti kabul ederek silahlarını bırakmak suretiyle boyun eğip zamana teslim olmamalıdır. Mü'mline düşen şey; Allahın hükmü tecellî edinceye kadar, onunla mübâreze etmek, tek başına da olsa onunla mücâdele etmek, savaşımdır. Güç durumunda kalır kalmaz hemen boyun eğmek, kaza ve kaderi mâzeret göstermek, zayıf ve bayağı kişilerin işidir. Gerçek mü'min, bizâtihi Allah'ın gâlip kazası ve değişmeyen kaderidir..”

K-11

ISBN 975-6401-10-9

9 789756 401101